

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ALTERNATİF MEDYA OLARAK DAYANIŞMA AĞLARI
DERİN YOKSULLUK DAYANIŞMA AĞI ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SELENAY BAK

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Arzu KARASAÇ GEZEN

BOLU, TEMMUZ - 2024

KABUL VE ONAY SAYFASI

Selenay BAK tarafından hazırlanan “**ALTERNATİF MEDYA OLARAK DAYANIŞMA AĞLARI: DERİN YOKSULLUK DAYANIŞMA AĞI ÖRNEĞİ**” adlı tez çalışması jürimiz tarafından İletişim Bilimleri Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.
23/07/2024

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi. Arzu KARASAÇ GEZEN
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye
Doç. Dr. Asuman Banu BARIŞ
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye
Doç. Dr. Kemal AVCI
Karabük Üniversitesi

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Teze ilişkin Turnitin adlı programında enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 30'u geçmemektedir.

SELENAY BAK

ÖZET

**ALTERNATİF MEDYA OLARAK DAYANIŞMA AĞLARI: DERİN
YOKSULLUK DAYANIŞMA AĞI ÖRNEĞİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ
SELENAY BAK
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
(TEZ DANIŞMANI: DR. ÖĞR. ÜYESİ ARZU KARASAÇ GEZEN)**

**BOLU, TEMMUZ - 2024
XII+ 110 SAYFA**

Alternatif medya kavramına yönelik yapılan tanımlamalarda, alternatif medyanın ne olduğuna, hangi özelliklere sahip olduğuna dair net bir fikir birliği olmamaktla birlikte farklı araştırmacılar tarafından farklı tanımlamalar yapılmaktadır. Alternatif medya kısaca medyada sesini duyuramayan kişilere imkân tanıyan, temel amacı kâr olmayan bir mecra olarak tanımlanabilir. Bu çalışmada ana akım medyanın eşitlikçi olmayan, ayrımcı ve dışlayıcı olan üretim politikasına karşı koyan alternatif medya kavramını ve Derin Yoksulluk Dayanışma Ağı'nın yoksulluğa yönelik bakış açısını konu edinmektedir. Çalışmada Derin Yoksulluk Dayanışma Ağı'nın bir alternatif medya örneği olup olmadığını ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu bağlamda, öncelikle Derin Yoksulluk Ağı'nın Web sitesi incelenerek alternatif medya örneği oluşturup oluşturmadığı ortaya konulmuştur. Ardından Derin Yoksulluk Ağı web sitesinde yer alan “DYA Yayınları” bölümündeki Mart 2020- Nisan 2024 tarihleri arasındaki raporlar içerik çözümlemesi yöntemine tabi tutulmuştur. Bu doğrultuda, ilgili raporlarda öne çıkarılan konulara, metinlerin hangi bağlamlarda sunulduğuna, kimlerin sözlerine yer verildiğine, hangi fotoğrafların kullanıldığına ve sözcük seçimleri analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, Derin Yoksulluk Ağı'nın web sitesindeki içeriklerle yoksulluğu bireysel bir mesele olarak değil toplumsal bir sorun olarak ele aldığı ortaya konulmuş ve yoksulluğa dair ana akım medyadan farklı olarak alternatif bir söylem oluşturduğu görülmüştür. Derin Yoksulluk Ağı web sitesinin yoksulluğa dair alternatif medya bağlamında değerlendirilebileceği sonucuna varılmıştır.

ANAHTAR KELİMELER: Medya, Alternatif Medya, Dayanışma Ağları, Yoksulluk, Yoksulluğun Medyada Sunumu.

ABSTRACT

SOLIDARITY NETWORKS AS ALTERNATIVE MEDIA: THE EXAMPLE OF “DERİN YOKSULLUK SOLİDARTİY”

MASTER THESIS

SELENAY BAK

BOLU ABANT İZZET BAYSAL UNIVERSITY

INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

DEPARTMENT OF COMMUNICATION SCIENCES

BOLU, JULY- 2024

XII+110 PAGES

In the definitions of the concept of alternative media, although there is no clear consensus on what alternative media is and what features it has, different definitions are made by different researchers. Alternative media can be briefly defined as a medium that provides opportunities for people who cannot have their voices heard in the media and whose main purpose is not profit. This study deals with the concept of alternative media, which opposes the non-egalitarian, discriminatory and exclusionary production policy of the mainstream media, and the perspective of the Deep Poverty Solidarity Network on poverty. The aim of the study is to reveal whether the Deep Poverty Solidarity Network is an example of alternative media. In this context, first of all, the website of the Deep Poverty Network was examined to determine whether it constitutes an example of alternative media. Then, the reports between March 2020 and April 2024 in the "DYA Publications" section of the Deep Poverty Network website were subjected to the content analysis method. In this regard, the issues highlighted in the relevant reports, the contexts in which the texts were presented, whose words were included, which photographs were used and word choices were analyzed. As a result of the analysis, it was revealed that the Deep Poverty Network addresses poverty as a social problem, not an individual issue, with the contents on its website, and it was seen that it created an alternative discourse on poverty, unlike the mainstream media. It was concluded that the Deep Poverty Network website can be evaluated in the context of alternative media on poverty.

KEYWORDS: Media, Alternative Media, Solidarity Networks, Poverty, Media Representation of Poverty.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
ETİK BEYAN.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	ix
TABLO LİSTESİ	x
KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ	xi
TEŞEKKÜR	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
1. ALTERNATİF MEDYA KAVRAMINA GENEL BAKIŞ	3
1.1 Alternatif Medya Kavramı.....	3
1.2 Ana Akım Medya ve Alternatif Medya	3
1.2.1 Liberal Basın Anlayışı ve Temel Dayanakları	4
1.2.2 İletişimin Ekonomi Polisiği	9
1.2.3 Neoliberal Politikalar ve Tekelleşme	11
1.3 Alternatif Medyanın Tarihsel Gelişimi.....	13
1.4 Alternatif Medyaya Kuramsal Yaklaşımlar.....	15
1.4.1 Çeşitlilik ve Olumsuzluk Bağlamında Alternatif Medya	20
1.4.1.1. Bir Topluluğa Hizmet Etmek.....	22
1.4.1.2. Ana Akım Medyaya Bir Alternatif Olarak Alternatif Medya.....	23
1.4.1.3. Alternatif Medyayı Sivil Toplum ile İlişkisi İçersinde Düşünmek.....	26
1.4.1.4. Rizom Olarak Alternatif Medya	26
1.5 Alternatif Medyaya Teorik Yaklaşımlar.....	27
1.5.1 Öznel Yaklaşımlar	28
1.5.2 Nesnel Yaklaşımlar.....	31
1.5.3 Diyalektik Yaklaşımlar.....	32
İKİNCİ BÖLÜM	35
2. GELENEKSEL MEDYADA YOKSULLUĞUN TEMSİLİ	35
2.1 Yoksulluk Kavramının Tanımı	35
2.1.1 Mutlak Yoksulluk.....	36
2.1.2 Göreli Yoksulluk	37
2.1.3 Yeni Yoksulluk.....	39
2.2 Geleneksel Medyada Yoksulluğun Temsili.....	45
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	51

3. DERİN YOKSULLUK AĞI WEB SİTESİNİN ANALİZİ	51
3.1 Araştırmanın Amacı, Yöntemi ve Sınırlılıkları	51
3.2 Açık Alan Derneği'nin ve Derin Yoksulluk Ağı'nın Kuruluşu.....	54
3.2.1 Temel Faaliyetleri.....	57
3.2.2 Medyaya Yönelik Çalışmaları	59
3.2.2.1 İzleme Raporu: Medyada Yoksulluk Gündemi	59
3.1.2.2 Kılavuz İlkeler: Yoksulluk Nasıl Haberleştirilmeli?	62
3.1.2.3 Kılavuz İlkeler: Yoksulluğa Dair Görsel Kullanımı	65
3.2.3 Maddi Kaynaklara İlişkin Değerlendirme	67
3.3 Derin Yoksulluk Ağı Web Sitesinin Analizi	68
3.3.1 Genel Görünüm	68
3.3.2 İçerik Değerlendirmesi	72
3.3.2.1 Kullanıcı/ Okuyucu Etkileşimi	72
3.3.3 Tasarım	74
3.4 İçerik Çözümlemesi	75
3.4.1 Nicel İçerik Çözümlemesi	75
3.4.2 Nitel İçerik Analizi	81
3.4.2.1 Çocukların Okula Devam Durumu Konulu Raporların Analizi	81
3.4.2.2 Temel Beslenme Koşulları Konulu Raporların Analizi.....	92
SONUÇ.....	98
KAYNAKLAR	103
EKLER.....	108

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1: İdeal bir alternatif medya modeline karşı kapitalist kitle iletişim modeli	34
Şekil 3.1: Derin Yoksulluk Ağı Web Sitesi Ana Sayfası (Üst Bölüm)	68
Şekil 3.2: Derin Yoksulluk Ağı Web Sitesi Ana Sayfası (Orta Bölüm).....	69
Şekil 3.3: Derin Yoksulluk Ağı Web Sitesi Ana Sayfası (Alt Bölüm).....	69

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Dört Kuramsal yaklaşımın konumlanması	21
Tablo 2. Alternatif Medyayı Tanımlamak	24
Tablo 3. İncelenen Metinlerin Türlerine Göre Dağılımı	75
Tablo 4. Yoksulluğun Ele Alındığı Konuların Raporlardaki Dağılımı	76
Tablo 5. Raporlarda Yoksulluk ve Sağlıkla İlgili Konuların Dağılımı	76
Tablo 6. Raporlarda Yoksulluk ve Eğitimle İlgili Konuların Dağılımı	77
Tablo 7. Raporlarda Yoksulluk ve Nedenleriyle İlgili Raporların Dağılımı	77
Tablo 8. Raporlarda Yoksulluk ve Medyayla İlgili Raporların Dağılımı	78
Tablo 9. Raporlarda Yoksulluğa Yönelik Çözüm Önerileriyle İlgili Raporların Dağılımı.....	78
Tablo 10. Raporlara Hakim Olan Görüşlerin Dağılımı	79
Tablo 11. Raporlarda Başvurulan Kaynakların Niteliklerine Göre Dağılımı...	79
Tablo 12. Raporlarda Kullanılan Fotoğrafların Dağılımı.....	80

KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

Çev: Çeviren

DYA: Derin Yoksulluk Dayanışma Ağı

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

Vd.: Ve diğerleri

Vb.: Ve benzeri

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans programı boyunca danışmanlığımı üstlenen, üzerimde desteğini her zaman hissettiğim, sadece akademik anlamda değil, her alanda bana yol gösteren ve o yolda yürümem için cesaretlendiren, kendi bilgi ve birikimlerini her zaman benimle paylaşan ve yoluma ışık tutan sevgili Danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Arzu KARASAÇ GEZEN'E, tez jürimde yer alan Doç. Dr. Asuman Banu BARIŞ ve Doç. Dr. Kemal AVCI'ya sükranlarımı sunuyorum.

Bu çalışmaya başladığım günden beri her zaman yanımda olan sevgili nişanım Furkan Polat'a, beni yetiştiren bugünlere gelmemi sağlayan maddi ve manevi yönden desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili babam Ramazan Bak ve sevgili annem Emine Bak'a, kardeşlerime teşekkürlerimi sunuyorum.

GİRİŞ

Ana akım medya toplumdaki baskın ilişkiler içinde inşa edilen, yeniden üretilerek pazara sunulan temsil pratikleri vasıtasıyla iktidar ilişkilerini ve uygulamalarını meşru hale getirmektedir (Taylan, 2012:1).

Siyasi iktidar ve piyasa güçleri ile etkileşim içinde olan ana akım medya kendisini de aynı zamanda bir pazara dönüştürmüştür. Bunun sonucu olarak da medyanın demokratik işlevi gün geçtikçe güç kaybetmiştir. Büyük medya şirketlerinin ve devlet aracılığıyla kontrol edilen kurum ve kuruluşların egemenliğinde olan görsel-işitsel medyada bir çok kişi demoktarik ortamın dışında tutulmaktadır (Kellner, 1990:444). Böylelikle azınlıkta kalan kişilerin seslerinin ve fikirlerinin duyulması güç bir hale gelmektedir. Azınlık olarak adlandırılan toplumun bazı kesimlerinin hakları ihlal edilmekte ve bu kesimler birer özne olarak değil nesne olarak temsil edilmektedir.

Ana akım medyanın bu eşitliksiz yapısına karşı ne yapılacağı bir çok araştırmacı tarafından ele alınmakta ve çeşitli çözümler ortaya konmaktadır. Bu çözümlerden biri de azınlıkların sesini duyurmasına imkan tanıyan ve onları görünür kılmaya aracılık eden alternatif medyadır. Bu çalışma medyadaki eşitsiz temsil ve hak ihlallerine karşı alternatif medya ortamlarının eşitlikçi bir iletişim ortamı yaratmak için kullanılabileceği temel varsayımına dayanmaktadır. Bu tezde, toplumsal bir sorun olan yoksulluk konusunu gündeme taşıyan Açık Alan Derneği'nin bir girişimi olan Derin Yoksulluk Ağı (DYA) ele alınmıştır. Çalışmada DYA'nın web sayfası incelenmiş ve alternatif bir medya örneği olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği, ana akım medyada yer alan yoksulluk söylemi dışında alternatif bir yoksulluk söylemi geliştirip geliştirmediğinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda, çalışmanın ilk bölümünde, alternatif medya kavramının tanımına yer verilmiştir. Daha sonra, tarihsel gelişimine yer verilmiştir. Ardından kuramsal yaklaşımlarına ve ana akım medyadan farklılıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde yoksulluğun geleneksel medyada temsiline odaklanılmıştır. Yoksulluk kavramının farklı tanımlamalarına yer verilmiş daha

sonra ise yoksulluğun geleneksel medyada temsiline dair yapılan örnek çalışmalar ve bu çalışmaların sonuçlarına dair bilgilere yer verilerek karşılaştırılmalı bir analiz gerçekleştirmek amaçlanmıştır.

Çalışmanın son bölümünde ise, Derin Yoksulluk Ağı Web Sitesi analiz edilmiştir. Çalışmada Derin Yoksulluk Ağı'nın literatürde bahsi geçen alternatif medya özelliklerine sahip olup olmadığı incelenmiştir. Bu doğrultuda alternatif ve hak odaklılık niteliğini sağlayan özellikleri üzerine odaklanılmıştır. Bu çerçevede Derin Yoksulluk Ağı'nın kuruluşu, temel faaliyetleri, içerik oluşturma süreçleri, raporlara dahil ettiği konular incelenmiştir. Ardından tasarım, içerik, görünüm ve kullanıcı etkileşimi bakımından web sitesinin yapısı incelenmiştir. Çalışmada Web Sitesinde yer alan “DYA Yayınları” bölümünde yer alan raporlar nicel ve nitel içerik çözümlemesi tekniği ile analiz edilmiştir. Analiz sırasında ilgili yayınlar incelenerek kategoriler oluşturulmuş ve yapılan pilot çalışması ile kategorilere son hali verilmiştir. İlgili raporlar kodlama yönergesi çerçevesinde araştırmacı tarafından kodlanmıştır.

Bu amacın gerçekleştirilmesinde bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. İlk olarak çalışma Derin Yoksulluk Ağı Web Sitesi'nin incelendiği tarihte bulunan bilgiler ile sınırlıdır. İkinci olarak Derin Yoksulluk Ağı Web sitesinde yer alan “DYA Yayınları” bölümündeki raporlar ile sınırlıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ALTERNATİF MEDYA KAVRAMINA GENEL BAKIŞ

1.1 Alternatif Medya Kavramı

Egemen toplumsal düzenden dışlanmış olan insanların arasında yeni siyasal kimlik ve kolektif kimliklerin ortaya çıkmasıyla ile birlikte son otuz yılda alternatif medyanın kullanımının arttığı söylenebilir. Bireylerin bu alanlara erişimi yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte daha kolay bir hal almıştır. Yeni toplumsal hareketler (çevreci, sivil, feminist ve barış hareketleri gibi), alternatif medyanın daha etkin hale gelmesini sağlamıştır. Alternatif medya devlet gibi sosyal kurumların taşıdığı anlamlara medya okumakla birlikte marjinalleştirilmiş veya ezilen kesimler arasında farkındalık yaratılmasını sağlamaktadır (Gillet, 2001:1).

Küçük azınlıkların görüş ve ifadelerini kalabalık kitlelere ulaştıran alternatif medya aynı zamanda sıklıkla kullanılan ve tüketilen medyaya karşı alternatif olarak üretim yapan bir alan olarak tanımlanabilir. 1960 yıllarında hippie kültürüne dair yayın yapan kültür gazeteleri, alternatif medya örneği olarak değerlendirilebilir (Waltz, 2005:3).

Alternatif medya ilk ortaya çıkışında muhalif olarak düşünülmekteydi. Fakat zamanla geleneksel bağlamda solu temsil etmeye başlamıştır. Alternatif medya, çevre, savaş karşıtlığı, feminizm gibi kültürel değişim ve sosyal adalet gibi konulara değinmiş ve politik anlamda güç sahibi olmuştur (Dillon ve MCKeel'den aktaran Erdoğan, 2017).

Ana akım medyanın kuramsal yapı ve anlayış biçimine karşı olarak ortaya çıkan kavram olan alternatif medya (Yanikkaya ve Çoban, 2014:115), ana akım medyanın hegemonyasına karşı gelen ve onu etkileyen bir güce sahip olmakla birlikte belirli şekillerde dönüşmesine neden olabilecek potansiyele de sahiptir (Çoban, 2010:12).

1.2 Ana Akım Medya ve Alternatif Medya

Ana akım medya toplumdaki baskın ilişkiler içinde inşa edilen, yeniden üretilerek pazara sunulan temsil pratikleri vasıtasıyla iktidar ilişkilerini ve uygulamalarını meşru hale getirmektedir (Taylan, 2012:1).

Alternatif medya ana akım medyadan farklı olarak toplumun alt kesimlerindeki kişilerin veya öteki olarak adlandırılan sınıfların değerlerini dile getiren metinleri yayına koymaktadır (Binark ve Bek, 2010)

Çalışmanın bu bölümünde ana akım medya ile birlikte liberal basın anlayışına, temel dayanaklarına, habere, medyaya bakış açısına ve temsil pratiklerine değinilecektir.

1.2.1 Liberal Basın Anlayışı ve Temel Dayanakları

Liberalizm, 17. ve 18. yüzyılda sosyal ve siyasal bir kuram olarak şekillenmeye başlamıştır. Adam Smith, Mises Rand, Nozick, David Hume, Milton Friedman, Hayek, Herbert Spencer ve Murray Rothbard gibi düşünürlerle gelişerek düşünsel geleneği temsil etmiştir. Klasik liberalizm anlayışında bazı değerler bulunmaktadır. Bunlar özgürlük, sınırlı devlet, bireycilik ve piyasa ekonomisidir (Taner, 2013:228). Düşünce ve ifade özgürlüğü, İnal'a göre Batı'dan aldığımız fakat üzerinde uzlaşım sağlayamadığımız kavramlar arasında yer almaktadır. İfade özgürlüğü, liberal çoğulcu demokrasilerin gelişmesi ile birlikte serpilmiş ve gelişmiştir. Bu durumun aynı zamanda kapitalist ekonomi gelişimine de etki ettiği söylenebilir. Avrupa'nın batısında ve Amerika Birleşik Devletleri'nde 18. 19. ve 20. Yüzyıllarda sürekli olarak tekrarlanarak günümüzdeki anlamına kavuşmuştur (İnal, 1996:9).

Ortaçağ Hristiyan felsefe anlayışının yıkılması sonucu ortaya çıkan bireycilik anlayışı ve liberal siyasal düşünce ile birlikte gelişen ifade özgürlüğü kavramı, toplumsal sözleşmenin babası olarak kabul edilen Thomas Hobbes'tan farklı olarak Locke öncülüğünde, siyasal fikrin içerisine yerleştirilmiştir. Hiç kimsenin bir diğer kişinin hayatına, malına veya mülküne, sağlığına ve özgürlüğüne zarar vermemesi gerektiğini savunan Locke, nu düşünceleri ile Kıta Avrupa, İngiltere ve Amerika'yı etkilemiştir. Hatta Amerika'daki bağımsızlık hareketlerine de hız kazandırdığı söylenebilir (Lamberth, 1986).

Basındaki özgürlüğe giden yolu açmaya ek olarak iletişim ve dil problemlerine değinmesi ile eskisinden farklı bir dil paradigmasının rehberi olarak kabul edilen John Locke, Sauser'un yapısal dilbiliminde işaret sorununun ele alınışına benzer bir yaklaşıma yazılarında yer vererek dilbiliminin gelişimine

katkı sağlamıştır. Locke, işaret ve gönderge ikiliğini ilk olarak vurgulayan kişidir (İnal, 1996:13).

Devlet kuramına göre doğa durumundan politik/siyasal yaşama geçişte liberalizmin öncüsü olarak kabul edilen John Locke'un önemi büyüktür. Bu anlayışa göre insanlar kendi istek ve özgür iradeleri ile doğa hayatlarından vazgeçmişlerdir. İnsanlar böylelikle toplumsal içerikli bir sözleşme ile birlikte başta mülkiyet hakları ve diğer kazanımlarını yasaların uygulanması koşuluyla hükümetlere devir etmişlerdir (Doğan ve Çakır, 2018:580). Locke'a göre devletin asıl amacı özgürlüğü koruma altına almaktır. Buna göre, toplumsal sözleşmede devletin kaynak ve meşruiyeti aranmalıdır. Aynı zamanda iktidarın bireysel kabulü amaçlaması zorunludur. Locke, böylelikle liberal düşüncenin kuruluşuna katkı sağlamıştır (Çetin, 2001:220).

Klasik liberalizmin öncüsü olarak kabul edilen Locke'dan sonra 1776 yılında Adam Smith tarafından "The Wealth of Nations (Ulusların Zenginliği)" kitabı yayımlanmıştır. Bu kitap ile "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" şeklindeki kapitalist anlayışın temelleri atılmıştır. Smith'in "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" sözü ve Locke'un "herkesin mülk edinmeye hakkı vardır" görüşleri birleşmiş ve basın özgürlüğü kavramının yeniden tanımlanmasına neden olmuştur (İnal, 1996:13). Smith, insanın kendi çıkarlarının peşinde koşmasıyla birlikte toplumsal çıkarın da artacağına vurgu yapmıştır. Ona göre en özgür düzen doğal düzendir. İç ve dış güvenlikler haricinde devletin herhangi bir durum veya olaya karışmaması gerektiğini söylemektedir (Çetin,2001:220).

Keane (1992:31), faydacılık kuramını devletin halk üzerindeki sansürünün baskı verilmiş bir kart olduğunu söylemektedir. Ona göre halka karşı uygulanan her türlü sansür, yönetim altında olanların mutluluğuna engel bir devlet karışımıdır. James Mill ile Bentham'ın çalışmalarında faydacı düşünce, basına yönelik özgürlüğün önemi noktasında uyuşmaktadır. Bentham'a göre insana en fazla mutluluk verecek olan şey en iyi hükümet ve en iyi yasalardır. Önemli olarak görülen siyasal problem, otoriter olmayan yönetimleri seçme ve onları göree getirme sistemini oluşturmaktır. Bu anlayışta, mutluluğu temel almak ve mutluluğu yüksek seviyeye getirecek yetkileleri göree getirecek sistemi oluşturmaktır. Keane'ye göre, bir siyasal sistemin iyi olarak adlandırılması için iki şeyi yerine getirmesi gerekir. Buna göre ilkinde hükümetlerin yasalar ve serbest pazarda mübadele tarafından şekillenen sivil toplum vasıtasıyla vatandaşlar

arasında mutluluğu besleyip geliştirme şeklinde oluşurulması, ikincisi, vatandaşlar aç gözlü hükümetlerden korunmalıdır (Keane, 1992:32).

Bentham, devletin amacının bireysel çıkarı artırmak olduğunu söylemektedir. Ona göre, özgürlük fayda olmadan olmaz. Fayda yoksa, ekonomik özgürlük olmaz. Ekeonomik özgürlük de yoksa mülkiyet de olmaz. Bunlardan hepsinin eksikliğinde ise kişi mutlu olamaz şeklindeki düşüncesi ile liberal düşüncenin gelişimine katkı sağlamıştır (Çetin, 2001:220). Bentham, basın özgür olması ile birlikte kaos oluşmayacağını savunmaktadır. Aynı zamanda yönetimin de eleştirilmesinin altını çizmektedir. Basın özgürlüğünü baskıcı siyasal yönetimlere karşı savunan faydacıların aksine Mill, baskının sadece yöneticiler tarafından gelmeyeceğine, “çoğunluğun tiranlığından” da gelebileceğine vurgu yapmaktaydı (Lamberth, 1986).

Keane’ye göre Mill’in basın özgürlüğüne yönelik düşüncelere üç öneriye dayanmaktadır. Bunlardan ilki, sivil toplum veya hükümet vasıtasıyla yanlış olduğu söylenen ve susturulan ya da yok sayılan herhangi bir iddianın gerçek olma ihtimali olabilir. Hangi düşüncenin doğru olduğuna ya da hangi düşüncenin yanlış olduğuna karar verme yetkisi olan kişiler hakikati baskı altına almak isterler. Mille’e göre herhangi bir düşünce ne kadar yanlış olursa olsun içerisinde çok az da olsa doğru bulundurabilir. Mill, bir düşünce yanlış olsa bile karşıt bir görüş ile çarpışmadığı sürece dogma olma ihtimalinin olduğunu vurgulamaktadır (Keane, 1992:34). Ona göre bir kişi farklı düşüncede olsa bile o bir kişiyi zorlamak doğru değildir. Zorlama olursa bu haydutluğa girer. Bireysel özgürlükler ile toplumsal refah artar. Bireysel gelişme ve yaratıcılık özgürlük ile artar. Bireylerin üzerine ne kadar baskı uygulanırsa toplumsal refah da o kadar zedelenir. Kendi yolumuzda kendi mutluluğumuzu başkalarının haklarını ihlal etmeden aramak özgürlüktür ve asıl olan sayıca fazla insanın mutluluğunu sağlamaktır (Mill, 1988, 22).

Faydacılar ile Mill’in düşünceleri çoğulcu düşüncenin temellerini atmış. Böylelikle aynı zamanda da basın özgürlüğünü, çoğulcu anlayışın bir parçası haline getirmiştir (İnal, 1996:14). Çoğulculuk denildiği zaman liberalizme de vurgu yapılmaktadır. Çünkü çoğulculuk ile kast edilen şey, bir toplumda yer alan farklı düşünce ve çıkarların kendilerini ifade edebilmeleridir (Kaya, 2016). Çoğulcu liberal anlayışta, basın yasama, yürütme ve yargının yanında konumlandırılmaktadır. Bu noktada basının dördüncü güç olarak görüldüğü

söylenbilir (İnal, 1996:14). Anayasa resmi olarak bulunmamasına rağmen, basın dördüncü güç olarak konumlandırılması merkezi rol oynamaktadır. Basının görevi kamuyu ilgilendiren veya kamu ile ilgili meseleler hakkında vatandaşların bilgi elde etmesini sağlamak ve böylece kamuoyu oluşumuna katkı sağlamaktır. Tüm bunlar sansür uygulanmadığı sürede de yerine getirilebilmektedir (Özer, 2008).

Liberal çoğulcu anlayış aynı zamanda temsil ve demokrasi kavramına atıfta bulunmaktadır (Kaya, 2016). Temsiliyette genel ve eşit oy ilkesi söz konusudur. Seçim zamanlarıyla sınırlı kalan temsiliyet yöneticileri ile seçmenler arasındaki uçurumu giderek artırmakta ve denetim dışı bırakmaktadır. İşte basının görevi bu noktada “watchdog” (bekçi köpeği) gibi, olup biteni denetlemek ve bunu halka aktarmaktır. Günlük yaşantı içerisinde ne gibi sorunların olduğu ve bu sorunlara ne gibi çözümler getirileceği hakkında bilgilendirmek yine basının görevleri arasında yer almaktadır (İnal, 1996:14-15).

Çoğulcu liberal yaklaşımda gazetecilik, yurttaşların farklı fikir ve bakış açıları kazanma işlevini yerine getirmekte ve demokrasinin “çoksesli” özelliğine katkı sağlamaktadır. Ayrıca liberal anlayışa göre, basın ve demokrasinin mutlu beraberliğini en doğru şekilde serbest piyasa sağlayabilmektedir. Özetlenecek olursa; vatandaşların ihtiyaçlarını karşılama görevi olan basın en iyi kuramsal ortamı siyasal güçler tarafından baskılanmayan bir piyasa sağlayabilir (Uzun,2016:37).

Baskı grupları çerçevesinde oluşan plüralist demokrasilerde basın, çeşitli çıkarların toplanmasında ve çıkar gruplarının görünürlüklerini artırmasında önemli bir kanal olmuştur. Profesyonel gazetecilik ilkeleri de bu görüş ekseninde oluşmuş ve bu ilkeler arasında en önemli olan “nesnellik” ilkesi olmuştur (İnal, 1996:15).

“Nesnel habercilik öncelikle, basının demokrasilerde kendi rolünü tanımlama biçiminden yana bir tavrı yansıtır- bu Dördüncü güç, bekçi köpeği rolü ve muhalif basın anlayışdır. Gerçekten de gazetecilikte “nesnellik” statükodan taraftır. “Nesnellik” gazetecilerin, Alvin Gouldner’ın doğru olarak tanımladığı gibi “ statükonun yöneticileri olan” önemli kişi ve elitlere bağımlılığını teşvik ettiği için doğası gereği muhafazakardır.” (Glasser’dan aktataran İnal, 1996).

1880’li yılların ortalarına kadar nesnellik ilkesi, gerçek tanımıyla popüler basının ortaya çıkmasıyla birlikte gün geçtikçe gelişmiş ve taraf tutmayan bir dünya görüşünü ifade etmek için tercih edilmiştir (İnal, 1996:16). Ticari basının

ortaya çıkışı 19. Yüzyılın ortalarına tekabül etmektedir. Bu dönemdeki basın yapısına bakıldığında zaman finansmanının siyasi partiler tarafından sağlandığı görülmektedir (Kaya,2016). İnal bu dönemi basının siyasi partiler ile iç içe geçtiği dönem olarak ele almakta ve basının giderek kapitalist bir sistem içerisine entegre olmaya başladığının altını çizmektedir (1996:16).

Basının giderek gelişen pazarın bir parçası haline gelmeye başladığını vurgulayan İnal, (1996:16) aynı zamanda basının, bilimsel metodları gerçekliğin anlaşılmasında ve aktarılmasında kendisine kılavuz edindiğine dikkat çekmektedir. Pozitivist bilim anlayışında araştırmacıdan değer yargılarından arınıp gözle görülen gerçekliğe ulaşması istenmektedir. İşte gazeteciden de beklenen şey pozitivist bilim anlayışında olduğu gibi olayları her türlü değer yargılarından ve siyasal taraflılığından arınmış bir şekilde sunmasıdır.

19. Yüzyıl ile birlikte gazeteler ekonomik kaygılar ile örgütlenmeye başlanmıştır. Her biri pazarda birer işletme gibi çalışır hale gelen basın kendi devamlılığını sağlayabilmek adına reklam gibi olanakları tercih etmiştir. Gazetecilerin artık temel amacı daha çok kişiye hitap etmek olmuştur. Bu dönemde gazete fiyatları düşürülerek daha çok kişiye ulaşım sağlanmak istenmiş bu da beraberinde “ucuz basın” olayın yaşanmasını getirmiştir (Kaya, 2016:112). Gazetelerde haberlerin konusu ekonomik ve politik olmaktan ayrılmıştır (İnal, 1996:17). Gazete haberlerinin konusu daha çok gündelik veya eğlence olmaya başlamıştır (Kaya, 2016). Böylelikle gazete haberleri uzmanlık gerektiren bir konuya dönüşmüş, sıradan insanın ekonomi ve politika konuları hakkındaki haberleri anlayamayacağı görüşü pekişmiştir (İnal, 1996:17).

Basının dönüşümü, Locke, faydacılar ve çoğulcu düşünceden beslenerek gerçekleşmiştir. Buradaki özgürlük anlayışı devletin doğrudan müdahalesinin olmaması demektir (İnal, 1996:17). Çünkü liberal anlayışın birey tanımına göre birey özgürdür, kendi çıkarını ve kendi faydasını en üst düzeyde maksimize edebilir. Kendi çıkarını maksimize edebilen birey aynı zamanda topluma da fayda sağlayabilecektir (Kaya, 2016).

Liberal anlayışta basın özgürlüğü devletin müdahalesinin dışında kalan “negatif özgürlükler” olarak tanımlanmaktadır (İnal, 1996:18). Negatif özgürlükle kast edilen şey, bireylerin yasalar önünde eşit haklara sahip olması demektir. Bu doğrultuda basın, devletin müdahalesi yoksa özgür olarak kabul edilir (Kaya, 2016). İnal, bu durumun beraberinde şunları getirdiğini söylemektedir;

“Basın özgürlüğünün “negatif özgürlükler” olarak tanımlanması beraberinde, basın kuruluşlarının ekonomik örgütlenme biçimlerini ve bununla birlikte gelişip yapılanan pratikleri fazla sorgulamayan, şeffaf bir medya anlayışını getirdi. Sıkça tekrarlanan biçimiyle “ayna metaforu” bu anlayışın bir sonucuydu. Keane’nin belirttiği gibi “basın özgürlüğü” için bireyin siyasal iktidara karşı yürüttüğü kahramanca savaşta “iletişim medyaları”, içlerinden dünya hakkındaki bilgilerin geçtiği edilgen ve tarafsız iletkenler olarak görülüyordu” (Keane, 1992).

20. yüzyılda gerek psikanaliz gerek dilbilimi gerekse de ideoloji kuramlarındaki gelişmeler liberalizmin bireycilik anlayışının yeni yaklaşımlar çerçevesinde sorgulanmasını gündeme getirmiştir. Bu durum beraberinde akılcı ve bütünlükçü birey anlayışının yerini sürekli yapılaşma durumunda olan bir özne anlayışına bırakmasına neden olmuştur. O nedenle liberal gazatecilik anlayışı da ciddi anlamda zedelenmiştir. (İnal, 1996:19). Liberal yaklaşımın söz konusu önermelerini kuşkulu hale getiren durum kitle iletişim araçlarında ve basında görülen tekelleşme eğilimleridir (Uzun, 2016). Medya alanının gün geçtikçe ticari hale gelmesi, tekelleşmesi gibi durumlar medya endüstrisinin ekonomi politik bağlamda ele alınmasını gerektirmektedir. Medyanın önemli bir ticari kuruluş olması ve ideolojisi üreticisi olması bu gerekliliğin sebebi olarak gösterilebilir (Curran, vd., 1982: 11)

1.2.2 İletişimin Ekonomi Politikası

Medya alanında yapılan çalışmalarda ekonomi politik anlayış denildiği zaman ilk olarak medyada sahiplik yapısı, kontrolü, diğer enstitülerle ve devletle olan bağlantısı gibi durumlar akla gelmektedir. Yoğunlaşma, tekelleşme, ürün ve içerik farklılaşması, rekalm ve izleyici elde etmekte kar güdüsünün işlemesi ve bu durumun medya içeriklerine yansımaları gibi durumlar medyanın ekonomi politikasına direkt olarak gönderme yapan kavramlardır (Boyd-Barret’den aktaran Kejanlıoğlu)

Mosco (1996), “The Political Economy of Communication: Rethinking an Renewal” adlı çalışmasında ekonomi politığın temelde beş boyutu olduğunu vurgulamaktadır;

- “i) Şirketlerin denetim ve kontrolünün incelenmesi, ii) Medyanın tekelleşmesi/yoğunlaşması ve pazardaki rekabet koşullarının incelenmesi; iii) İletişim politikalarının oluşturulması ve alanının düzenlenmesinde devletin rolünün incelenmesi, iv) İletişim endüstrisindeki emek süreçlerinin ve çalışma koşulları ile sendikal sorunların

incelenmesi, v) Küresel iletişimin ekonomi politik açıdan incelenmesi.” (akt, Yaylagül, 2019:405).

Eleştirel ekonomi politiğin ana akım ekonomi biliminden ayrılan noktalarına değinen Golding ve Murdock (2002), ekonomik politiğin bütünsel ve tarihsel olduğuna dikkat çekmişlerdir. Diğer yandan, ekonomi politiğin merkezi anlamda kapitalist girişim ile devlet karışımı arasındaki dengeyle ilgilendiğini söylemişlerdir. Son olarak ise, ekonomi politiğin temel ahlaki problemlerle ilgilenebilmek adına, verimlilik gibi teknik konuların ötesine gittiğine değinmişlerdir.

Mosco, Golding ve Murdock’un ekonomi politiğin özellikleri üzerine yazdığı maddelerden yalnızca üçüncüsü hariç diğer özelliklerini özsel nitelikler olarak kabul etmektedir. Murdock’a göre Ekonomi politiğin özsel nitelikleri arasında ilk olarak, toplumsal bütünün ya da ekonomik toplumsal politik ve kültürel alanları oluşturulan bütünün incelenmesi vardır. İkinci olarak, tarihsel ve toplumsal değişim ve dönüşümün öne çıkarılması üçüncü ve son olarak ise toplumsal değerler ile ahlaki ilkelerle ilgilenen ahlak felsefesine bağlılık vardır. Fakat Murdock, üçüncüsünü özsel nitelik olarak kabul etmemektedir. Ekonomi politik ona göre ; ekonomik veya politik kaynakların üretimi dağıtımı ve tüketimi gibi bileşenleri meydana getiren toplumsal ve iktidar ilişkileri incelemektedir. O nedenle ekonomi politik oldukça kapsayıcı bir alandır (Kejanlıoğlu).

Herman ve Chomsky 1988 yılındaki yayımladıkları Rızanın İmalatı kitaplarında “propaganda modeli” olarak adlandırdıkları model geliştirmişlerdir. Şirketlerin ve hükümetlerin ortak dünyasını açıklayan bu modele göre, Amerikan medyasının halkın neyi göreceğine ve duyacağına hatta neyi düşüneceğine karar verme yetkisi bulunmaktadır. Bunlara ek olarak Amerikan medyası yaptığı propagandalar ile halkı yönetme durumu da söz konusudur. Bu modelin kısmen doğru olduğunu vurgulayan Golding ve Murdock, hükümet ve iş çevresinin haberlere erişim sağlama noktasında ayrıcalıkları olduğunu vurgulamaktadır (Golding ve Murdock, 2002:55).

Ekonomi politik bakış açısıyla 1960’lı yıllarda medya alanında yaşanan tekelleşme olgusu incelenmiştir. Schiller, bu dönem için ABD’nin uluslararası egemenlik çerçevesinde kapitalist dünyadaki politik, askeri teknolojik ve ekonomik liderliğe soyunduğunu söylemektedir. Kitle İletişimi ve Amerikan

İmparatorluğu adlı kitabında Schiller, ABD'nin Savunma Bakanlığı aracılığıyla iletişim sürecini kontrol ettiğini söylemektedir. Bunu telekomünikasyon politikası ve elektronik şirketleriyle anlaşma yaparak gerçekleştirmektedir. Ona göre, Amerikan'ın iletişim alanındaki imparatorluğu, “askeri-endüstriyel kompleksin” bir parçasıdır. Amerika'nın uluslararası alandaki medya hâkimiyetini askeri politikanın veya dış politikanın oluşturduğunu vurgulamaktadır Amerika küresel egemenliğinin devamlılığını sağlamak için büyük ölçekli şirketlerin birleşerek tekeller oluşturması gibi yolları geliştirmiştir (Schiller'den aktaran Kejanlıoğlu, 1992). Küresel anlamda iletişimin ekonomi politiğinde dikkat çeken unsurun tekelleşme olduğu görülmektedir (Yaylagül, 2019:406).

1.2.3 Neoliberal Politikalar ve Tekelleşme

19. yüzyılın ikinci yarısında medyanın Britanya'daki büyük evrimi konusuna yönelik yaptıkları çalışmada James Curran ve Jean Seaton,¹ ülke genelinde çoğunluğu işçi sınıfı olan oyucu kitlesini konu edinen radikal basın tarihini ele almışlardır. Söz konusu bu basın insanlara yeni bir seçenek sunarak sınıf bilinci kavramını güçlendirmekteydi. Ayrıca bu basın çalışan insanların birlik olarak ve örgütlenerek toplumsal değişimi gerçekleştirme noktasında sahip oldukları güce vurgu yapmaktaydı. Fakat bu durum yönetici seçkinler tarafından sorun teşkil etmekteydi. Bazı parlamento üyeleri tarafından söz konusu durum şu şekilde ifade edilmekteydi. “işçi sınıfı gazeteleri, işçilerin şu anki durumları ile ileride ortaya çıkacağını iddia ettikleri durumlarını karşılaştırarak onların hırslarını alevlendirmekte ve bencilliklerini kışkırtmakta idi”. Dolayısıyla yayıncılık alanında bazı kısıtlamalar getirilerek işçi sınıfı medyası susturulmaya çalışılmıştır. Buna örnek olarak yayıncılığın gerçekleşmesi için fazla miktarda gerekçe gösterme zorunluluğunun getirilmiş olması gösterilebilir (Chomsky ve Herman, 2004:41-42).

Neoliberal politikaların ortaya koyduğu tahakküm ile birlikte 20. yüzyılın sonlarına doğru işçi sınıfı mücadelesi gerilemiştir. Bu dönemde kamu hizmeti anlayışı ortadan kalmıştır. Yine bu dönemde medya yükselen bir sektör haline gelmiştir (Adaklı, 2010:68). 1980'li yıllarda neoliberal politiklar hayata

¹ James Curran and Jean Seaton. Power Without Responsibility: The Press and Broadcasting in Britain Londra: Methuan. s.24.

geçirilmiştir ve bu dönemde medya sektöründe yaşanan gelişmelerin arkasında itici güç olarak teknolojik gelişmeler gösterilmiştir (Karasaç Gezen, 2013:77).

Değişimlerin yaşandığı süreçte medyanın haber ve bilgi yayma işlevi diğer sembolik üretimlerin yanında ikinci plana atılmıştır. Bu ürünler artık kitlesel üretilmeye ve küresel ölçekte dağıtılmaya başlanmıştır. Bu süreç içerisinde medya son derece kârlı bir sektör haline gelmiştir. Medyada sahiplik yapıları değişmiş, alana medya dışından olan kişiler de medya sahibi olmuşlardır. Yine bu dönemde sermaye kompozisyonu değişmiş, medya grupları farklı sektörlerde de faaliyet göstermeye başlamıştır. Tüm bunlara devlet ve medya ilişkisini düzenleyen hukuksal zeminde yaşanan değişimler de eklenmiş ve devlet-sermaye- medya-toplum ilişkileri yeniden şekillenmiştir 1980’li yıllarda başta Amerika olmak üzere Avrupa’da deregülasyon ve özelleştirme gibi neoliberal politikalar uygulanmaya başlanmıştır (Kaya, 2009:111-112).

Sahiplik başta olmak üzere yayıncılık alanında halkın yararına yönelik uygulanan ve düzenlenen kurallar deregülasyon politikaları ile birlikte tamamına yakını ortadan kaldırılmıştır (Adaklı, 2010:68) Kamusal tekeller ile halkın temel hakkı olan ifade özgürlüğü gibi kamusal kurallar kaldırılmış, devletin desteği ile özel yatırımcıların önü açılmıştır. Bu dönemde devletin küçültülmesi düşüncesi sıklıkla dile gelmiştir. Bu durum “Yeni Sağ” anlayışa zemin hazırlamıştır. Daha sonra ise tekelleşme eğilimleri hızlanmış, kamusal tekeller yerine özel kuruluşlar var olarak medya dünyasına hâkim hale gelmişlerdir. Medya, sermaye birikiminin bir parçası olma durumuna deregülasyon ve özelleştirme politikaları sonrasında gelmiştir (Kaya, 2009:112-139).

1980’li yıllarda medyada yaşanan radikal değişiklikler neoliberalizmin bir çıktısıdır. Medyanın tekelleşme ve uluslararasılaşma yönünde ivme kazanması sonucunda medya içeriklerinde değişiklikler görülmüştür. Çeşitlilik artmış ve 24 saat habercilik anlayışı gelmiş bu durum beraberinde haberler de dahil olmak üzere bir çok alanda eğlence öğesi öne çıkmıştır. Bunlara ek olarak, medya çalışanları da sahiplik yapısı ve şirket birleşimleri gibi stratejilerden dolayı sorunlar yaşamaya başlamışlardır. Adaklı, bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“Büyük sermayenin oyun alanının genişlemesi sürecinde emek cephesi de doğal olarak yeniden şekillenmiş, giderek açılan ücret, statü vb. makaslarıyla karakterize olan yeni işbölümü yapısı içerisinde çalışma koşulları ve sendikasılaştırma politikaları “enalttakiler” için dayanılmaz bir hal almıştır. Astronomik ücretlerle transfer edilen üst

düzy yöneticiler, medyadaki sahiplik yapısında yükselen bir başka sınıfsal oluşum olarak yerini almıştır” (Adaklı, 2010:69).

Tekelleşme durumunu zorunlu kılan nedenlerden birisi işletmelerin sürekli olarak kar arayışı içerisinde olmasıdır. Dolayısıyla tekelleşmede bir işletmeyle başka bir işletmenin birleşmesi de bu noktada doğal bir durum hale gelmiştir (Topuz, 1989:7).

Medya sermayesinde büyük yatırımların gerekliliği, yaşanan tekelleşme ve uluslararasılaşma eğilimleri yeni iletişim teknolojilerinin gün geçtikçe gelişmesine rağmen alternatif medya olanaklarını zayıflattığı görülmektedir. 1980’li yıllarda yaşanan değişim ve gelişmelerin sebebi olarak teknoloji gösterilmiş olsa da tüm bunların ekonomik ve siyasi tercihlerin bir sonucu olduğunu söylemek mümkündür (Karasaç Gezen, 2013:79).

1.3 Alternatif Medyanın Tarihsel Gelişimi

Alternatif medyanın varlığından söz edilebilmesi kitle iletişim araçlarının ortaya çıkışından itibaren ve şirket medyasının ortaya çıkışından daha da önce olduğu söylenebilir (Yanikkaya, 2014:49).

Ana akım medyanın karşısında bir güç olarak bilinen bilinen alternatif medya ortamları yeni bir ortam gibi gözükse de aslında tarihi çok eskilere dayanmaktadır. İngiltere ile ABD 1880’li yıllarda benzer bir devrim yaşamıştır. ABD’de emek hareketleri sonucu iletişim öneminin farkına varılmıştır. “Mechanic’s Free Press” adlı gazete, Nisan 1828 yılında kurulmuştu ve önemli bir işçi gazeteleri arasında yer almaktaydı. Söz konusu gazetenin 1831 yılına kadar yayın hayatı devam etmiştir ve bu döneme kadar yaklaşık 2000 tiraja ulaşmayı başarmıştır. Gazetenin editörü olan William Heighton, gazetenin amacı olduğunu söylemiştir. Buna göre, gazetenin amacı halka en çok faydayı sağlamak ve üretici sınıfların haber ihtiyaçlarını karşılamaktır (Streitmater, 2001:5-6).

Var olan statükoya meydan okuma, basının ilk ortaya çıkışından itibaren söz konusu olmuştur. Resmi açıklamaya karşı kralla dalga geçen halk şarkılarına dünya tarihinin her döneminde rastlamak mümkündür. Alternatif medyanın bilinen bütün medya şekillerinden daha da önce var olduğu söylenmektedir. Bu noktada alternatif medyanın sosyal ve siyasal bakımdan görünmeyen kişi veya kesimlerin seslerini dile getirdikleri bir ortam olarak ifade edilmektedir (Waltz, 2005:13).

18. yüzyılda yaşanan işsizlik sorunu, erken sanayi devrimi ve şehirleşme gibi olguların ve bunlara ek olarak Amerika ve Fransız devrimlerinin de etkisiyle birlikte okuyuculukta gözle görülür bir artış gözlemlenmiştir. Bu dönemin sonlarına doğru Morning Chornicle ve Morning Post adlı gazeteler yayımlanmaya başlamıştır. Bu gazeteler İngiltere'deki Fransız Devrimi'ni ve radikal düşünceleri desteklemekteydiler (Conboy, 2004: 89-90). 1700'lü yılların sonu ve 1800'lü yılların başlarındaki İngiliz Radikal gazetelerin yayım hayatına başlamasıyla birlikte alternatif medyanın ortaya çıkışının aynı döneme denk geldiği söylenebilir (Atton, 2002:2). Gazetelerde çoğunlukla 10 saatlik iş gücü ile çocuk emeğinin azaltılmasına yönelik konular yer almıştır. 1880'lü yılların ikinci yarısında ise kadın haklarını savunan gazeteler ortaya çıkmıştır. Bunlara örnek olarak Revoluion ve Woman's Journal Lily gazetesi söylenebilir (Streitmater, 2001)

1800'lü yılların ikinci yarısından itibaren ise etnik anlamda basın örnekleri ilk olarak Amerika'da görülmüştür. 1840 tarihinde Frederick Douglass'ın North Star isimli gazetesi yayın yapmaya başlamıştır. Bu gazete, Siyah Amerikalıların problemlerine dikkat çekmek amacıyla ve siyahların kölelikten kurtulmasına dair konulara yer vermiştir (Kessler, 1984:31). 1827 yılında ise yine Siyah Amerikalılar tarafından çıkarılan Freedom's Journal diğer etnik basın örnekleri arasında yer almaktadır. Bunlara ek olarak 1828 tarihinde Güneyde Cherokee Phoneix, Çinde Golden Hill News etnik basın örnekleri arasındadır (Downing, vd.,1991). Tüm bunlara ek olarak 1960 ile 1970'li yıllarda "Mr Muhammed Speaks to Blackman", Black Panther örgütünün yayını olan "Black Panther" isimli dergi ve gazeteler alternatif olarak değerlendirilebilecek yayın çıkartılmıştır. (Kessler, 1984:45).

1970'li yıllarda ise döneme damga vuran fanzinler, etkili bir iletişim biçimini gençlik kültürü kapsamında yaygınlaştırmıştır. Newyork'ta yayım yapan Punk, İngiltere'de yayım yapan Sniffin Glue popüler fanzinlerdendi (Ceyhan, 2008:77).

"Bir yandan 1970'lerin sonundan itibaren kapitalist demokrasilerin 17. Yüzyıldan sonra bir kez daha kurallardan arındırılmış bir ortam talebini yükselten yeni liberal yayıncı birlikleri ile karşılamak enformasyon akışının ulusal sınırları aşan kârlılığı ulus- aşırı sermaye hareketlerinin gücünün bu alanda sinanmasına yol açacaktır. Diğer yandan ise bu sinama sürecinde, kitap, gazete, dergi, radyo hatta televizyonun "geleneksel

iletişim araçları” olarak nitelenmeye neden olacak şekilde yeni iletişim araç ve ortamları belirip, bilgisayar temelli siber yayıncılık türleri ortaya çıkmıştır” (Köker, 2007:120-121).

1980’li yıllarda ortaya çıkan ve dünyanın birçok yerinde uygulanmaya başlayan deregülasyon ve zelleştirme politikaları neticesinde birçok kitle iletişim aracının ekonomik nedenlerden ötürü yayın hayatına devam edemedikleri söylenbilir. Diğerk yandan var oldukları ülkelerde kamusal ve ticari özelliklere sahip olan yayın yapma anlayışında kayda değerk izler bırakmışlardır. Daha sonra görünmez olmuşlar veya radikal özelliklerini kaybetmişler, ulusal medya pazarına eklemlenmişlerdir. Tam anlamıyla ortadan kaybolduklarını söylemek doğerk değerkdir (Alankuş, 2003:112).

“1990’ların başlarından itibaren küreselleşmenin hızlanan ivmesi çoklu dinamikleri, sadece küresel pazarın ajanları olan ulus-aşırı medya şirketlerini değerk, “tekilerin sesi” konumundaki yerel/sivil medyayı da ayakta durabilmelerini ve erişimlerini genişletecek yeni imkanlar üzerine düşünmek zorunda bırakmıştır. Ayrıca iletişim teknolojilerindeki gelişmeler söyleyecek sözü olanların kendilerini ifade edebilmeleri açısından daha önce olmayan, görelili olarak da ucuz imkanı, “internet” alternatif kullanımların hizmetine de sunmuştur” (Alankuş, 2003:112).

1990 ile 2000’li yıllarda sınıf oluşumundan ziyade kimlik temelli yeni toplumsal hareketler görünürlük elde etmiştir. Bunlara ek olarak hakim küreselleşmeye yönelik mücadele de beraberinde sıkı olmayan yeni ile yerelin sınırlarından bağımsız olan alternatif medyaya yol açmıştır (Ceyhan, 2008:78). Böylelikle alternatif örnek niteliğinde elde yazılan ve fotokopi makinaları ile çoğaltılan gazetelerin yerini bilgisayarda yazılıp hazırlanan gazeteler ve internette yer alan alternatif siteler almıştır (Alankuş, 2003:112-113).

1.4 Alternatif Medyaya Kuramsal Yaklaşımlar

Ana akım medya mevcut iletişim ortamının temel bileşeni niteliğindedir. Geçmişten günümüze, ekonomik ve siyasal glerin bir eklentisi haline gelmiştir. Ana akım medya geleneksel habercilik anlayışıyla yayın hayatını devam ettirmektedir. Toplumda var olan hegemonik ilişkiler çerçevesinde inşa edilmektedir. Aynı zamanda ana akım medya, var olan konu kavram olay veya durumu yeniden üreterek pazara sunduğerk temsil pratikleri ile birlikte var olan iktidar ilişki ve uygulamalarını meşru hale getirmektedir (Taylan, 2012:1).

Demirtaş, (2016:2), geleneksel medyanın artık vatandaşlara demokratik anlamda g kazandırma özelliğini kaybettiğini söylemektedir. Bunun nedeni ise,

geleneksel medyanın siyasal anlamda iktidar ve piyasa gücü ile birlikte olması kendisini de pazarın bir parçasına dönüştürmesidir. Taylan (2012), bu durumu şu şekilde açıklamaktadır;

“-medyanın demokratik işlevleri, alternatif kamusalıklar ve tartışma alanları yaratması bakımından- olumlama ya da eleştiriye dayanan tartışmalarını genellikle geleneksel/ yaygın medya ekseninde ve meşru tartışma alanının dâhilinde tutmuş, toplumun ana akımının dışındaki insanların, fikirlerin ve hatta medyanın bulunduğu alan sıklıkla ihmal edilmiştir” (Taylan, 2012:11).

Medyanın devlet ve sermayenin etkisi altında olması, toplumun öteki olarak adlandırılan kesimlerine sınırlandırmalar getirmektedir. Toplumun öteki olarak adlandırdığı kesimler, seslerini duyurabilmek adına farklı yollar denemektedirler. Ana akım medyanın bu yapısı toplumun dezavantajlı kesimleri için bir eksikliktir. İşte bu bağlamda alternatif medya, ana akım medyanın bu eksikliklerine cevap olarak ortaya çıkmış bir kavramdır (Özer, 2012:10).

Ana akım medya ve iletişimin eleştirel çalışmaları medyanın demokratiklik işlevini daha çok geleneksel medya çerçesinde ele alıp tartışmışlardır. Dolayısıyla, bu nedenledir ki alternatif medya konusu uzunca bir süre iletişim alanında ele alınmamıştır. Fakat Atton, Bennet, Couldry, Downing, Kidd, Rodriguez, Jankowski gibi isimler alternatif medyaya kuramsal bir temel oluşturmak üzere kavramsal ve uygulamaya yönelik tanımlamalar geliştirmek için çabalamışlardır. Ana akım medyanın içerik üretimi ve sunumu noktasında farklılaştığı söylenen alternatif medyayı tanımlamak için birçok farklı kavramlar kullanılmaktadır. Bunlar; yurttaş medyası, katılımcı medya, muhalif medya, sivil toplum medyası, halk gazeteciliği ve radikal medyadır (Taylan, 2012, 11-13).

Navaro, 2004 yılında yaptığı “ABD’de Alternatif Medya” adlı çalışmasında alternatif medyaya yönelik tanımlama yapmıştır. Ona göre, alternatif medyanın önceliği ticari amaç olmayan medyadır. Çoğunlukla düşük veya kısıtlı bütçe ile gerçekleştirilir ve toplumsal ya da politik anam taşıyan mesajlar üretir. Ana akım medya ortamlarında alışık olmadığımız sesleri duyulur kılar ve yok sayılanın yanında yer alır. Toplumda var olan güç dengesizliklerini ortadan kaldırmak için çaba sarf eder. Ortaya bir fikir atmak yerine, o fikri başka açıdan ele alarak kitlelere ulaştırmayı hedefler. Alternatif medya toplumun öteki olarak

adlandırılan kişilerin kamusal alana katılmalarına ortam oluşturmaya yönelik bir medyadır (Navaro, 2004:677-679).

Michael Albert adlı gazeteci Zmag adlı internet sitesinde yayınladığı *Alternatif Medyayı Alternatif Kılan Nedir?* başlıklı yazısında, neyin alternatif olup neyin alternatif olmadığı sorusuna yanıt aramıştır. Bir kurumun kendisini “alternatif” olarak tanımlamasının belirli koşulları söz konusudur. Bu noktada dikkat edilmesi gereken şey alternatif medyayı “alternatif “kılanın ne olduğudur. Alternatif medyanın kendine özgü nitelikleri söz konusudur fakat nelerin “alternatif” olduğu noktasında hiçbir zaman ortak bir görüş olmamıştır. Ona göre kelimenin ortaya koyduğu ürün değildir. Çünkü, sosyal sorunlara dikkat çeken veya çözümsel düşünmenin siyasi olan/olmayan ya da sanatla ilgilenen gazete radyo ve videolar da alternatif olarak kabul edilebilir. Bir medya kurumunun alternatif olması yalnızca editöryal anlamda farklı içerikler sunmasıyla değil aynı zamanda kurumunun örgütlenme ve işleyiş biçimi ile de ilgisinin olması gerekir (Albert, 1997).

Alternatif medya, koşulları elverdiği derecede kâr amacıyla değildir ve gelirini ön planda tutmaz. İzleyicileri ve okuyucuları reklam veren kuruluşlara satmaz. O nedenle izleyici kitlesini geniş ve seçkin olmayacak şekilde seçer. Dolayısıyla böyle bir medya yapılanması var olan hiyerarşik toplumsal ilişkileri alt üst etmek üzere şekillenmiştir. Şirketlerden ve belirli baskın toplumsal kurum ve kuruluşlardan farklıdır. Alternatif medya sadece varlığını sürdürmeyi değil aynı zamanda toplumsal faaliyeti ve medyayı örgütlemenin de yollarını aramaya kendini adanmaktadır (Albert,1997).

Alternatif medyaya yönelik yaklaşımlar yaygın olarak tarihsel dönemler ve küresel/ yerel örnekler çerçevesinde incelenmiştir:

Örneğin bu kurucu çalışmaları ortaya koyan belli başlı araştırmacılardan Day (2008) İrlanda’daki topluluk radyolarının gelişiminin haritasını çizmiş, Rodriguez (2001) “yurttaş medyası” terimini geliştirmiş ve bu kavrama dair özellikle Latin Amerika’daki örnekleri incelemiştir; Downing (2011) özellikle Avrupa ve Kuzey Amerika’daki “radikal medya” kavramını açıklamaktadır; Jankowski (2002) Avrupa’da bulunan topluluk radyo ve televizyonu girişimlerine yoğunlaşmıştır; Atton ise (2001;2002a) alternatif medyayı kültürel ve toplumsal formasyonları da çevreleyen, sınırları daha geniş bir medya tanımı içine yerleştirmiştir (Taylan, 2012:15-16).

Albert (2008), alternatif yayıncılığın tanımı yapılırken “alternatif” sözcüğünün ana akım medyadan farklı olarak üretilen içeriğe atıfta bulunmak amacıyla kullanıldığını söylemektedir. O nedenle alternatif içerik denilen şey, zenginlerin ve güçlülerin faydasına yönelik düzenlenip çerçevelenen bir içerik değildir. Ona göre alternatif içerikte doğru ve dürüst olanın, daha az güçlüler ve daha az zenginlerin avantajına yönelik değişimi amaç edinmesi gerekir. Bunlara ek olarak alternatif medyanın etkinliğinin genel olarak iyi kabul edilebilecek içeriği yeterli düzeydeki okur kitlesine ulaştırma anlamı taşımaktadır. Alternatif sözcüğünden anlaşılması gereken, yeni bir toplumu kazanma sürecinin bir parçası olmaktır. İkinci olarak içerik vizyon ve stratejiyi de kapsaması gerekmektedir. İçerikte yalnızca analizin olması doğru değildir. Üçüncü ve son olarak ise, yalnızca içerik ile sınırlı kalınmaması, bu içeriğin okuyucular tarafından kullanılması, geliştirilmesi gerekir. Bunlara ek olarak, okuyucu kitlesinin içeriklere kendi görüşlerini de ekleyebilmesi önemlidir. Albert medyadaki sorunun yalnızca bireylerin yararlanabileceği bilgiyi dolaşıma sokmakla kalmayıp, aynı zamanda okuyucularla birlikte çalışmak için veya daha geniş kitlelerin okumasını, bu konularda düşünmesini sağlamak için neler yapması gerektiğine odaklanmaması olduğunu söylemektedir.

Bailey, Cammaert ve Carpentier de Albert gibi ana akımda var olmayanın alternatif olarak tanımlanmasındaki yetersizlikten bahsetmektedirler. Bailey, Cammaerts ve Carpentier alternatif medyanın mevcut soy kütüğününün tanımlanmasında radikal olan veya olmayan veya ticari olan veya olmayan gibi sürdürülmesi mümkün gözükmeyen ayrıma dayandığı önermelerden hareket etmektedir. Onlara göre alternatif medya kimliği bağlamındaki özelliklerine göre, ilişkisel ve olumsal olarak tanımlanmalıdır (Bailey, vd., 2015:16-17).

Alternatif medyaya yönelik farklı kuramsal yaklaşımlar söz konusudur. Fakat Atton’a göre geçtiğimiz son on yıl içerisinde alternatif medya genellikle radikal kelimesi ile birlikte ele alınmaktadır. Radikal medya ve alternatif medya tanımları kelime olarak birbirlerinden farklı anlamlar çağrıştırmaktadır. Radikal kelimesi daha çok devrimci anlamında toplumsal değişimle alakalı bir tanım olsa da alternatif tanımı “toplumsal değişim yayını”ndan daha kapsayıcıdır. Aynı zamanda alternatif medya kavramı içerisinde, alternatif hayat tarzı dergileri, çeşitli magazin yelpazesi ile şiir ve edebiyat yayıncılarının küçük matbaaları da yer almaktadır. (Atton, 2002).

Alternatives Print'in editörleri bir yayıncının alternatif olarak sayılabilmesi için üç ölçüt ortaya koymuşlardır. Eğer yayıncı bu üç kriterden en az bir tanesine uyarsa alternatif olarak sayılabilecektir;

1. Yayıncı ticari amaç içerisinde olmamalı ve yayının hareket noktası kâr değil fikir olmalı.
2. Yayınlarının konusu toplumsal sorumluluğa, yaratıcı ifadeye veya ikisinin birleşimi olmalı
3. Son olarak ise kendilerini alternatif yayıncı olarak tanımlamalıdır (Alternatives in Print'den aktaran Atton, 2002).

Atton bu kriterlerin basit olarak gözükse bile bazı sorunları ortaya koyabileceğini söylemektedir. Ana akım medyada ticari olmama durumu nadir görülürken fikir derdinin nasıl giderileceğine dair bir açıklama yoktur. Aynı zamanda Atton'a göre;

“Kar amacı gütmeyen yayıncılar kolaylıkla hayırseverlik kurumlarını içlerinde barındırabilirler, ki bu kurumların amaçları pekala yazarlarımızın yukarıda söz edilen ikinci kriter için akıllarında olanlarla çelişebilir. Yazarlar “toplumsal sorumluluk” için örnek sunmazken, üç meselenin öne çıkmasını bekleyeceğimiz bir bakış açısından yazmaktadır. Tecimsel ve siyasal iktidarın, ulusal hükümetlerin ve şirket çıkarlarının rabıtasında giderek artan küreselleşmenin ve yoğunlaşmasının karşısında, yerel toplulukların ve yerel demokrasinin yaygınlaştırılması ” (Atton, 2002:31).

İkinci kriterde yer alan “yaratıcı ifade ya da genellikle ikisinin bir bileşimi”nin eklenmesi ve herhangi bir türdeki sanatsal yayının dahil edilmesi alternatif medyanın tanımı önce genişletmekte daha sonra ise bir kategoriye indirgemektedir. Bu alanda böyle bir kategoriye yani toplumsal sosyal sorumluluk ve yaratıcı ifadenin bileşimine rastlamak pek mümkün değildir. Atton, bu düşüncesine İngiliz ve Amerikan alternatif basınlarını gözden geçirdiği çalışmasında rastlamıştır. Söz konusu çalışmasında iki kategorinin ayrık olarak birçok örneğine rastlamasına rağmen bileşimine rastlamamıştır. “Her ne kadar fanzinleri tanımlayan özelliklerin çeşitliliği ikisini de bir başlık altında içerse de, bu ikisi arasında bir eklemlenme olduğu anlamına gelmez” (Atton, 2002).

Atton söz konusu kriterlerin sonuncusu yani “yayıncıların kendilerini alternatif yayıncılar olarak tanımlamaları” maddesi ile ilgili bir yorum gerekliliğinin olmadığını altını çizmektedir. Çünkü 1980’li yılların sonuna doğru birçok ana akım yayıncı kendilerinden uzak duran genç okuyucular üzerindeki bu

çekimi kendi fanzinlerini çıkararak sömürmeye çalıştıklarını söylemektedir. İşte bu son kriter böylesine bir yanlış kandırmacaya yer vermemektedir (Atton, 2002).

Tüm bunların sonucu olarak alternatif olabilmek için bu üç kriterin en az birini sağlamak gerektiği düşüncesinden yola çıkmak Comedia tarafından özetlenen tanımdan daha net bir noktaya getirmemektedir (Comedia,1984: 95).

Atton, sonuç olarak alternatif medya ile ilgili tanımlamalarda kullanılan sınıflandırmaları sorunlu bulmaktadır. O nedenle çalışmanın bu bölümünde Bailey, Cammaerts ve Carpentier'in alternatif medyaya yönelik geliştirdikleri dörtlü model ile Fuchs ve Sandoval'un geliştirdikleri üçlü model ele alınacaktır.

1.4.1 Çeşitlilik ve Olumsuzluk Bağlamında Alternatif Medya

Alternatif medyaya yönelik yapılan tanımlama çalışmalarında farklı sınıflandırma ve farklı tanımlamalar geliştirildiği görülmektedir. Bunlardan bazıları alternatif medyanın bir iletişimsel olgu olduğunu söylemekte, bazıları ise alternatif medya kavramının finans kaynaklarına ve program türlerine bakmaktadır. Diğer yandan ise, alternatif medyayı demokrasi, konumu ve iletişim süreci bağlamında ele alarak incelemektedirler. Bailey, Cammaerts ve Carpentier ise Alternatif Medyayı Anlamak adlı kitaplarında, alternatif medyayı kuramsal bağlamda değerlendirmişler ve dörtlü bir sınıflandırma oluşturmuşlardır (Taylan, 2012:21).

Çalışmanın bu bölümünde, söz konusu dörtlü sınıflandırmaya yer verilecektir.

Bailey vd. (2015) alternatif medyanın çeşitlilik ve olumsuzluk bağlamında da ele alınabileceğini söylemektedirler. Çeşitlilik ve olumsuzluk sınıflandırması, alternatif medyanın farklı türler arasındaki sınırların görünmezliğini yok etmeye yöneliktir. Yine bu sınıflandırma, var olan farklılıkları keskin bir şekilde anlamlandırmadığımıza yönelik olmaktadır. Bunlar özcü ve ilişkiselselci yaklaşımlardır (Bailey, vd., 2015:28).

“*Alternatif Medyayı Anlamak* adlı kitaplarında alternatif medyanın kuramsal temelini belirlemek adına dört yaklaşımdan bahsetmektedirler. Bunlar;

1. Topluluğa hizmet etmek
2. Ana akım medyaya bir alternatif olarak alternatif medya
3. Alternatif medyayı sivil toplumla ilişkisi içinde düşünmek
4. Rhizome (köksap) olarak alternatif medya (Bailey vd., 2015:30).

Bailey ve diğerleri alternatif medyaya dört yaklaşımın daha net anlaşılması adına tablolastırmışlardır.

Tablo 1. Dört Kuramsal yaklaşımın konumlanması (Kaynak: Bailey vd.,2015:31).

	Medya Merkezli	Toplum Merkezli
Topluluk medyasının özerk kimliği (özcü)	<u>Yaklaşım 1:</u> Topluluğa Hizmet Etmek	<u>Yaklaşım 3:</u> Sivil Toplumun parçası
Topluluk medyasının diğer kimliklerle ilişkisine göre kimliği (ilişkilselci)	<u>Yaklaşım 2:</u> Ana akıma alternatif	<u>Yaklaşım 4:</u> Rizom

Söz konusu dört madde etrafında alternatif medya sınıflandırabilir. Söz konusu yaklaşımlarda Mouffe ve Laclau'nun (1985) siyasal kimlik kuramının kullanıldığı söylenebilir.

Siyasal kimlik kuramının özcü yaklaşıma getirmiş olduğu bazı eleştiriler neticesinde söz konusu dörtlü kategorinin oluşması kolaylaşmıştır. Aşırı evrenselci ve özcü siyasal kimlik yaklaşımlarını eleştiren Laclau ve Mouffe, bütün farklılıkların alanının oluşturulmasında ve düzenlenmesinde yalnızca tek bir ilkenin olamayacağına dikkat çekmişlerdir (Laclau ve Mouffe, 1985:11). Laclau ve Mouffe'un bu konuları alternatif medya kimliğini meydana getiren temel özellikleri özetlemekte ve daha özcü ve ilişkilselci yaklaşımlar arasında ayırım yapılmasını sağlamaktadır. Buna göre, özcü yaklaşımlar kimlikleri sabit, değişmez ve bağımsız olarak görürken, ilişkilisel yaklaşımlar ise akışkanlık ve olumsuzluk gibi olguları ön plana çıkartmaktadır. İlişkilisel yaklaşımlar kimlikleri birbirlerine bağımlı olarak ve görülmekte ve gerçek özün varlığını görünmez kılmaktadır (Bailey, vd., 2015:29). Söz konusu karşıtlık durumu alternatif medyanın kimliğini belirlemesinde kayda değer bir öneme sahiptir. Bu doğrultuda topluluğa hizmete odaklanan ilk yaklaşım özcü bir kuramsal bağlamda ele alınmaktadır. Diğer yaklaşımlar ise alternatif ile ana akım medya ilişkilerine odaklanmaktadır (Taylan, 2012:23).

1.4.1.1. Bir Topluluğa Hizmet Etmek

Alternatif medyaya yönelik yaklaşımlardan ilki olan topluluğa hizmet etmek yaklaşımı özcü yaklaşımı temsil etmektedir. Aynı zamanda topluluk fonksiyonuna ve katılımcılığı da içerisinde barındırmaktadır. Topluluğa hizmet etmek yaklaşımını ele almadan önce topluluk kavramının tanımına bakmakta fayda olduğunun altını çizen Bailey vd.(2015), kavramın sosyoloji ve antropoloji disiplinleri arasında uzun bir tarihçesi olduğunu vurgulamaktadırlar. Buradaki vurgu topluluk ile medya arasındaki bağlantıları içerisinde barındırsa da özünde coğrafi ve fiziksel sınırlardır. Söz konusu sınırlamalar, coğrafi olan ve coğrafi olmayan ile ortadan kalkabilir. Aynı şekilde sınırlamaların ortadan kalkması için yapısalcı olanın kültürel olanla tamamlanmasıyla kalkabilir (Bailey, vd., 2015:32-33). Topluluğun coğrafi olmayan ilk tanımında, “ortak ilgi topluluğu” yer almaktadır. Diğer yandan, deneyim toplulukları, yorum toplulukları, çıkar toplulukları, sanal topluluklar ve tahayyül edilen topluluklar coğrafi olmayan tanımlamalar içerisinde yer alır. Topluluklar, kentlerin ve ulusların, kıtaların ötesine geçebilme özelliğine sahiptir. Böylelikle de coğrafi tanımlamaları aşabilen bir yapıya sahiptirler (Lewis, 1993:13).

Jean Lave ve Etienne Wenger “uğraş toplulukları” fikrini geliştirmişlerdir. Buna göre uğraş topluluğu, toplulukta yer alan bireylerin karşılıklı kabulüne yönelik bir girişimdir. Aynı zamanda uğraş topluluklarında bir meseleyi, sorunu ya da belirli konulara dair tutkuyu paylaşan bilgisi ile tecrübesini gelişen bir zemin üzerinde birbirlerini etkileyen, derinleştiren insan gruplarıdır (Wenger, vd., 1988: 45). Topluluk, üyeler tarafından inşa edilen bir kavramdır. Üyeler söz konusu yapıdan bir kimlik elde ederler. Bu durum topluluğu, bir topluluğa ait olma duygusunun diğer topluluk ya da ilişkilerle saf dışı bırakmayacak biçimde akışkan ve olumsal biçimde tarif etmeyi mümkün kılmaktadır. Alternatif medyanın topluluğa hizmet etmek adlı yaklaşımında yayıncı ve topluluk arasında ilişki söz konusudur. Mecra ve söz konusu topluluk arasındaki ilişkide sıradanlık söz konusu olmamakla birlikte iletişim de tek yönlü değildir. Topluluk medyasının topluluğu teşvik etmesi gerekliliği söz konusudur ve bu nedenle de burada iletişim çift yönlüdür (Bailey, vd., 2015:36).

Topluluğu hizmet etmek yaklaşımı alternatif medyanın asıl amacı olarak değerlendirilmektedir. Bu yaklaşıma göre, alternatif medya, toplulukların katılım ve erişimine imkan vermelidir. Yani herhangi bir özelliği olmayan sıradan vatandaşlara seslerini duyurma imkânı sağlanmaktadır. Böylelikle bu kişiler kendi ideoloji ve temsil ettiklerini yaygınlaştırmak amacıyla sorumluluk almaktadırlar. Topluluk içinde yer alabilme ihtimali olan her bir düşünce topluluk üyeleri tarafından tartışma konusu olabilmektedir. Topluluk üyeleri söz konusu düşünce ve konuların yayımlanacak nitelikte önemli olmasının altını çizerek güçlendirilmektedir. Toplumda öteki olarak görülen, yaftalanmış veya baskı gören grup veya topluluklar, alternatif medyanın açtığı kanallardan kimliklerini dünyaya göstermek, iç kimliklerini güçlendirmek veya sosyal değişim ve gelişimi mümkün kılmak gibi nedenlerle yararlanabilirler (Bailey, vd., 2015:45)

1.4.1.2. Ana Akım Medyaya Bir Alternatif Olarak Alternatif Medya

Ana akım medyaya bir alternatif olarak alternatif medya yaklaşımında alternatif medya kanalları, ana akım medya kanallarının tamamlayıcısı veya baskın bir eleştirisi olarak görülmektedir. Atton'un da ifade ettiği üzere, alternatif medya, ideoloji, nüfuz ve hegemonya fikrinden ayrılamaz. Alternatif ve radikal medya, egemen medyanın üretmiş olduğu tüm hegemonik şekillere karşı okunan meydanı temsil etmektedir (Atton, 2002:15). Downing, radikal medyayı, küçük ölçekli, önceliklere, baskıcı politikalara ve yaklaşımlara yönelik ana akımdan farklı bir bakış açısı gözler önüne seren medya şeklinde tanımlamaktadır. Bu noktada, ana akım medya ortamlarında farklı şekillerde ele alınan ve ya ana akım medyada yer bulamayan durum ve fikir veya bilgilerin alternatif medyada yer alması gerekliliği bu noktada dikkat çekmektedir. Bu noktada ana akıma neden ve ne şekilde alternatif olunabilir sorusunun cevabı alternatif diyalektiktir. (Taylan, 2012:25). O nedenle, alternatif medyanın ve ana akım medyanın tespit edici niteliklerinin değerlendirilmesi için, Bailey vd. bir ayrım geliştirmişlerdir.

Bu ayrıma göre ana akım medya;

- Büyük ölçekli ve geniş kurum yapısına sahiptir ve aynı zamanda homojen izleyiciye yöneliktir;
- Devlet kurumu veya ticari şirket niteliklerine sahiptir;
- Dikey (ya da hiyerarşik) yapılardır ve profesyonelleşmiş kişilerin yer aldığı kadrolardan oluşan kurumlardır;

- Hâkim söylem ve temsillerin taşıyıcılarıdır.

Diğer yandan alternatif medya ise:

- Küçük ölçeklidir. Belli topluluklara ve varlığına saygı duyduğu toplumda dezavantaja sahip gruplara yöneliktir;
- Devlet ve piyasadan bağımsızdır;
- Yatay (ya da hiyerarşik olmayan) yapıya sahiptir. Demokratikleşme ve çoğulculuk ilkeleri etrafında izleyici olan kitlenin katılımını ve erişimini kolaylaştırmaktadır.
- Baskı kurmaya çalışmayan, (olası- karşı hegemonik), kendini temsil etmenin önemini altını çizen söylem ve temsillerden oluşmaktadır (Bailey, vd., 2015:47-48).

Bu ayrımlar neticesinde, alternatif medyanın özelliklerini tanımlayan tablo yer almaktadır.

Tablo 2. Alternatif Medyayı Tanımlamak (Bailey, vd., 2015,48).

Alan	Alanın Örnekleri
Gerekçe ya da amaç	• Ticari gerekçelerin reddi • İnsani, kültürel, eğitsel, etnik hedefler savı • İktidar yapısına ve davranışına muhalif • Destek, dayanışma inşa etme ve ağlar kurma
Fon kaynakları	• Devlet ya da belediyeden gelen bağışların reddi • Reklam gelirinin reddi
Düzenlemeden muafiyet	• Farklı kurumlar tarafında denetlenme • Bağımsız, “özgür” • Birilerinin kurallarını bozmak, ama her zaman her açıdan çoğunluğun değil.
Örgütsel yapı	• Yatay örgütlenme • Tam katılıma müsaade • İletişimin demokratikleşmesi.

Mesleki pratiklerin eleştirisi	• Gönüllü katılımın teşvik edilmesi • Amatörlerin erişimi ve katılımı • Haber seçiminde farklılık
Mesaj içeriği	• Hâkim söylem ya da temsillere ekleme yapma ya da aksini iddia etme • Hegemonik politiklar ile birlikte önceliklere ve bakış açlarına yönelik fikrin dile getirilmesi.
Takipçi Kitleye ve/veya tüketicilerle ilişki	• Kullanıcı veya tüketici kontrolünün seviyesi • İhtiyaç ve hedeflerin takipçi kitlenin/ tüketicilerin kendileri tarafından ifade edilmesinin önünün açılması • İletişimin demokratikleştirilmesi.
Takipçi kitlenin bileşimi	• Genç insanlar, kadınlar, kırsal kesim • Çeşitlilik ve çoğulluk.
Yayın aralığı	• Bölgesel ya da ulusal olmaktansa yerel.
Araştırma metodolojisinin yapısı	• Kalitatif, etnografik ve uzun vadeli araştırma

Medya kanalları, ana akım medyaya alternatif, kurumsal, içeriğe dair düzlemde ana akım medyanın tamamlayıcı unsuru olarak görmektedirler. Alternatif medyanın varlığı, medyanın devlet ve sermayeden bağımsız olarak var olabilmesinde görülmektedir. Ana akım medyadaki büyük ölçekli piyasa yapılanmasının gün geçtikçe piyasanın yörüngesine girmesine yönelik baskı söz konusu oldukça, alternatif medya “üçüncü sektör” olma potansiyelini yerine getirmektedir. Alternatif medya kendisini ana akım medya karşısında daha az avantajlı hissedebilir. Alternatif medyalar küçük ölçekli ve bağımsız olduklarından dolayı finansal ve örgütsel akıbetini zorlukla güvence altına alabilmektedir (Bailey, vd., 2015:50).

1.4.1.3. Alternatif Medyayı Sivil Toplum ile İlişkisi İçerisinde Düşünmek

Topluluk medyasının sermaye ve devlet ile bir ilişkisinin olmaması alternatif medyanın sivil toplumun parçası şeklinde ifade edilmesini sağlamakta ve bu şekilde alternatif medya, demokrasi kavramının devam edilebilirliği kayda değer toplumsal bir kısım olarak konumlandırılmaktadır. Toplulukların sınırları belirsiz olabilmektedir. Aynı zamanda, yapılanmaları dağınık ve kurumsallaşmamış şekildedir. Sivil toplumun bu noktada daha da kurumsallaşmış olduğu ve sınırları olan yapılardan oluştuğu söylenebilir (Bailey, vd., 2015:51-57).

Sivil toplumu, hegemonyanın oluştuğu ve yeniden oluşturulduğu bir alan olan gören Gramsci buna ek olara sivil toplumu piyasa ve devletten ayrı tutmakla birlikte onu ayrıca baskı gruplarına meydan okuyabilecek bir alan olarak görmektedir. Dolayısıyla sivil toplum, ekonomik ve siyasal düzenlerin alternatif tanımlamalarının gelişebileceği bir mekândır (Gramsci, 1971:206).

Bu yaklaşımda alternatif medyaya sivil toplumun bir parçası bağlamında bakılmaktadır. (Serveas, 1999:260). Bu, demokrasinin yaşamını devam ettirebilmesi adına hayati addedilen toplumsal bir kesim olarak tarif edilmesi anlamına gelmektedir. Sivil toplum her ne kadar dünyanın farklı ülkeleri ve kıtaları arasında farklılık göstermiş olsa da bu kavram çağdaş toplum için geçerli olduğu söylenebilir. Diğer yandan sivil toplum ile katılım seviyesinin artırılması yöntemiyle demokrasinin yaygınlaştırılması ve derinleştirilmesi için bir yörünge görevi olduğu ileri sürülmektedir. Böylelikle alternatif medya, medyanın objektifliğinin mutlakiyetçi yorumunu aşmaktadır. Farklı toplumsal kişi veya kurumlara kamusal alanda söz sahibi olmasını sağlar ve bu kişi ve kurumların kamusal alanda kendilerini geniş ölçüde temsil etme fırsatını sunmaktadır. Aynı zamanda bu yaklaşım, devlet ile piyasa arasındaki mübadelenin öne çıkmasına katkı sağlamaktadır (Bailey, vd., 2015:57).

1.4.1.4. Rizom Olarak Alternatif Medya

Yaklaşımlardan sonuncusu olan Rizom (köksap) olarak alternatif medya diğer yaklaşımlardan daha kapsayıcı bir konuma sahiptir. Alternatif medyaya rizom olarak yaklaşım, Deleuze ve Guattari'nin rizom benzetmesi üzerine temellenerek radikalleşmiş ve birleştirilmiştir. Buna göre rizom yaklaşımının

alternatif medya bağlamında ele alınmasında üç temel boyutunun olduğunu söylemektedirler;

- a. Sivil toplum kavşağındaki rolü
- b. Belirsizliği
- c. Piyasa ile devlet arasındaki kesişimi ve bağları.

Rizom yaklaşımı, alternatif medyayı ilk olarak sivil toplum ile bağlantılı kurumların ve hareketlerin kavşak noktası olarak tanımlamaktadır. Söz konusu bu bağlantılar, kurumsal yapıları, alternatif medya kuruluşlarının yerel topluluklar konumunda kalmasına olanak sağlamaktadır. Aynı zamanda yerelötesi ağlara katılmalarına izin vermektedir. Böylelikle, yerelötesi ağlar, alternatif medya kuruluşlarındaki çeşitliliğin akışkan bir biçimde birbirlerine eklenmesiyle nitelendirilir. “Rizomatik yaklaşım böylece alternatif medyanın yerel ve küreselle ilişkisindeki ikili konumlandırmadan kaçınmak, alternatif medyanın içinde yerelle küreselin birbirine nasıl dokunduğunu ve birbirini nasıl güçlendirdiğini kurumsallaştıracak yollar aramak için hayati önem taşır” (Bailey, vd.,2015:61).

Alternatif medyaya rizomatik yaklaşım aynı zamanda olumsuzluğu da hesaba katılmasına olanak sağlamaktadır. Hem sivil toplum içinde hem de devlet ve piyasa arasındaki antagonistik ilişki bağlamında alternatif medyanın kimliği belirsiz kılınır. Bu yaklaşım ek olarak rizom için de geçerli olan “belirsizlik” ve “olumsallık” gibi kavramların temel öğeler arasında yer aldığı söylenmektedir. Örneğin bir olay varlıklarını gerektirdiği zaman ortaya çıkıp daha sonra yok olan veya başka bir medya etkinliğine dönüşen radyo istasyonları ve bağımsız medya merkezleri gibi (Bailey, vd.,2015:62).

Alternatif medyanın tamamen devlet ve piyasadan bağımsız hareket ettiğini söylemek mümkün değildir. Alternatif medya genellikle hayatını devam ettirebilmek için piyasa veya devletle farklı tarzda ilişkiler kurar. Alternatif medya belirsiz kimliği olması nedeniyle, kamusal ve ticari medya kuruluşlarının bu katılığını alt edebilir ve akışkan yönlerinin yüzeye çıkmasını sağlayabilir. Bu, aynı zamanda alternatif medyanın kontrol edilmesini ve yasalarla sınırlandırılmasını zorlaştırır. Böylelikle bağımsızlığını garanti altına almış olur (Bailey, vd., 2015:64-65)

1.5 Alternatif Medyaya Teorik Yaklaşımlar

Alternatif medyayı teorik bağlamda ele alan yaklaşımlar, öznel nesnel, diyalektik olmak üzere toplam üç tanedir.

Alternatif medyanın tanımlanmasına yönelik Bailey vd. tarafından ortaya konulan dörtlü yaklaşım söz konusudur. Bu dörtlü yaklaşıma ek olarak Fuchs ve Sandoval tarafından 2009-2010 yıllarında geliştirilen ve temelini Giddens'ın (1984) znel ve nesnel teoriler ayırımından alınan bir sınıflandırma söz konusudur. Söz konusu bu sınıflandırmanın temel sorusu alternatif medyanın amacına yöneliktir. Bu noktada, nesnel yaklaşım başlığı altında alternatif medyanın asıl amacı eleştirel içeriklerin çok daha fazla kitleye ulaştırılması mıdır? sorusuna yanıt aranmaktadır. Diğ er yandan, öznel yaklaşımlar başlığı altında da yine alternatif medyanın amacı sorgulanmaktadır. Bu noktada sorulan soru, alternatif medyanın asıl amacının medya rlerine erişimin yaygın hale getirilmesi ve üretim aşamasında kimler yer alıyorsa onların desteklenmesi midir? (Taylan, 2012:32). Fuchs ve Sandoval birlikte makale yazmışlardır. Birlikte yazdıkları Alternatif medyanın eleştirel bir teorisine doğru adlı makalelerinde öznel ile nesnel yaklaşımların bağlantısını inşa edebilmeyi amaçlamışlardır. Buna ek olarak alternatif medyaya yönelik yaklaşımların karşıtlığı kırabilmeyi de amaçladıkları söylenebilir. Bunu yaparken de “Diyalektik” adı verdikleri yeni bir alternatif yaklaşım ortaya koymuşlardır (Aykurt, 2022:48).

Alternatif medyaya yönelik yapılan tanımlama çalışmalarında, alternatif medyanın baskın olan kapitalist kitle medyası sistemine yönelik bir alternatiflik sağladığına işaret edildiğı görülmektedir. Böyle bir durum, alternatif medyanın hakim olan kapitalist medyanın bir takım baskın taraflarına karşı geldiğı anlamına gelmektedir. Öznel ve nesnel alternatif medya arasındaki fark, alternatif medyanın hangi yönleri reddettiğı sorusunda ayırt edilmektedir (Sandoval, 2009:4).

1.5.1 Öznel Yaklaşımlar

Öznel yaklaşımlarda medya aktörlerine odaklanıldığı görülmektedir. Aynı zamanda aktörlerin medyayı oluşturma biçimlerine de odaklanıldığı söylenebilir. Toplumda ayrıcalıklı sınıftan yer almayan insanların seslerini duyurmak amacıyla medya içeriklerine katılımın demokratikleşmesine katkı sağlaması beraberinde özgürleşimci bir toplumu getireceğini iddia etmektedirler. Böylelikle znel yaklaşımlar, alternatif medyayı “katılımcı medya” olarak ele almaktadır (Taylan, 2012:33). Katılımcı medya anlayışında, demokratik anlamda medya olanaklarının medya ortamlarında üretimi için medyanın hizmet ve erişiminin olanaklı hale getirilmesi söz konusudur. Medyanın katılımcı yapısındaki tanımlama, etkileşimin

sağlandığı alıcıların aynı zamanda birer tüketici oldukları şeklindedir (Sandoval ve Fuchs, 2015)

Dijital kültürün özellikleri arasında yer alan, tüketicilerin üretici olmaları özelliğinin temelinde öznel yaklaşım vardır. Öznel yaklaşımın içerisinde, yurttaş gazeteciliği, etkileşimli gazetecilik, vb. kavramlar vardır. Öznel yaklaşımın temsilcileri arasında Nick Couldry, Gumucio Clemenias Rodrigues, Chris Atton, Nico Carpentier, Dagron, gibi isimler yer almaktadır (Öztürk, 2020:74).

Radyo yayıncılığının demokratik varlığı ile birlikte iletişimdeki çift taraflı uygulama olasılığı olduğunun altını çizen Bertolt Brecht, radyonun tek yönlü bir iletişim aracı olduğu yönündeki genel kabulleri eleştirmiş ve radyoya yeni bir işlev vererek özgürleştirici tarafını ele almıştır. Radyonun herhangi bir yayın biçimine gerek olmadığını ve radyonun çeşitli kültürel biçimlerde işlenebileceğine yönelik görüşleri desteklemiştir. Sonuç olarak teknoloji radyo şekillerini üretecek kadar gelişmiş olsa bile temelinde ondan faydalanacak olan halktır (Vatikius, 2004:63-64). Brecht gibi Walter Benjamin de basının iletişim için daha demokratik bir araç haline gelebileceğinin altını çizmiştir. Böyle bir durumda okurlar yazarlara dönüşebilecektir. Böylelikle “edebi yeterlilik” bir “kamu malı” haline gelecektir (Sandoval, 2009:4).

Enzensberger de Brecht’in ve Benjamin’in çizgisinden giderek teknolojik medyanın demokratik potansiyeli üzerine odaklanmıştır (Vatikius, 2004:65). Medyanın kullanımında erkinleştirici potansiyeli üzerine çözümsel çerçeve sunmuştur. Buna göre kullanımda tüketici ile üretici arasında karşılıklı bir etkileşim olmalıdır. Aynı zamanda kolektif olmalı ve medya günlük hayata ve sıradan isteklere odaklanmalıdır (Taylan, 2012:34). Enzensberger iletişim sürecine kitleleri dahil ederek demokrasinin gelişim sağlamasına imkan verme ihtimali noktasında kayda değer tespitlerde bulunmuştur. Ona göre, eğer medya bu ihtimali hayata geçirecek şekilde kullanılırsa, kitlelerin iletişim sürecine dâhil olabilme potansiyeli artabilecektir (Enzensberger’den aktaran Vatikius, 2004).

Sandoval’a göre (2009:4), Enzensberger’in alternatif medyaya olan yaklaşımı öznel yaklaşımlar arasında sayılabilir. Çünkü medya üretici ve tüketicileri arasındaki ayrılığın ortadan kalkmasını savunmaktadır. Medyanın özgürleşmesi için bu ayrımın ortadan kalkması gerektiğini vurgulamaktadır.

Taylan aynı zamanda, Paolo Freire'nin yazmış olduğu "Ezilenlerin Pedagogisi"nde yer alan eleştirel eğitimbilim adlı yaklaşımda tam anlamıyla medya ile ilgili olmasa da "katılım yoluyla özgürleştirme" alternatif medya noktasında öznel alana imkan tanınması açısından önemli olduğundan bahsetmektedir. Freire'nin eleştirel pedagojiyi ezilenler bağlamında kavramsallaştırmıştır. Bu doğrultuda kapitalist sistemdeki eşitlik büyük ölçüde tespit edilmektedir. Söz konusu eşitliğin ortadan kaldırmasının çözümü ezilenler tarafından bu sistem eleştirel şekilde açığa çıkarılarak dönüştürülmesi sonucunda olacaktır.

Medyanın, özgürleşimci ihtimalini ve sıradan insanların iletişim sürecine katılımı yoluyla karşılıklı konuşma inşa etme düşüncesi Brecht, Enzesberger ve Freire'nin yaklaşımlarında ortaya konmaktadır. Diğer yandan yakın tarihli yaklaşımlar da medyanın daha demokratik ve özgür hale gelmesi için, iletişim üretim sürecinde medya ile tüketici arasındaki ayrımın kapanmasını ve böylece sıradan olarak kabul edilen insanların da iletişim sürecine dahil olmasını savunmaktadır. (Taylan, 2012:37). Örneğin Couldry alternatif medyayı medya gücüne karşı bir başkaldırma olarak değerlendirmektedir. Var olan tekelci sistemine yönelik eleştirisi halkın medya üretiminde saf dışı bırakılmasıdır (Atton'dan aktaran Taylan, 2012). Couldry, medyanın kendisine odaklanmaktan ziyade, dolayım sürecine odaklanmıştır ve böylece alternatif medyayı daha geniş çerçevede ele almıştır. Medyanın gücünü, rekabet halindeki egemen koşulları, sembolik sınırları ve hiyerarşik yapıları bağlamında ele alan Couldry, (Vatikius, 2004:89) Sandoval'ın 2009 yılındaki çalışmasında öznel yaklaşımlar çerçevesinde değerlendirilmektedir. Couldry, alternatif medyanın özgürleşimci ve ilerici olabilme ihtimali medyanın üretime geniş halk kitlelerinin katılımıyla olabileceğini savunmaktadır. Bu durum ana akım medya aracılığıyla oluşturulan ve sunulan gerçeklerin diğer toplumsal gerçeklik çeşitleriyle yüzleştirmek için kitle iletişim medyasının egemenliğine karşı gelmeye olanak sağlayacaktır. Couldry için, makro düzeyde demokrasi anlamında daha fazla öge barındıran bir medya sistemi kurmak için katılımcı medya üretimi şarttır. O nedenle topluluk medyasına olan yaklaşımların da ilk olarak alternatif medya üretimi içerisindeki kişi veya tarafların güçlendirilmesine destek sağlaması gerekmektedir. Çoğunlukla medya aktörlerinin eylemlerini hedef alan topluluk medyası tartışmaları öznelidir. Çünkü topluluk medyasının temel odaklandığı noktalar kolektif aktörler ve bireylerin güçlendirilmesidir. Coğrafi topluluk veya ilgilenilen

bir topluluğa hizmet veren, medya üretimi organizasyonu ve yönetimi ile aktif olarak ilgilenilmesi topluluk medyasının tanımını vermektedir (Sandoval ve Fuchs, 2010,145).

Alfonso Gumuc o Dagron için alternatif medya projelerinin merkezinde katılımcı üretim süreçleri yer almaktadır. Alternatif medyanın öz olarak katılımcı iletişim olduğuna vurgu yapmaktadır. Ona göre alternatif ruh, katılımcılık yok sayılmadı ı zaman alternatif ruh her zaman var olacaktır (Sandoval ve Fuchs, 2010:146). Dagron’a göre yalnızca katılımcı medya sessizlere ses verebilme özelliğine sahiptir. Alternatif medya sadece güçlü bir yapıya sahip azınlığı değil aynı zamanda insanların ekonomik ve politik çıkarlarını temsil ederek sosyal değişimi destekleyebilir (Dagron’dan aktaran Sandoval, 2009).

Clemencia Rodriguez ise alternatif medya yerine yurttaş medyası terimini kullanmaktadır. Halkın  zg r iradesiyle yaşamasına yardımcı olan medya yurttaş medyasıdır. Rodriguez, toplumsal kodlara, toplumsal ilişki ve meşru kimliklere karşıdır. Ona göre alternatif medyanın pratikleri yaşanan deneyimlerden oluşmaktadır. Halkın vatandaşlıklarını yaşamalarının aracı bu pratikleri hayata geçirmektir (Rodriguez’den aktaran  zt rk, 2020).

Öznel yaklaşım temsilcilerinden, bir diğer önemli isim ise Chris Atton’dır. Atton, katılımcı üretimi desteklemekle birlikte, anti-kapitalizm ve anti-yönetimsel organizasyon süreçlerini de vurgulamaktadır. Ayrıca Atton için alternatif medya projeleri, üretim ve organizasyon süreçlerine doğrudan katılım yoluyla yetkilendirmeyi ve özgürleştirici potansiyeli işaret etmektedir. Atton alternatif medya özgürleştirici pratiğinin kapitalizmin ötesinde bir toplum fikrini önererek prefig ratif siyaset yapan şey olduğunun altını çizmektedir (Atton’dan aktaran Sandoval, 2009).

1.5.2 Nesnel Yaklaşımlar

Nesnel yaklaşımlar alternatif medyaya yönelik tanımlama yapmak için öznel yaklaşımların aksine eleştirel bir medya üzerine konumlanmaktadır. Nesnel yaklaşımda, medya içeriği, medyadaki üretim sürecinin bir çıktısıdır. Bu yüzden nesnel yaklaşımlar medya yapısı şeklinde ele alınabilir (Taylan, 2012:47).

Alternatif medyaya yönelik nesnel yaklaşımların temsilcilerinden biri John Downing’dır. Alternatif medyadan bahsederken “hegemonik siyasete alternatif bir vizyon, radikal olarak medya, öncelikler ve perspektifler” gibi kelimeler kullanmaktadır (Downing’den aktaran Sandoval, 2009). Downing’in alternatif

medyanın karşı hegemonya kurması, göz ardı edilen konular hakkında rapor vermesi ve baskıyı eleştirmesi yönünde önerileri söz konusudur. Radikal medya olarak adlandırdığı alternatif medyanın yalanlara karşı koymak ve gerçeğe ulaşmak için sessizliği bozmak gibi rolleri olduğunun altını çizmektedir (Downing'den aktaran Sandoval, 2009). Downing radikal medyanın kesinlikle katılımcı olması gerekmediğine dikkat çekmektedir. Bazı durumlarda profesyonel örgütlenmeler de baskıya meydan okumak için önemlidir ve ona göre bazı örgütlü liderlik, özünde ideolojik baskıya karşı zorlukları koordine etmek, sermaye ve güvenilir alternatif program ve perspektifler ortaya koymak içindir (Downing'den aktaran Sandoval, 2009).

Downing alternatif medyaya yönelik anarşist yaklaşıma “Anarşizm için normalde küçük prefigüratif adalar yaratmaya çalışmak yeterli olmuştur fakat bununla birlikte bunların toplumun geri kalanına nasıl genişletebileceğine dair ampirik bir bilgisi olmayan bir politika” şeklinde eleştirisi söz konusudur (Downing, 2001:72). Downing'e göre alternatif bir kamusal alan oluşturmak, baskı ve baskıya yönelik mücadele hakkında rapor vermek katılımcı üretim süreçlerinin gerçekleştirilmesinden daha önemlidir (Downing'den aktaran 1995, Sandoval, 2009).

Tim O'Sullivan da alternatif medyaya yönelik nesnel yaklaşım temsilcilerindendir. Alternatif medyanın içeriğine vurgu yapan bir tanımda bulunmuştur. Ona göre alternatif medya kurumsal siyasetin karşısındadır ve onu reddetmekte veya meydan okumaktadır. Toplumsal değişimi öncelemekte ve gelenseksel değerlerin baştan, eleştirel bağlamda tekrardan ele alınmasını savunmaktadır (O'Sullivan'dan aktaran Sandoval, 2009).

Nesnel yaklaşımın bir diğer temsilcisi ise, Micheal Traber'dir. Traber, O'Sullivan gibi alternatif medya amacının sosyal ve kültürel değişime öncelik etmek olduğunu belirtmektedir. Taban medyası kavramını ortaya koyan Traber, bu kavram ile herhangi bir özelliğe sahip olmayan bireylerin doğrudan katılımı ve yine herhangi bir özelliğe sahip olmayan insanların kendilerini alakadar eden yerel ve eleştirel içerikleri kastetmektedir (Taylan,2012:52-53).

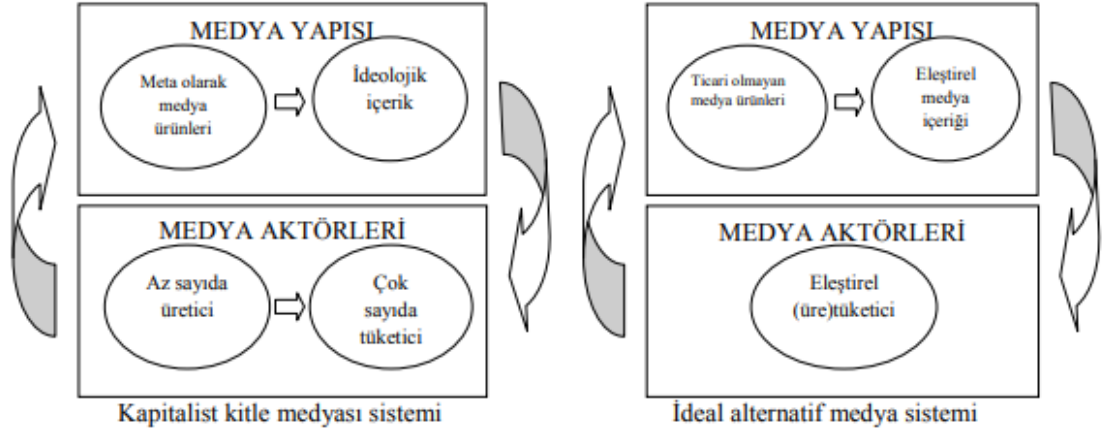
1.5.3 Diyalektik Yaklaşımlar

Sandoval'a göre medya içeriğine odaklanmak, katılımcı üretim sürecine işaret etmekten daha faydalıdır çünkü alternatif medyanın tanımlanması için nesnel bir ölçüt ortaya koymaktadır. Bu nedenle, “kritik medya içeriği gibi daha

nesnel bir ölçüt medyanın baskıcı veya özgürleştirici karakterine karar vermek için önemlidir. Alternatif medyaya yönelik nesnel ölçüt, diyalektik yaklaşımın için önemlidir”. Sandoval’un alternatif medyaya yönelik yaklaşımı medyanın sisteminin diyalektik modelidir. Bu sistemler, medyanın aktörleri ile medya arasındaki diyalektik bir ilişki varsayımı üzerinedir. Söz konusu varsayım, medya yapıları ve aktörlerinin eylemlerini etkinleştirdiği ve yine eylemleri aracılığıyla medya yapılarını kısıtladığı ve şekillendirdiği anlamına gelmektedir (Sandoval, 2009:9). Medya aktörleri ve medya yapıları arasındaki karmaşık veya somut durum, medya sisteminin belirli bir tarihsel dönemdeki toplumsal etkilerini oluşturmaktadır. Alternatif medyaya sahip kitle iletişim araçları, medya sistemlerinin bu diyalektik anlayışına dayanarak kapitalist bir tezatlık oluşturabilir (Fuchs ve Sandoval, 2010:156).

Sandoval, alternatif medyanın tanımlanmasında belirleyici olan iki soru olduğunun altını çizmektedir. Bunlardan ilki, alternatif medyanın nasıl yapılar olduğu üzerine, ikincisi ise medya aktörlerinin kapitalist kitle iletişim araçlarından farklılıklarının ne olduğu üzerinedir. Eleştirel medya teorisine göre kapitalist kitle iletişim araçlarının medya üzerindeki ticari ve ideolojik karakterleri birbirine bağlı iki yönü nedeniyle baskıcıdır. Böylelikle alternatif medya baskıcı kapitalist sistemini yadsımak için ticari olmamalı, ideolojik içerikler değil eleştirel içerikler sağlamalıdır (Sandoval, 2009:10). Alternatif medyaya yönelik çalışmalarda kapitalist kitle medyasından farklılaştığının altı çizilmektedir. Bu noktada alternatif medya, medya üretimine geniş bir kamuoyunun katılımını kolaylaştırmak, medya üreticileri ve medya arasındaki ayrımı ortadan kaldırmaya çalışmak gibi nedenlerden dolayı kapitalist kitle medyasından farklılaşmaktadır (Toffler’dan aktaran Sandoval, 2009).

İdeal- tipik alternatif medya tanımı yapan Fucsh ve Sandoval ideal tip tanımlamasında katılımcılığı dışlamamaktadır. Aynı zamanda içerik ve düzey noktasında karşıt olmayı devam ettirmektedir. (Taylan, 2012). “İdeal-tipik alternatif medya tüm bu boyutları gerçekleştirir: ticari değildirler, eleştirel içerik sağlarlar ve katılımcı bir şekilde üretirler” Sandoval, 2009:10).

Şekil 1.1: İdeal bir alternatif medya modeline karşı kapitalist kitle iletişim modeli (Sandoval, 2009:10).

Gösterilen kapitalist iletişim araçları ve ideal-tipik alternatif medya modeli şekil 1'deki gibi diyalektiktir. Bunun sebebi üretim aşaması sırasında medya üreticilerinin kişisel ideası medya ürünlerine nesnelleşmektedir. O nedenle kişisel ideası medya içeriğini nesnel bir yapıya dönüştürmektedir. Amaç doğrultusunda medya mazmunu tekrardan alım vasıtasıyla öznelleştirilir, yani nesnel medya ürünleri öznel bilgiye dönüşür. Bu durum tam anlamıyla ayrılmış birlikler yani tekeller oluşturmaya da birbirlerinin alanlarına dahil olmaktadır (Sandoval, 2009:10).

Şekil 1'deki karşılaştırma alternatif medya ve kapitalist kitle araçları arasında katı bir ayrım içermektedir. Ne var ki günümüzde alternatif medya üretimi kapitalist bir toplumun koşulları altında gerçekleştiği için, tam anlamıyla hayal edilen ideal model ve dönüştürülen toplumsal koşullar istenen ölçüde gerçekleştirilemez. Fuchs ve Sandoval'a göre ideal bir alternatif medya modelinin gerçekleştirilmesi, farklı toplumsal koşulları varsaymaktadır. Söz konusu şartlar kişilerin sadece tüketim yapmak için değil ek olarak içerik üretmek adına yeteri kadar zaman ve becerilere sahip olması gerekir. Aynı zamanda yine medya içeriği üretmek için gerekli teknolojilerin serbestçe kullanılabilir olması gerekir. İdeal modelini kapitalizmin içinde sonuna kadar uygulamaya çalışan alternatif medya, geniş kitlelere ulaşma noktasında başarısız olması muhtemeldir. Fakat alternatif medya var ise geniş bir kitleye ulaşmak gereklidir (Fuchs ve Sandoval, 2010).

İKİNCİ BÖLÜM

2. GELENEKSEL MEDYADA YOKSULLUĞUN TEMSİLİ

2.1 Yoksulluk Kavramının Tanımı

Son yıllarda sosyal bilimler araştırma alanlarının en üst sıralarında yer alan yoksulluk kavramı, insanlık tarihi kadar eski olmakla birlikte, insanlık tarihi yoksullukla mücadele tarihidir de denilebilmektedir (Gündoğdu, 2008:42).

İnsanlık tarihinin neredey bir çok döneminde ele alınmış bir konu olan yoksulluğun tarihsel, kavramsal ve nedenlerini ortaya koymaya çalışan farklı yaklaşımların sayısı oldukça fazladır. Yoksulluğun nedenleri ölçülmesi, tanımlanması, yansımaları ve kategorileştirilmesine dair tartışmalar günümüzde hala devam etmektedir (Taşgın, 2017:125)

Yoksulluk kavramı 18 yüzyılın son yıllarında İngiltere’de tanımlanmıştır. Buna göre; yoksulluk insanların temel gereksinimlerini karşılayacak yeterli kaynağa erişim sağlayamaması şeklinde tanımlanmakta ve bu tanım iktisadi bir tanım olarak değerlendirilmektedir. Bu tanıma göre yoksulluk kişilerin gelir ve giderlerinin taban olarak ölçülmesi temeline dayanmaktadır. Yoksulluğa yönelik yapılan tanımlamalar ilk olarak hayatın devamı için gerekli olan besin harcamaları temelindeydi. Daha sonra sağlık, eğitim, giyim ve barınma gibi gereksinimlerin karşılanamaması gibi konular da tanımlamalara dâhil edilmiştir (Doğan,2014:6).

Ülkelerin azgelişmişlik problemi ile ilişkilendirilen yoksulluk kavramı gelişmiş ülkelerde de sorun olarak gündemde yer almaktadır (Şenses, 2006:18). Yoksulluk tüm dünyada sorun var olan sorunlardan biridir. Yoksulluk ekonomik bir sorun olarak değerlendirilmekte fakat yoksulluk sadece ekonomi ile değil sosyo-kültürel, politik ve ahlaki boyutları da olan bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Yoksulluk kavramı o nedenle farklı araştırmacılar tarafından farklı boyutlarda ele alınmakta ve üzerinde uzlaşılmış tek bir yoksulluk tanımı bulunmamaktadır (Bozdağ, 2015:85). Kavramın zor tanımlanmasının nedeni yoksulluk göstergesi olarak neyin ölçüt alınacağıdır. Yoksulluk kavramı tanımlanırken ölçüt olarak yalnızca ekonomik ölçütler mi kullanılmalı? Yoksa sosyal ve siyasal ölçütler de yoksulluk kavramının tanımlanmasında olmalı mıdır? Söz konusu sorulara verilecek olan cevap yoksulluk kavramına olan yaklaşım şeklini belirleyeceğinden dolayı önemlidir (Aykurt, 2010:30)

Yoksulluk kavramına yönelik tanımlamalar, çeşitli sistemleri olan bir toplumsal yapıdan başka bir toplumsal yapıya göre değişiklik göstermektedir. Yoksulluğa yönelik yapılan tartışmalar ve araştırmalarda iktisadi merkezli bir ilerleme dikkat çekmektedir. Bu durum yoksulluğun ekonomik anlamıyla ele alınmasına neden olmaktadır. (Şenses, 2006:62). Ekonomik anlamda ön plana çıkan yoksulluk tanımlamalarının yanında sosyal ve beşeri vb. değişkenleri de içinde barındıran tanımlamalar da söz konusudur (Okumuş, 2017:71).

İnsanı ihtiyaçlar kavramı ile ilişki bir kavram olan yoksulluk, toplumsal bir varlık olarak kabul edilen bireyin fiziksel anlamda varlığını devam ettirebilmesi için beslenme ihtiyaçlarının yanında sağlık, barınma, estetik, kültür, eğitim, dinlenme, ortak yaşama vb. iktisadi, kültürel ve sosyal ihtiyaçları olan varlıktır (Zengingönül, 2004:108).

Farklı bir tanımlamaya göre ise, hane içindeki kişilerin kendilerince uygun gördükleri bir doyumu elde etmek için yeterli olacak gelire sahip olamamaları şeklinde ele alınmaktadır. Diğer yandan minimum hayat şartlarının gerekli kıldığı temel ihtiyaçların sağlanması için gerekli gelirin sağlanamaması yoksulluk olarak nitelendirilmektedir (Öztürk, 2015:40-41).

Yoksulluğun tanımlanması üzerine yapılan tartışmalar temelde iki ana eksen üzerinden şekillenmektedir. Yoksullukla ilgili literatürde ilk olarak ana akım yaklaşımlar vardır. Bunlar, yoksulluğun toplumsal yapısını kökeni, oluşu ve çözümleri bağlamında ele almayan, yoksulluk ile bağlantılı olduğu düşünülen diğer konuları da göz ardı eden yaklaşımlardır. Burada yoksulluk daha çok istatistiki verilere dayalıdır ve yoksulluk durumunun hangi koşullarla ortaya çıktığı gibi durumları tartışmayan bir biçimde ele alınmaktadır (Buğra ve Keyder, 2013:19).

Söz konusu eksenlerdeki yaklaşımlar temelde aynıdır fakat kendi içerisinde farklılık göstermektedir. Bu eksen içerisinde ön plana çıkan başlıca tanımlamalar, mutlak yoksulluk ve göreceli yoksulluktur.

2.1.1 Mutlak Yoksulluk

İngiltere’de 19. Yüzyılların sonlarına doğru yapılan çalışmalarda mutlak yoksulluk tanımlaması görülmektedir. Bu tanımlamaya göre, insanlar

gereksinimleri karşılayabilmek adına gerekli kaynağı ele edememesidir. Yaşamlarını devam ettirmek için ihtiyacı oldukları hizmeti ve malı elde edememe durumudur. Asgari refah düzeyin altında kalma durumu olarak tanımlanabilir (Alagh, 1992:109). Şenses'e göre (2006:63), söz konusu tanımlamalarda yer alan "kaynak" ,ihtiyaç", "refah" kavramlarının tanımının belirsiz, yorum yapılabilmeye imkan sağlaması, yoksulluğun tanımlanmasıyla ölçülmesine engel unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

Mutlak yoksulluk temelde insanın biyolojik bir canlı olmasını ve yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli temel besin maddelerine ulaşabilmesini sağlayacak maddi güce sahip olması kriterini esas almaktadır (Kete, 2009:106).

Bir başka ifadeyle mutlak yoksulluk, hane içerisindeki kişilerin fizyolojik devamlılıklarını sağlayabilmek amacıyla ihtiyaç duydukları minimum düzeydeki gelir ve gider seviyeleridir. Uluslararası karşılaştırmaların gerçekleşmesi adına kaynak olan mutlak yoksulluk tanımı, hayatın ilerlemesi için gereken kalori ile besini esas almasından dolayı mutlak olma özelliğine sahiptir (Aktan ve Vural 2002:5)

Mutlak yoksulluk tanımı çerçevesinde yoksulluk araştırmaları yapılmaktadır. Bu araştırmalarda temel olarak hanedeki kişilerin geliri ve tüketim harcamaları esas alınır. Belirlenen gelir ve tüketimin altında kalanlar yoksul olarak nitelendirilir. Mutlak yoksulluk bağlamında yapılan araştırmalarda parasal gelir yoksulluk kıstası olarak değerlendirilir (Karatepe, 2006:6).

Mutlak yoksulluk kavramı ile ayrıca insanların ihtiyaç duydukları temel besin eksikliği veya açlık sınırı ifade edilmektedir Fakat mutlak yoksulluğu somut olarak ifade etmek gerekirse, bireyin hayatını devam ettirebilmesi için ihtiyaç duyduğu gıda ürünlerini içeren sepetin maliyetiyle ilgili bir kavramdır (Yar, 2015:18). Gıda harcamalarının yanı sıra sağlık, eğitim, giyinme, barınma gibi gıda dışı temel gereksinimleri de göz önünde bulundurularak hesaplamalar yapılmaktadır. Aynı ev içerisinde yaşayan bireylerin alması gereken kalori miktarı bile farklılık göstermekte iken burada uygulanan yöntemde ülke nüfusunun tamamı için aynı kalori normlarının kullanılması temel problem olarak görülmektedir. Alınması gereken kalori miktarı cinsiyet, yaş ve meslek gibi değişkenlerden doğrudan etkilenmektedir (Doğan, 2014:10).

2.1.2 Göreli Yoksulluk

Mutlak yoksulluk kavramı kapsamında değerdendirilemeyen bazı durumların olduğu sonucuna varılan çalışmalar grelı yoksulluk kavramını ortaya çıkartmıştır. Grelı yoksulluk insanların beslenme, barınma gibi biyolojik varlıklarını devam etme amacından çok toplumsal yaşamda var olabilme ve dahil olabilme süreçleri çerçevesinde tartışılmaktadır. Grelı yoksulluk kavramında insanların, toplumun yaşam standartlarına uyum göstermeleri ve toplumda varlıklarını sürdürmeleri önemlidir (Akdemir, 2019:21).

Yoksulluğa dair yapılan tartışmalarda vurgu yaygın olarak mutlak yoksulluk üzerine olsa da eskilerden günümüze kadar yoksulluğun aslında grelı bir kavram olduğuna dair görüşler de söz konusudur. Bu görüşlere göre, yaşam seviyesi daha iyi olan bireyin ya da grubun, kendisinden dahaca iyi olan birey veya grupla karşılaştırması grelı yoksulluk olarak tanımlanmaktadır (Streeten, 1994:18).

Oyen'in (1992:617), grelı yoksulluk tanımına göre, maddi anlamdaki kaynakların konforun, yaşam koşullarının veya toplumda gelenek haline gelmiş günlük etkinliklere katılımın kısıtlı hale gelinmesidir.

Adam Smith ise, grelı yoksulluk için, kişilerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi fakat bireysel kaynaklarını karşılayamayacak durumda olmasından dolayı toplumda var olan refah sınırının altında kalanları ifade edilmek için kullanılan bir kavramdır. Bu kişilerin topluma sosyal açıdan katılmaları kısıtlanmış bir durumdadır (şenses, 2006:91). Adam Smith'in tanımından da anlaşılacağı üzere yoksulluk grelı bir ervede ele alınmakta ve yorumlanmaktadır. Grelı yoksulluk kavramı sosyal gelişime önem vermekte ve kişilerin ihtiyaçlarını sağlama noktasında yeterli olup olmadığı, toplumun diğer kişileriyle karşılaştırma yapılması bağlamında ele alınmaktadır (Arpacioğlu ve Yıldıırım, 2011:63). Kişiler arasındaki gelir bakımından eşitsizlik, yoksulluk durumunun veya olgusunun grelı bir biçimde olması demektir (Tireli, 2009:34).

Yoksulluk, kıtlık, eşitsizlik ve açlık gibi durumların dışında özel olarak ele alındığında kapitalizm ile eşzamanlı bir biçimde ortaya çıktığı söylenebilir. Yoksulluk eşitsizlik ile sıkı bir ilişki içerisinde olmasına rağmen mutlak anlamda değildir. Yani yoksul olmak diğerlerine göre az şeye sahip olmanın dışında birçok şeyden de mahrum olmak demektir (Karakaş,2010:3).

Yoksulluk ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığı zaman yoksulluğun önemli nedenlerinden birinin de küreselleşme olduğu görülmektedir. Aykurt

(2010:9)’a göre, son yıllarda dünya her alanda gözle görülür bir şekilde büyük değişimleri beraberinde getiren ve adına küreselleşme denilen entegrasyonu yaşamaktadır. Küreselleşmeyi bir olgu olarak ele alan Aykurt, küreselleşme ile birlikte teknolojik gelişmeler hızlandığının ve daha önce var olmayan ekonomik olanakların sunulduğunun altını çizmektedir. Küreselleşme aynı zamanda siyasal reform ve kültürel dönüşümleri içerisine alan bir kavramdır.

Yoksul olan ülkelerde baskıcı rejimleri güçlendiren küresel ekonomik düzen yolsuzlukların yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Bunun sonucu olarak ise küresel anlamda yaygın kitlesel yoksullaşma meydana gelmektedir. Küresel gelişmelerin de etkisiyle özellikle ekonomik açıdan zayıf olan ülkelerin “mutlak yoksulluk olarak tanımlanan yoksullaşma biçimine ek olarak “yeni yoksulluk” olgusu tetiklenmektedir. Bu durum ise yoksulluk sorununu küresel bir sorun haline getirmekte ve daha da derin bir hal aldırılmaktadır (Karakaş,2010:3-6).

2.1.3 Yeni Yoksulluk

Yoksulluk kavramına yönelik yapılan çalışmalar incelendiği zaman kavramın farklı söylemler çerçevesinde tanımlandığı görülmektedir. Yukarıda değinildiği üzere yoksulluk ile ilgili tanımlamalarda “mutlak yoksulluk” tanımı yaygın olarak tercih edilmekteyken günümüzde yoksulluk kavramına yönelik değişik söylemler olduğu görülmektedir. Bu durum sebebi olarak ise 1980’ler sonrasında ekonomik, siyasal ve sosyal alanlardaki değişim ve dönüşümler gösterilmektedir. Çalışmanın bu bölümünde 80’ler döneminde yaşanan değişim ve dönüşümlerin yoksulluk kavramına ne gibi söylemler getirdiği incelenecektir.

Yoksulluk, doğal koşulları, kendi özellikleri veya savaş gibi insanın çıktısı olan sorunlar nedeniyle yaşamlarını devam ettirmekte güçlük çekmeleri durumudur ve tarihin her döneminde her toplumunda karşılaşılan bir olgudur.

Fakat günümüzde sosyal bir problem olan yoksulluk kavramı Avrupa’da 16. Yüzyılda kapitalizmin var olmasıyla ilişkilidir (Buğra, 2008:25).

Yoksulluk yeni bir kavram ve yeni bir sorun değildir. Söz konusu kavrama olan ilgi 17. Yüzyıldan günümüze kadardır fakat 18. Yüzyıl ile birlikte kitlesel yoksulluk ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni ilk olarak John Locke 17. Yüzyıldaki düşünürlerin sahiplik hakları bağlamında başlatmış oldukları tartışma, liberalizm kavramının siyasal kuram biçiminde gelişim göstermesinde kayda değer yer tutmasıdır. Liberal siyasal kuram dahilindeki tartışmalar yoksulluk kavramını yansıtmıştır. Bu doğrultuda liberal düşünürler mülkiyeti savunurlarken aynı

zamanda da yoksullara yardımı dışlamaması gerektiğinin altını çizmişlerdir. Kişisel refaha ek olarak sosyal refaha da önem atfetmişlerdir. Sonuç olarak liberal düşünce içinde farklı görüşler var olsa da temelinde yoksulluk sorununa eğildikleri ve sosyal düzenin güvenliği açısından geçimlilik yaşam hakkının gerekli olduğunu vurgulamışlardır (Şenses, 2006:32). 16. ve 17. Yüzyıllarda yoksulların barındırılmaya ve çalışmaya teşvik edildiği kurum ve kuruluşların varlığından söz edilebilir. Yine bu dönemdeki önemli düşünürlerinde yoksulların çalıştırıldığı kurum ve kuruluşları destekledikleri söylenebilir. Bu döneme damgasını vuran tartışmalar yoksullar üzerinden nasıl kar elde edilebileceği ve her zaman olmasa da nadiren yoksulların kendi çıkarlarını gözetten çalıştırma tasarılarının neler olabileceği üzerinedir. Fakat 18. Yüzyılın sonunda meydana gelen Sanayi Devrimi ve onu izleyen serbest piyasa ekonomisinin etkisinde bu arayışlar gerçekliğini kaybetmişti (Buğra, 2008:26-27).

Düşünürlerin ve kuramcıların yoksulluğa olan ilgisinin 18. ve 19. Yüzyıllarda kök salmaya ve yaygınlaşmaya başlayan sanayileşmeye dayalı kapitalizm ile giderek arttığı söylenebilir. Bu dönemde Adam Smith, ülkelerin giderek zenginleşirken yoksulluğunun artmasını önemli bir paradoks olarak görmüştür. Adam Smith tarafından bu durum ekonomik sistemin önemli bir aksaması olarak görülmüştür (Şenses, 2006:33). Adam Smith ve diğer birçok düşünürün kabul ettiği, bir insanın geçimini sağlayamayacak olmasının nedeni olarak görülen işlerin düzensizliği ve gelirin düşük olması görüşü 19. Yüzyıl liberalleri tarafından kabul görmemiştir. Artık çalışan kişi muhtaç kişiden tam anlamıyla ayrılmaya başlamış ve toplumun muhtaçlara karşı sorumluluğu tam anlamıyla reddedilmiştir. Bu durum ilk defa İngiltere'nin Yeni Yoksullar Yasası'nda dile getirilmiştir (Buğra, 2008:27). Bu yasada yoksullara yapılan desteklerin iş gücü piyasasına uygun bir şekilde olması gerektiği düşüncesi hakimdir. Buna göre yardım en düşük seviyede tutulmalı, yoksul olan kişi hayatını devam ettirmek istiyorsa çalışmak zorunda olduğunu kabul etmelidir (Geremek, 1997:239).

Yeni Yoksulluk Yasası ile birlikte 19. Yüzyılda yoksulluğa olan ilgi daha da artmıştır. Dolayısıyla bu yasaya ilişkin tartışmalar siyasal bağlamda sendikaların, yardım kurumları ile kiliselerin giderek ilgi göstermesi, faaliyetleri ve bunlara ek olarak ilkte edebiyat olmasıyla birlikte yoksulluk kavramına değinen sanat eserleri ön plana sosyo-kültürel alanda çıkmıştır. 19. Yüzyılın

sonlarına doğru yoksulluk kavramına yönelik yoğun ilgi görülmüştür. Başta İngiltere olmak üzere eğitim ve çok alanda yoksulluğa dair ilgi artmıştır. Yoksulluk ile ilgili ilk araştırmalar yine bu dönemde gerçekleşmiş ve illerin yoksulluk oranının ölçülmesi için yöntemler geliştirilmiştir (Şenses, 2006:35). Refah devleti dönemine geçilmeden önce bu şekilde bir tarihsel arka plan söz konusu olmuştur (Buğra, 2008:27). İkinci Dünya Savaşı'nın ardından refah devleti anlayışı söz konusu portreyi değiştirmiştir (Işık ve Pınarcıoğlu,2001:69).

Yoksulluk konusuna olan ilgi Sanayileşmiş ülkelerde 1920 yılında meydana gelen Büyük Dünya Bunalımı sonrası işsizliğin ortaya çıkmasıyla yeniden canlanmıştır. İlk olarak ABD ve diğer sanayileşmiş ülkelerinde bunalımdan kurtulmak için devlet büyük bir rol üstlenmiş ve Refah devleti uygulamaları sosyal alanda ivme kazanmıştır (Şenses, 2006:35).

Refah devletinin ortaya çıkmasıyla beraber, devlet-toplum ilişkileri ve bireyin toplumdaki konumu radikal bir dönüşüme uğramıştır. Söz konusu dönüşümün en önemli örneği Uluslararası Çalışma Örgütü'nün “emek meta değildir” şeklindeki ifadesinde görülmektedir. Bunun gerisinde, İkinci Dünya Savaşı biter bitmez, son derece kötü ekonomik duruma rağmen hiç düşünülmeden, perişanlık içerisinde toplumsal bütünlüğü sağlamak üzere sosyal politika önlemleri uygulamaya girmiştir. Sosyal dışlanma ortamında yoksulluğun daha fazla önem kazandığı için, aile yardımları ve sağlık sektöründe düzenlemeler yürürlüğe girmiştir. (Buğra, 2008:65-66).

Sosyal refah devleti uygulamaları ülkelerin kendi sosyal refah şekline göre farklılık gösterse de temelde sosyal güvenlik, eğitim, gelirin yeniden dağıtımı, sağlık, sosyal refah hizmetleri gibi beş alanda yoğunlaşmıştır. Kadın, çocuk, aile, yaşlı, yoksul, sakat, iş bulma, çalışma koşullarının düzeltilmesi, sosyal güvenlik vb. gibi birçok görevi devlet üstlenmiştir. Devletin vatandaşlara tanıdığı olduğu bu sosyal haklarla, hayat yarışına dezavantajlı olarak başlayan kişilerin eşitsizlikleri gidermeye çalışılmıştır (Özdemir, 2004:85). Bu dönemde Dünya Bankası, Uluslararası Çalışma Örgütü ile Temel İhtiyaçlar yardımını ortaya atmıştır. Buna göre toplumdaki dezavantajlı grupların barınma, beslenme, sağlık ve eğitim gibi temel gereksinimlerinin karşılanması hedeflenmiştir. Bunun ardından Dünya Bankası kapsamında yapılan yatırımların dezavantajlı gruplara aktarılmasına karar verilmiştir. Böylelikle yoksulların gelirleri ve istihdam imkânları artırılmıştır (Şenses, 2006:38).

Refah devlet anlayışı henüz tam anlamıyla tamamlanmadığı zamanlarda dahi sağdan ve soldan eleştiriye maruz kaldığı söylenebilir. Sol görüş refah devlet uygulamalarını sosyalist hedefler bakımından, sağ ise bu uygulamaları ekonomik etkinlik açısından ve ekonomik hak ve özgürlüklerle bağdaşmazlıkları bakımından yetersiz buluyordu. Diğer yandan küreselleşme olgusunun kısmı bir yönüne göre, kimlerin haklarının sosyal haklar olduğu ve hangi yetkililere nasıl görevler yükleneceği ve sosyal vatandaşlık, sosyal politikanın yapısı ve işlevi gibi birçok konu tartışılmaya başlanmıştır (Buğra, 2008:71-72). 1970’li yıllardaki petrole gelen fiyat artışları ile sanayileşmiş ülkelerdeki işsizlikte artış yaşanırken fiyatlarında artması gibi durumlardan dolayı eski büyüme stratejisi uygulanamaz hale gelmiştir (Şenses, 2006:38).Küreselleşme, sanayisizleşme, esnek üretim gibi unsurların etkisiyle refah devletinin krize girdiği söylenebilir. Söz konusu krizde, milli gelir içerisindeki sosyal harcamaların gün geçtikçe büyümesi ve karşılanamaz duruma gelmesi ve bunun sonucu olarak da ülkelerin rekabet güçlerini etkilemesi durumu sıklıkla tartışılan konu olmuştur (Özdemir, 2004:216).

Batı Ekonomilerinin 1970’li yıllarda yaşamış olduğu dönüşüm sürecine ek olarak 1980’lerde güçlü ve etkili bir dalga eklenmiştir. (Gürses,2007:60). IMF ve Dünya Bankası 1980’li yılların başında Neo-liberal politikalar eksenine girerken sosyal devlet uygulamaları gerileme sürecine girmiştir (Şenses,2006:38). Neo-liberal ekonomi anlayışı soğuk savaş ve küreselleşme ardından gelen yeni koşullar nedeniyle dünyanın ekonomik ve siyasal yapısına ayrı görünüm kazandırmış, sermaye ile emeğin serbestliği ülkelerin birleşmesini sağlamıştır (Gürses, 2007:60). İkinci Dünya savaşından sonra ortaya çıkan refah devletinin temel taşları ortadan kalkmıştır. (Özdemir, 2004:256).

Dünya Bankası gündemi neo-liberal politikalar olan IMF ile beraber harekete başlamış ve bütün ilgi IMF üzerine çekilmiştir. Ayrıca dünyanın çokca ülkesinde uygulamaya başlattığı yapısal uyum izlenceleri vasıtasıyla neoliberal politikaların yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır Fakat bu duruma gerekçe olarak işgücü pazarlarının kuralsızlaştırılma sürecinde sendika ile sivil toplum kuruluşlarına yönelik etkinin azalması nedenlerinden dolayı yoksullukla mücadeleye yönelik anlayış ortamının oluşması engellenmiştir. Dünya Bankasının uygulamaya koyduğu yapısal uyum programlarının sonuçlarına yönelik değerlendirmelerde yoksulluk kavramını kapsam dışı bıraktığı görülmüştür. Bu

durum 1990 yılında yine Dünya Bankası'nın yayınlamış olduğu "Dünya Kalkınma Raporu" ile birlikte değişmiştir (Şenses,2006:41). 1990 yılındaki Dünya Kalkınma Raporu'nun temel temasının yoksulluk olması dönüm noktası olmuş ve yoksulluk ile ilgili çalışmalara yeni bir ivme kazandırmıştır (DPT, 2001:103).

1990'lı yıllarda zengin ülke ile fakir ülke arasındaki makas giderek açılmıştır. Gelir dağılımı, dış rekabete açılma, dünya ekonomisiyle bütün hale gelme ve yapısal uyum uygulamaları başlığında hayata geçirilen iktisat politikaları gibi etkenlerden dolayı bozulmuştur. Böylelikle yoksulluk ve bölgesel derinlik gün geçtikçe artışı görülmektedir. Neo-liberal politikalar çerçevesinde gerçekleştirilen sosyal devlet faaliyetlerinin kısıtlanması toplumları ekonomiye karşı korumasız bırakmıştır. Özelleştirmeler ile birlikte işsizlik yaygın hale gelmiş, dünyanın bir kısmında üretimin artışıyla beraber zenginleşme görülürken, diğer kısmında açlık, yoksulluk, eğitimsizlik ve dolayısıyla savaş ve şiddet olayları gün geçtikçe dünya gündeminde daha çok yer almaya başlamıştır (Gürses, 2007:61). Bütün dünyayı etkisi altına alan neo-liberal politikalar gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin gelirlerini ciddi anlamda farklılaştırmıştır (Şenses, 2006). Neo-liberal dönemde çok uluslu şirketler, mali ve özel sektörlerde çalışan bireylerin gelirlerinde artış yaşanırken ücretli ve kamu çalışanlarının durumu gün geçtikçe daha da kötüye gitmiştir. Bu durum beraberinde kent ve yerleşim alanlarının ayrılmasını dolayısıyla bunun sonucu olarak kutuplaşma yaşanmasını getirmiştir. Tüketim mallarının çeşitlenmesiyle birlikte gösteriş ve lüksün boyutunda ciddi artışlar görülmüştür (Bayrak,2007:13).

Neo-liberal politikaların yoksulluğa etkilerine değinen Şenses'e göre;

"Refah devletine ideolojik bir tepki olarak ortaya çıkan neoliberal politikaların doğrudan üretime yönelik sektörler yanında, sağlık ve eğitim gibi sosyal sektörleri de artan ölçülerde etkilemesi ve sunulacak hizmetlerin serbest piyasa kurallarıyla tutarlı olarak, maliyetleri karşılayacak biçimde sunulması sonucunda, bu alanların da hızla ticarileşmesi özelleşmesi beklenebilir. Devletin bu alanlarda da giderek etkisizleşmesi ise, yoksullukla mücadele açısından kamu kesiminin sağladığı sosyal hizmetler ve aynı yardımlar yerine, parasal gelirin ön plana çıkmasına neden olabilir (Şenses,2006:285).

1980'ler sonrası dönemde yetersiz yatırımlar ile sektörel ve bölgesel dağılımın dengesizliği işsizlik ve göç olgularını arttırmıştır. Büyük kentlerde işsiz

insan sayısıyla birlikte düşük ücretle çalışacak insan sayısı artmıştır (DPT, 2001:77).

Ekonomik krizlerle birlikte görülen işsizlik oranının artması, adaletsiz gelir dağılımının giderek daha da yükselmesi ve devletin sosyal alanda etkisinin azalması gibi durumlar yeni yoksulluk olgusunu küresel düzeyde önemli bir sorun haline getirmiştir (Karakaş,2010:12). Talep yoğunluğundan dolayı artan gecekondü kiralari, dalgalanan enformel iş imkanlari gibi nedenlerden dolayı toplumla bir arada olma ihtimalleri ciddi anlamda ortadan kalkmiş bu da beraberinde yeni bir yoksulluk türü meydana getirmiştir. Yeni yoksulluk kavramı, geleneksel dayanışma biçimlerinin gün geçtikçe ortadan kaybolmasıyla devredilemeyen bir nitelik haline gelmiştir (Buğra ve Keyder, 2003).

Neoliberal politikalar ile birlikte gün geçtikçe daha önemli hale gelen tüketim kültüründe bireyler ve toplumlar, üretim noktasında eşit olmalarına rağmen tüketim noktasında eşit olmak için zorlanmaktadırlar. Lakin bu duruma izin vermeyen gelir eşitsizliği ve dengesizliği, tüketim toplumunda hatalı tüketiciler olarak yeni yoksul kesimi meydana getirmektedir. Bu duruma ise global anlamdaki gelişmeler destek sağlamaktadır. Örnek olarak günümüzdeki Türkiye ekonomisinde gelişme ve ekonomik anlamdaki göstergeler olumlu bir eğilim göstermesine rağmen “tabana yansımadi” gibi söylemlerin ana nedeni “yeni yoksulluk” durumudur. Bunun sebebi zenginlerin bu sistemdeki girdilerden daha fazla pay alıyor olmasıdır. Diğer yandan yeni yoksullara ise bu bolluk içinde yokluğu yaşamak düşmektedir (Karakaş, 2010:14).

Görüldüğü üzere, daha fazla zenginlik getireceğine inanılan uygulamalar olumsuz sonuçlanmıştır. 1980 sonrasında yaşanan değişim ve dönüşüm yoksulluk kavramına farklı bir bakış açısı getirmiştir. Söz konusu dönemde işsiz kalan, eğitim, sağlık, barınma gibi temel ihtiyaçlarını ücret karşılığında sağlamaya çalışan fakat sağlayamayan kesimler “yeni yoksullar” olarak adlandırılmıştır.

Şenses’e göre (2006:315), neo-liberal politikaların uygulanmaya başlamasından bugüne kadar uzun bir süre geçmiş olmasına rağmen ortaya çıkan resim, beklenilenin aksine, dünyanın birçok yerinde eşitsizliğin ve yoksulluğun arttığını göstermektedir. Dolayısıyla büyük dünyayı etkileyen neo-liberal politikaların yoksulluk durumuyla mücadeleye yönelik uygulamaları yetersizdir. Ülkeler yüksek gelişmişlik düzeyine ulaşmış olmalarına rağmen, toplumun kayda değer kesiminin yalnızca görelî anlamıyla değil aynı zamanda mutlak anlamıyla

yoksulluktan mahrum olmasının önüne geçemediği görülmektedir. Dünyanın sanayileşmiş birçok ülkesinde uygulanıyor olmasına rağmen, yoksulluk durumunun hala daha yüksek oranlarda olması enteresan bir kanıt niteliğindedir.

2.2 Geleneksel Medyada Yoksulluğun Temsili

Kitle iletişim araçları, yaşam pratiği içinde bireyi kullandığı söylem ve göstergelerle biçimlendirmektedir. Medya toplumsal olguları belirli bir bakış açısı çerçevesinde oluşturmaktadır. Bu doğrultuda medyanın rolü, toplumsal söylemlerin insanlar tarafından benimsenmesi noktasında önemlidir. Kitle iletişim araçları vasıtasıyla sürekli mesaj alan birey, günlük yaşamını bu mesajların etkisi altında devam ettirmektedir. Bunların ynaında kitle iletişim araçları kişilerin başkalarıyla kendilerine olan algılama biçimlerini ekillendirmektedir. Aynı zamanda kitle iletişim araçları, verili toplumsal düzendeki konumlarına dair yargıların meydana gelmesine destekte bulunmaktadır (Bayrak, 2007:1-3).

Bireyler medya aracılığıyla sosyal, politik, ekonomik vb. olayların bilgisine ulaşmaktadır. O nedenle olayların kendi bağlamından koparılmadan sunulması yani temsil edilmesi önemlidir. Çünkü olayların temsil biçimi alıcılar tarafından içselleştirilmektedir (Polat, 2018:46). Medyanın oluşturduğu temsiller, toplumsal gerçekliğin üretiminde ve tüketiminde önemlidir. Medya temsilleri aracılığıyla hangi inanç ve değerlerin sunulduğu, hangi tür sosyal gruplar aracılığıyla anlamlar üretildiği ve alıcılara nelerin normal nelerin sapkın tutum olarak sunulduğuna yönelik çalışmalar iletişim çalışmalarında her zaman önemli bir yer tutmuştur (Söğüt, 2019: 213).

İletişim çalışmalarında önemli bir yeri olan temsil kavramını Stuart Hall, iletişim, dil ve anlam arasındaki çok boyutlu ilişkiyi anlayabilmek adına detaylı bir biçimde ele alarak tartışmıştır. “Temsil” kavramı, belirli bir kültüre ait bireyler arasında anlamın üretildiği ve paylaşıldığı bir süreçtir (Hall, vd., 2013:1). Temsil, bir şeyi tarif etmek veya betimlemek amacıyla zihnimizde oluşturulan imge veya kavramdır (Taş, 2017:35).

Temsil kavramında medyadaki reklamlarda, tartışma programlarında, durum komedilerinde ve belgesellerde nelerin betimlendiği, konuları veya sorunların nasıl aktarıldığı, programdaki söylemlerin neler olduğu medyanın temsil biçimiyle ilgilidir (Dahlgren, 1995:15). Medya içeriklerinde kurulan anlamdan seçilen müziğe, kullanılan renkten, çekilen fotoğraf veya görüntüye kadar her biri temsil kavramıyla ilgilidir. O nedenle medyada hangi özne ve

kurumların yer aldığı ve bu kurum ile öznelere hangi bağlam ve biçimlerle alıcılara/ izleyicilere sunulduğu temsil konusu içerisinde.

Temsil kavramı aynı zamanda, medya profesyonelleri tarafından gerçekleştirilen seçme ya da eleme işlemi neticesinde bir takım öğeleri dahil etmesi, bir takım öğeleri de görmezden gelmesi neticesinde oluşturdukları anlam olarak ifade edilmektedir. Medya ortamlarında inşa edilen temsiller, temsile konu olan kurum, nesne veya bireyin toplumsal hayattaki konumunu yansıttığı için önemlidir. Temsillerin insana, topluma veya dünyaya olan bakışımızı belirlediği söylenmekle birlikte tekrardan üretildiği de söylenmektedir (Tanrıöver, 2007:153).

Medya kuruluşları kendi yayın politikalarına göre içerik üretmekte ve ürettiği içerikleri hedef kitleye ulaştıracağı aracın da özelliklerine göre tek yönlü olarak aktarmaktadır. Bu içerikleri reyting endişesi ile ürettiği noktada “ahlaki yozlaşma, şiddet, toplumsal parçalanma” gibi negatif durumlar meydana gelebilmektedir. İnsanların fikir ve davranışlarına etki eden medyanın insanları bir durum veya olay karşısında olumlu/olumsuz tavırlara yönlendirebilme gücü göz önüne alındığında medyada yoksulların nasıl temsil edildiği önem arz etmektedir (Akdemir, 2019:2).

Yoksulluğun medyada sunulmasına yönelik çeşitli çalışmalar vardır.

Bayrak 2007 yılında yapmış olduğu “*Doksanlı Yıllardan Günümüze Türkiye’de Yoksulluk Kavramının Medyada Ele Alınış Biçimleri*” adlı çalışmada yoksulluk ile tasarıların kuruluşunda, devamında ve toplumun benimseyip içselleştirmesinde medyanın önemli bir işleve sahip olduğuna değinmiştir. Medyada yoksulluğa dair algıların liberal ekonomik politikalarına geçiş ile birlikte değişime uğradığının altını çizmiştir. Buna göre 1980’öncesi yoksulluk; kader, alın yazısı gibi söylemler ve genellikle yüksek ahlaki değerlerle betimlenmektedir. Yine bu dönemde yoksulluk, gurur, fedakârlık, çalışkanlık gibi değerler ile yüceltilmiştir. Fakat Bayrak günümüzde yoksullara yönelik algılama ve kavrayış biçimlerinde değişiklik olduğunu vurgulamıştır. Buna göre günümüzde yoksulluk “kınayıcı”, “suçlayıcı”, “aşağılayıcı” gibi söylemlerle ele alınmaktadır. Medya gün geçtikçe yoksulları düşmanca söylemler çerçevesinde sunmaktadır. Medya, yoksulları birer potansiyel veya fiili suçlu, kapkaççı gibi sembolik temsillerle göstermektedir. Yoksullar medyada sıklıkla hakları olmayanı

istedikleri, paylarına düşenle yetinmedikleri, çalışmadan kazanmak istedikleri şeklinde dile getirilmektedir (Bayrak, 2007:34).

Kete 2009 yılında yapmış olduğu, “*Türk Yazılı Basınında Yoksulluk Söylemi: Yeni Kapitalizme Eleştirel Bir Bakış*” adlı çalışmasında yazılı basında yoksulluk söylemi üzerinden kapitalizmin eşitsiz doğasını sorgulamıştır. Bu doğrultuda çalışmasında Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman gazetelerindeki yoksulluk haberlerinin çözümlemesini yapmıştır. Buna göre, yoksullar haber söylemlerinde dışlanmakta ve yeterince temsil edilmemektedir. Kapitalizm yoksulluk ilişkisinin doğasında var olan eşitsizliğin haber söylemlerinde yeniden üretilmekte ve meşrulaştırılmaktadır. Aynı zamanda medya, yoksulluğu göz ardı ederek, orta sınıfı çalışma ve daha çok kazanmaya ikna etmek için korku nesnesine de dönüştürmektedir (Kete, 2009).

Gökalp vd. 2010 yılında yapmış oldukları “*Türkiye’de Yoksulluğun ve Yoksulların Ana Akım Basında Temsili*” adlı çalışmalarında yoksulların Posta, Zaman, Hürriyet ve Sabah gazetelerinde nasıl temsil edildiğini ve hangi temsil kategorilerinin öne çıktığını incelemişlerdir. Buna göre, fobik (korku ve nefret uyandıran), patetik (acıma duygusu uyandıran), sözde- nesnel (nesnellik iddiası taşıyan), yoksulların simgesel olarak yok edilmesi temsillerinin ön plana çıktığı sonucuna varmışlardır. Bu doğrultuda medyada fobik sunumlarda yoksullar genellikle “sokak çocukları”, “tinerciler”, “yan kesiciler” şeklinde adlandırılmıştır. Patetik temsillerde, haberdeki olaylarda trajik durumların ön plana çıkarılmış ve söz konusu olay haber malzemesi haline geldiği görülmüştür. Sözde-nesnel temsillerde ise yoksulluğa kaynaklık eden yapısal sorunlar göz ardı edilmiş ve yoksulluk istatistiki değerlere indirgenmiştir. Son olarak yoksulluk temsillerinde trajik haber hikâyelerinde yoksulluğun ve yoksulların görmezden gelindiği, sembolik olarak yok edildiği görülmüştür. Tüm bunların sonucunda elde ettikleri sonuç ise; medyada yapılan haberlerde yoksullar ötekileştirilmekte ve marjinalleştirilmektedir. Yaşamış oldukları sefalet santimental bir şekilde dramatize edilmektedir (Gökalp, vd., 2010).

Aksoy 2010 yılında yapmış olduğu, “*Yoksulluğun Türkiye Yazılı Basınında Sunumu*” adlı çalışmasında, Sabah, Hürriyet, Zaman ve Cumhuriyet gazetlerinde yoksulluğun nasıl temsil edildiğini incelemiştir. Buna göre medyada yoksulluk göz ardı edilmekte ancak bu duruma zıt olarak yoksul veya yoksullukla ilgili görseller kullanılarak durumun seyirlik hale getirildiğini söylemektedir.

Yoksulluk ile ilgili fotoğraflarda çoğunlukla kadın fotoğrafları kullanıldığını söylemekle birlikte yoksulluğunun kadınlaştırıldığının altını çizmektedir. Bunlara ek olarak, yoksulluk ile ilgili haberlerde, yoksulluğun ekonomik, tarihsel ve politik bağlamından kopuk olarak ele alındığına, yalnızca bireyler ile olaylar üzerine durulduğuna dikkat çekmektedir. Haberlerdeki yoksulluk temsillerine bakıldığında yoksulluğu ekonomik ve politik temelleri göz ardı edilmekte, yoksulluk ile ilişkilendirilen işsizlik, ekonomik sıkıntı, açlık vb. kavramların haberde geçen olayın ortaya çıkmasının kaynağı olarak gösterilmektedir. Medyada yoksulluk temsillerinde yoksulların yaşadığı ekonomik sıkıntı, işsizlik gibi durumlardan kişinin kendisinin sorumlu tutulduğunu ve yoksulluğun bireyselleştirildiğini vurgulamaktadır. Aksoy son olarak, farklı bakış açılarına sahip gazetelerin söylemleri arasında farklılıklar olsa da genel anlamda bu söylemlerin egemen ideolojiyi tehlikeye düşürecek söylemler olmadığını ayrıca vurgulamaktadır (Aksoy, 2010:3234).

Aykurt 2010 yılında yapmış olduğu “*Yapısal Yanlılık Perspektifinden Medyada Yoksulluk; Haberlerde Yoksulluğun Temsili*” adlı çalışmasında 1980’lerden sonra küreselleşmenin etkisiyle birlikte derinleşen yoksulluğun medyada temsilini yapısal yanlılık boyutundaki yansımasını incelemektedir. Buna göre yoksulluk ile ilgili haberlerde temel 7 konunun dikkat çektiğine değinmiştir. Bunlar; “istatistiki anlamdaki verile ve kurum/kuruluşun adına yapılan açıklamalar, dramatik olaylarla ilgili haberler, yardım haberleri, yoksulluk olgusunun suça dönüşmesi, yoksulluktan kurtuluş öyküleri, popüler isimlerin yer aldığı yoksulluk haberi, toplumsal eşitsizlik-yoksulluk bağlantılı haberler” şeklindedir. İncelenen haberlerde yoksulluk, beslenme, barınma gibi maddi yönü vurgulayan mutlak yoksulluk tanımı olduğuna dikkat çekmiştir. Böylelikle yoksulluk söylemi fiziksel ihtiyaçlar temelinde tanımlanmakta ve yoksulluğun sosyal hak ve imkanlardan mahrum kalma yönüne değinilmediğini ayrıca vurgulamaktadır (Aykurt, 2010).

Çetin 2017 yılında yapmış olduğu, “Türk Sinemasında Yoksulluk Temsilleri: 1960-1975 Dönemi” adlı çalışmasında diğer çalışmalardan farklı olarak yoksulluğun Türk Sinemasında ki söylemlerine odaklanmıştır. Sinemada yoksulluk temsillerinde yaygın iki tavır olduğundan bahsetmektedir. Buna göre sinema, yoksulluğu meydana getiren yapısal çelişkileri bazen görünür bazen de görünmez kılmaktadır. 1960-1975 yılları arasındaki Türk sinemasındaki

yoksulluk temsillerine bakıldığında, yoksulluğa sebep olan toplumsal çelişkilerin göz ardı edildiği, yoksulluğun ortadan kalkması için sahte çözümler üretildiği, ve sinemanın yoksulluğu yatıştıran bir araç işlevi gördüğünü söylemenin mümkün olduğundan bahsetmektedir. Söz konusu dönemde yoksulluğun “topraksızlık”, “gelir adaletsizliği”, “emek sömürüsü” gibi yapısal nedenleri göz ardı edilmektedir.

İpci 2019 yılında yapmış olduğu “*Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Yoksulluk ve Kadın Olgusunun Yazılı Basında Temsili: Hürriyet, Yeni Şafak ve Cumhuriyet Gazeteleri Örneği*” isimli çalışmasında ulusal anlamdaki yazılı basında, yoksulluğun ve bilhassa da kadının yoksulluğunun gazete haberlerinde ne şekilde yer edindiğini incelemiştir. Bu bağlamda Hürriyet, Yeni Şafak ve Cumhuriyet gazetelerinde kadın ve yoksulluk temsilleri incelenmiştir. İncelemelerden elde edilen bilgilere göre;

“yoksulluk bağlamında kadınlar, acıma duygusu ve korku- nefret uyandıran temsillerle dramatik olan kişisel başarı hikayeleriyle, sosyal devletin bir kenara bırakılıp hayırseverlerin hazzını artıran haber hikayeleriyle, istatistiki veriler ve kurum kuruluş adına yapılan açıklamalarla, savaşlarda yaşadıkları mağduriyetlerinin ve yoksulluklarının acının pornografisini çağrıştıran temsilleriyle birlikte görseller aracılığıyla fotoğraflarda yer almalarıyla ve bir türlü çözüm olmayan toplumsal sorumluluk kampanyalarında yer aldıkları temsillerle gündeme gelmektedirler.” (İpci, 20019:105).

Akdemir 2019 yılında yapmış olduğu “*Medya ve Yoksulluk: Göçmen Yoksullarının Yazılı Basında Sunumu*” adlı çalışmasında gazetelerde yoksulluğu nasıl sunduğunu, işlediğini, kurguladığını analiz etmiş ve göçmen yoksulların temsil edilme şekillerini ortaya koymuştur. Bu bağlamda, Hürriyet, Milliyet, Haber Türk, Bir Gün ve Evrensel gazetelerinde göçmen yoksulların nasıl temsil edildiğini incelemiştir. İncelemeden elde edilen bilgilere göre yoksulların temsil ediliş biçimleri gazetelerin politik duruşlarına göre farklılık göstermemiş, tüm gazetelerde yoksullar, mülteci, sığınmacı ya da yoksul olarak ifade edilmiştir (Akdemir, 2019:89).

Koşar, 2022 yılında yapmış olduğu “*Toplumsal olgulara Kaleydoskop İle Bakmak: Yoksulluk ve Sosyal Sorumluluğun Türk Haber Medyasında Temsili*” adlı çalışmasında diğer çalışmalardan farklı olarak TV haberlerinde yoksulluğun temsilini incelemiştir. Buna göre, ATV, FOX TV, Kanal D, Show TV haberlerinde yoksulluk ve sosyal sorumluluk kelimelerinin geçtiği yayınları incelemeye dâhil

etmiştir. İnceleme sonucu elde edilen bilgilere göre, yoksulluk istatistiklerle açıklanmakta, insan hikâyeleri çerçevesinde ele alınmaktadır. Medyada yoksulluğun bu şekilde sunulması, yoksulluk sorununa tamamen çözüm üretme noktasında yetersiz kalınmasına sebep olmaktadır (Koşar, 2022).

Özdemir, 2023 yılında yapmış olduğu, “ *Türk Sinemasında Gösterilen Yoksulluk Temsillerinin Sosyal Dışlanma Kavramı Çerçevesinde İncelenmesi*” adlı çalışmasında diğer çalışmalardan farklı olarak, 1950’li yıllardan günümüze kadar çekilmiş yoksulluk temalı 10 Türk filmde yoksulluğun ve sosyal dışlanmanın Türk sinemasındaki yansımalarını incelemiştir. İnceleme sonucunda, yoksulluk ve sosyal dışlanmanın ekonomik, kültürel ve mekânsal olarak üç türde olduğunu vurgulamıştır. Filmlerde genellikle yoksulluğun, çarpıcı şekilde verildiğine, kimi zamanda sahnelerin içine gizleyerek verildiğine değinmiştir. Filmlerde yoksulluğun sebepleri genellikle, işsizlik, göç, gelir azlığı ve sosyal güvenlik haklarından mahrum olmak olarak görülmüştür. Diğer yandan birçok filmde yoksullukla mücadelede dayanışmanın önemine vurgu yapıldığına değinmiştir. Filmlerde, ailelerin umutlarını çoğunlukla okula gidip eğitim alan ailelerin çocuklarına bağlamış olduklarını söylemiştir (Özdemir: 2023:202).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DERİN YOKSULLUK AĞI WEB SİTESİNİN ANALİZİ

3.1 Araştırmanın Amacı, Yöntemi ve Sınırlılıkları

Günümüzde medyanın artık dördüncü güç olma özelliğini yitirmesi, toplumda eğitim, gelir etnisite vb. farklı özellikleri gereği azınlıkta olan kesimlerin kendi fikirlerini, seslerini medyada duyurmalarının güçleşmesi bu çalışmanın sorunsalını oluşturmaktadır.

Medyada yoksulluğa yönelik kullanılan söylem stratejileri ve yoksulların nasıl temsil edildiği toplumun yoksulluğa ve yoksula bakışını, yoksulluğun çözümünün nasıl olması gerektiği konusundaki düşüncelerini şekillendirir. Bu nedenle alternatif medya, ana akım medya karşısında yeni bir kamusal iletişim ortamı sunması bakımından önemlidir. Eşitlikçi bir iletişim ortamı için, ana akım medyadaki eşit olmayan iletişim ortamına karşı alternatif bir medyanın varlığı önemli hale gelmektedir.

Bu tez çalışması, yeni bir kamusal iletişim ortamı sunan alternatif medyanın Derin Yoksulluk Dayanışma Ağı'nın özelinde yoksulluğu sunumunu konu edinmektedir. Çalışmada, toplumsal bir sorun olan yoksulluk konusunu gündeme taşıyan Açık Alan Derneği'nin bir girişimi olan Derin Yoksulluk Ağı (DYA) ele alınmıştır. Bu çerçevede DYA web sitesi, toplumsal bir sorun olan yoksulluğa dair alternatif bir kamusal alan oluşturduğu düşünülerek analiz edilmek için seçilmiştir.

Bu çalışma alternatif medya ortamlarının, medyadaki eşitsiz temsil ve hak ihlallerine karşı eşitlikçi bir iletişim ortamı yaratmak için kullanılabileceği temel varsayımına dayanmaktadır.

Çalışmada, DYA web sitesinin alternatif bir medya örneği olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğinin, ana akım medyada yer alan yoksulluk söylemi dışında, yoksulluğa dair alternatif bir söyleme sahip olup olmadığının ortaya konulması amaçlanmıştır.

Bu temel varsayım ve amaç doğrultusunda araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1- DYA, yoksulluğu nasıl sorunsallaştırmaktadır?

2- DYA, yoksulluğa dair farklı söylem stratejilerine sahip midir?

3- DYA, yoksulların farklı temsiline olanak sağlamakta mıdır?

Çalışma web sitesinin incelenen dönemdeki içerikleri ile sınırlıdır.

Çalışmada incelenen konunun kapsayacağı evreni Türkiye’deki güncel alternatif medya ortamları olarak belirlenmiştir. Çalışmada, “olasılıkçı olmayan örneklem” türlerinden olan “amaçlı örnekleme yöntemi” seçilmiştir. Bu yöntem, zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir (Yıldırım ve Şimsek, 2013:135).

Ana inceleme nesnesi olarak Derin Yoksulluk Ağı Web sitesi ele alınmış ayrıca Derin Yoksulluk Ağı’nın alternatif medya özelliğini niteleyen faaliyetleri de değerlendirilmiştir. Web sitesi analiz edilirken sadece ana sayfa ile sınırlı kalınmamış, aynı zamanda ana sayfada yer alan ana bölümler ve bu bölümleri içerisinde yer alan kısımlar da genel görünüm, tasarım, içerik ve kullanıcı/ okuyucu etkileşimi bağlamında analiz edilmiştir. Bunu yaparken de Taylan’ın 2012 yılında yapmış olduğu çalışmasında ki Web Sitesi Analiz modellemesinden faydalanılmıştır. Daha sonra, Derin Yoksulluk Ağı’nın web sitesinde yer alan “DYA Yayınları” bölümü dayanışma ağının kendine ait yoksullukla ilgili söylemini, yoksulluğa yönelik bakış açısını daha iyi yansıtacağı düşünüldüğünden burada yer alan raporlar da içerik analize tabi tutulmuştur. Çalışmada Mart 2020-Nisan 2024 tarihleri arasında yayımlanan toplam 31 adet yayım taranmış, bu yayımlardan 5 tanesi konu ile ilgili bilgi içermediğinden dolayı kapsam dışı bırakılmıştır. Araştırmada toplam 26 adet yayım nicel ve nitel içerik çözümlemesi tekniği ile analiz edilmiştir.

Yöntem olarak içerik analizi, içeriğin daha öncesinden belirlenmiş kategoriler bağlamında düzenli bir biçimde analiz edilmesine olanak sağlayan araştırma yöntemidir. Reklam, gazete haberleri, televizyon veya radyo

programları içerik olarak kabul edilebileceği gibi sinema, roman gibi görsel, metinsel ve işitsel de olabilmektedir. İçerik çözümlemesi ilk olarak kitle iletişim araçlarında yer alan içerikleri analiz etmek için kullanılmış daha sonraki zamanlarda ise çeşitli alanlar da kullanıldığı görülmüştür (Geray, 2004:133).

İçerik çözümlemesi tekniği kullanılarak belirlenen metinlerin, doküman veya belgelerin içeriklerini belli kurallar çerçevesinde nesnel olarak analiz edilebilmektedir. Fiske'ye göre (1996:176), içerik analizi yöntemi metinde yer alan iletilerin açık olan içeriğinin doğrulanabilir ve nesnel olarak ölçülebilir bir açıklamasını yapabilmek amacıyla kullanılmaktadır.

Araştırmanın içerik analizi kısmında DYA Yayınları bölümünde yer alan raporların bütünü çözümleme birimi olarak seçilmiştir. Çalışmanın kuramsal çerçevesinde ele alınan bilgiler ışığında konu ile ilgili yayınlar incelenmiş kategoriler oluşturulmuş ve yapılan pilot çalışma ile kategorilere son hali verilmiştir. Araştırmada içerikler; raporun türü, raporun konusu, raporda uzman görüşüne uzman görüşüne yer verme, raporda kullanılan kaynakların niteliği ve fotoğraf kullanımı ana kategorileri şeklinde kodlanmıştır. Raporlarda yoksulluğun nasıl sunulduğunun ortaya konulmasında sistematik bir bakış açısının oluşturulması amacıyla raporun konusu ana kategorisi altında “yoksulluk ve sağlık, yoksulluk ve eğitim, yoksulluğun nedenleri, yoksulluk ve medya, yoksulluğa yönelik çözüm önerileri” olmak üzere beş alt konu kategorisi tanımlanmıştır.

Seçilen raporlar kodlama yönergesi kullanılarak araştırmacı tarafından kodlanmıştır. Yoksulluk altında birçok konu yer almasından dolayı yayınlarda birden fazla konuya değinildiği tespit edilmiş bu yüzden de bir rapor birden fazla konu için işaretleme yapılmıştır. Analiz, rapor sayısı üzerinden değil, işaretleme sayısı üzerinden yapılmıştır.

Analizin geçerlilik ve güvenilirlik işlemleri kategori ve kodlama sistemi üzerinden yapılmıştır. İçerik analizi kapmasında gerçekleştirilen kategorilerin güvenilirliği, nesnellik aşamasını korumak için yapılan işlemlerden biridir. Bu da kategorilerin farklı kişiler tarafından farklı zamanlarda benzer şekilde kodlanması anlamına gelmektedir. Yani kategoriler farklı zamanlarda farklı kişiler tarafından kodlansa bile %90 oranında benzer olması gerekmektedir (Gökçe, 2006:83). Bu

Çalışmada araştırmanın güvenirliğinin sağlanması amacıyla, araştırmacı tarafından farklı zamanlarda iki kez kodlama yapılmıştır ve %85 oranında aynılık sağlanmıştır.

Diğer yandan kategorilerin güvenilirliğinde kast edilen şey, araştırma amacı ile araştırma aracı arasındaki uyumun olmasıdır. Burada, kategoriler herkes tarafından paylaşılabilir olmalı ve araştırmacı tarafından araştırma aşamaları iyice tanımlanmış olmalıdır (Gökçe, 2006:83). Bu çalışmada geçerliliğin sağlanması için kategorilerin, açık net ve birbirini dışlar özellikle olmasına dikkat edilmiştir. Geçerliliğin sağlanması adına oluşturulan kategorilere “diğer” seçeneği de eklenmiştir. Kodlama yönergesi üzerinde pilot çalışma gerçekleştirilerek, görülen yerler araştırmacı tarafından düzeltilmiştir.

Nicel içerik çözümlemesiyle elde edilen bulgulardan daha anlamlı sonuçlara ulaşmak için nitel içerik zmlemesi yöntemi kullanılarak raporlarda hangi temaların ön plana çıktığı, hangi temalar etrafında söylemin kapandığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmada yöntem olarak içerik analizinin seçilme nedeni: Derin Yoksulluk Ağı’nın yoksulluğa bakışına dair genel bir çerçevenin tespit edilmesinin istenmesidir.

3.2 Açık Alan Derneği’nin ve Derin Yoksulluk Ağı’nın Kuruluşu

Açık Alan Derneği 2018 yılında İstanbul’da sosyal, ekonomik ve kültürel olarak farklı kesimlerden ilk olarak gençler olmak üzere kadın ve çocuklara yönelik eğitim, sivil toplum bilinci, sosyal girişimcilik ve teknoloji gibi alanlarda kapasitelerini geliştirmeyi amaçlayan faaliyetler yürütmek amacıyla imenev koordinatörleri, atölye yürütücüleri ve gönüllüleri tarafından kurulmuştur. Ayrıca retim, araştırma ve geliştirme yapan kişi ve kurumların elde ettiği yenilikçi deneyim ve sürdürebilir çözümleri toplumsal ve ekonomik gelişmeye katkı sunmak üzere paylaşmalarını sağlayacak bir sosyal inovasyon ekosistemi oluşturmak amacıyla kurulmuştur.

Derin Yoksulluk Ağı, ilk olarak Mart 2020’de pandemiyle mücadele etmek için alınan önlemler nedeniyle, günlük işlerde güvencesiz bir şekilde çalışan, işten çıkarılan, ücretsiz izine ayrılan ve yoksulluk koşullarında yaşayan

bireylerin acil ihtiyaçlarına destek olabilmek için “Evden Değiştir” kampanyasını başlatmıştır. Evden Değiştir kampanyası destekçilerin online market aracılığıyla evlere doğrudan gıda, temel bakım, bebek bezi ve maması ulaştırabildiği bir sistem geliştirmiştir. Bu sistem ile 18 Mart 2020’den itibaren İştanbul’un 32 ilçesinde 160’ın uzerinde mahallede yaşayan u binin uzerinde haneye destek sağlamış ve sağlamaya devam etmektedir.

2020 Mart Ayında faaliyete başlayan Derin Yoksulluk Ağı kuruluş amacını şöyle açıklamaktadır;

- “ Kişilerin beslenme, barınma hakkı, eğitim, sağlık haklarına erişiminin desteklenmesini,
- Yoksulluk koşullarında yaşayan kadın ve çocukların iyi olma hallerinin desteklenmesini,
- Yoksulluğun politikalardan kaynaklanan bir hak ihlali olduğunu görünür kılmayı,
- Güçlendirici ve önleyici sosyal destek uygulamalarının sürdürülebilir ve kalıcı politikalarla hayata geçmesine katkı sağlamayı,
- Yoksulluk koşullarında yaşayanlara karşı toplumdaki önyargıların ortadan kalkmasına yönelik hak temelli içeriklerin artırılmasına katkı sağlamayı amaçlıyoruz” (Derin Yoksulluk Ağı, 2020).

Derin Yoksulluk Ağı’nın misyon ve ilkeleri ř şekilde belirlenmiştir:

“ Misyon: Temel hak ve ihtiyaçlarına erişemeyen kişilerin güçlenmesine katkı sağlamak. Hak temelli ve bütünsel politikaların benimsenmesine katkı sağlamak. Yoksulluğa ve yoksulluk içinde yaşayan kişilere karşı önyargıların ortadan kalkmasına katkı sağlamak.

İlkeler:

- “Derin Yoksulluk Ağı; yoksulluğu çok boyutlu bir çerçevede, kişilerin temel hak ve ihtiyaçlarına erişimlerinin kısıtlanmasının yanında ekonomik, sosyal, politik ve kültürel haklarına ulaşımlarının da engellendiği bir olgu olarak ele alır. Bu doğrultuda DYA aşağıdaki ilkelerle hareket eder.”
- “Hak Temellilik İlkesi: Derin yoksulluk bütünüyle bir eşitsizlik ve insan hakları meselesidir. Bu nedenle DYA yoksullukla mücadele

eden kişilere yönelik sosyal destek çalışmalarının hak temelli bir zeminde gerçekleşmesi gerektiğini vurgular. “İyilik” ve “yardımlaşma” gibi hiyerarşi temelli kavramların yerine “dayanışma” ve “insan haklarına erişim” kavramlarının temel olması gerektiğini savunur.”

- “Dayanışma İlkesi: Derin Yoksulluk Ağı dayanışmanın gücüne inanır. Yoksulluk koşulları altında yaşayan kişilerin temel hak ve ihtiyaçlarına erişmelerine ve kişilerin güçlenme süreçlerine destek olmak amacıyla, destekçiler ve derin yoksullukla mücadele eden insanlar arasında köprü olmayı hedefler.”
- “Sürdürülebilirlik İlkesi: “Derin yoksulluk”; uzun süreli gelir yoksulluğu, temel hak ve ihtiyaçlara erişimin yoksunluğu ve sosyal dışlanma unsurlarının bir araya geldiği bir haldir. Bu koşullar içinde kişilerin öngörülebilir gelecekte haklarına erişimi ciddi derecede risk altındadır ve derin yoksulluk nesilden nesile aktararak sürer. DYA yoksulluka mücadelenin kişilerin yoksulluk döngüsünün içinden çıkmaları için oluşturulacak sürdürülebilir politika değişimleriyle mümkün olabileceğini savunur.”
- “Acil Müdahale İlkesi: Yoksulluk koşulları; kişilerin yeterli besine, içme suyuna, temel hijyen ve güvenlik koşullarına, eğitime, psikososyal ihtiyaçlara erişimini engellemesi sebebiyle en temel haklardan olan yaşam ve gelişim haklarını ihlal eder. Bu durum, kişilerin fiziksel ve duygusal iyi olma haline zarar verir, özellikle çocukların gelişmelerinde geri döndürülemez hasarlara yol açar. Bu sebeple Derin Yoksulluk Ağı sürdürülebilir politika değişimlerinin yanında, yerel yönetimlerin ve merkezi yönetim organlarının yoksulluk koşulları altında yaşayan kişilerin temel hak ve ihtiyaçlarına erişimlerini acil olarak sağlaması gerekliliğini vurgular.”
- “İnsan Onurunun Korunması İlkesi: Sosyal desteklerin kişilere ulaştırılmasında ve kamuya yaygınlaştırılmasında kişilerin hak, özgürlük ve onurunun gözetilmesi gerektiği düşüncesiyle hareket

eder. Kişilerin yoksullukla mücadelesinin herhangi bir çıkar amacıyla nesneleştirilmesine karşı çıkar.”

- “Katılım İlkesi: Derin Yoksulluk Ağı; yoksullukla mücadelenin yerel ve merkezi yönetim düzeyinde, yoksulluğun çok boyutlu yapısı içinde ele alınarak, yoksulluğu doğrudan deneyimleyen kişilerin öznesi olduğu sürdürülebilir politika değişimleriyle gerçekleşebileceğini savunur. Yoksulluk koşullarını doğrudan deneyimleyen ve bu politikalarından doğrudan etkilenecek pozisyonda olan kişilerin ve bu alanda çalışan STK’ların politika yapım süreçlerine dâhil olmaları gerektiğine inanır.”
- “Açık Alan İlkesi: DYA gönüllüler, destekçiler, çalışanlar ve yoksullukla mücadele eden kişilerden oluşur. Bu bileşenlerden gelecek fikirler DYA işleyişinde yer bulur.”
- “Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik İlkesi: DYA faaliyetlerinde ve bütçe kullanımında hesap verilebilir ve şeffaf olmayı hedefler.” (Derin Yoksulluk Ağı, 2020).

Görüldüğü üzere Derin Yoksulluk Ağı, yoksul kişilerin temel ihtiyaçlarını karşılamayı temel alan bir kuruluş olmanın yanında yoksulluk durumuna “hak temelli” yaklaşan ve yoksulluk durumunun maddi kaynaklara erişim sağlanmasıyla değil, sürdürülebilir politika değişiklikleri ile ortadan kalkmasını savunan bir anlayışa sahiptir.

3.2.1 Temel Faaliyetleri

Derin Yoksulluk Ağı faaliyet yürütmeye başladıkları zamandan beri araştırma raporları, “Günlük İnsan Hakları Hikayeleri, Hikayenin Yok Hali” gibi çalışmaları aracılığıyla yoksulluğun kişilerin hayatlarındaki yansımalarını görünür kılmak için çaba göstermektedir.

Derin Yoksulluk Ağı’nın kuruluşundan günümüze kadar yaptıkları faaliyetlere bakıldığında genel olarak 2020 yılından bugüne kadar takip ettiği Ataşehir, Avcılar, Beyoğlu, Çekmeköy, Fatih, Esenyurt, Şişli, Ümraniye, Sancaktepe, Sultangazi ve Sultanbeyli ilçelerinde bulunan hanelere yönelik çalışmalar yürütmektedirler. İlgili ilçelerdeki hanelere market kartı/ market kodu, kırtasiye, menstrüel bakım ürünleri, bebek maması, bebek bezi, yeni doğan bakım ürünleri, kıyafet, üniforma, ayakkabı, kişilerin özel ihtiyacına göre ise fatura, ilaç,

hasta bezi, medikal ürünler, ihtiyacına göre ise kira, fatura, ilaç, hasta bezi, medikal ürünler, ikinci el eşyalar gibi destekler ulaştırmaktadırlar. Derin Yoksulluk Ağı, kişilerin yeterli besin, içme suyu, temel hijyen ve güvenlik, eğitim ile psikososyal ihtiyaçlara erişimini engelleyerek, yaşam ve gelişim hakları gibi temel insan haklarının ihlaline yol açmakta olan derin yoksulluk koşullarına acil müdahale ilkeleri doğrultusunda aktif olarak müdahale etmektedir. Bağışçılar aracılığıyla aldıkları destekleri hanelere ulaştırmaktadır.

Yoksullukla mücadele kapsamında sürdürülebilir politikaların önemine raporlarında sıklıkla vurgu yapmaktadırlar. Yoksulluk kavramının ve ilgili politikaların yeniden ele alınmasına dair savunular ve lobi faaliyetleri gerçekleştirmektedirler. Yoksulluk durumunu bizzat deneyimleyen kişilerin katılımını savunmakta ve politika yapıcıların katılım hakkını gözetmelerinin gerekliliğini vurgulamaktadırlar.

Diğer yandan ana akım medya ortamlarında sunulan “yoksulluk” ile ilgili haberlerde nasıl bir resim çizildiğini, hangi söylem stratejilerinin tercih edildiğini analiz etmişler ve ana akım medyada yer alan haberlerin yoksul dışlayıcı bir çerçeveden sunulduğuna dikkat çekmişlerdir. Bu durumun yanlışlığına vurgu yaparak “Yoksulluk Nasıl Haberleştirmeli?”, “Yoksulluğa Dair Görsel Kullanımı” adlı yol gösterici kılavuzlar yayımlamışlardır. Her ay İstanbul’un belirli bölgelerinde saha gözlem çalışması gerçekleştirmişler ve buradan elde ettiklerini bilgileri rapor haline getirip ilgili kurum ve kuruluşların dikkatini çekmek amacıyla yayımlamışlardır.

Görüldüğü üzere, Derin Yoksulluk Ağı, yoksulluğu çok boyutlu bir çerçevede ele almaktadır. Yoksulluğu yalnızca kişilerin maddi olanaklara erişememesi noktasında değil aynı zamanda ekonomik, sosyal, kültürel ve politik bir çerçevede ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Yoksulluğa bakış açıları eşitsizlik ve insan hakları meselesi üzerine kuruludur. O nedenle yoksullukla mücadelenin “hak temelli” bir zeminde gerçekleşmesi gerektiğini savunmaktadır. Yoksulluk durumunun ortadan kalkması için kısa dönemli yardımlaşmanın yetersiz olduğunu vurgulamakta, kişilerin yoksulluk döngüsünden çıkması için sürdürülebilir politika değişimlerinin gerekliliğini dile getirmektedir. Aynı zamanda sosyal desteklerin kişilere ulaştırılması noktasında kişilerin hak, özgürlük ve onurunun göz ardı edilmemesi gerektiğini söylemekte ve herhangi bir çıkar amacıyla nesneleştirilmemesi gerektiğini vurgulamaktadır.

3.2.2 Medyaya Yönelik Çalışmaları

3.2.2.1. İzleme Raporu: Medyada Yoksulluk Gündemi

Derin Yoksulluk Ağı araştırmacıları Ocak- Ağustos 2022 tarihleri arasında medyada yer bulan ve yoksulluk ile ilişkilendirilen haberlerde; ne tür ön yargılar beslendiğini, nasıl bir ‘yoksul’ resmi çizildiğini, ne tür söylem stratejilerinin tercih edildiğini araştırmak ve iyi örnekleri göstermek üzere hazırlanan medya izlemesi raporu yayımlamışlardır. İlgili raporda, medya kanalları aracılığıyla oluşturulan yoksulluk ile ilgili içeriklerde neyin merkeze aldığını incelemişler ve sonuç olarak ekonomik göstergelerle odaklı veya yoksul dışlayıcı bir perspektifin kullandığını gözlemlemişlerdir.

Raporda, 2022 yılı Ocak ve Ağustos ayları arasında yerel, ulusal basılı ve dijital haber kanallarında “kadın+ yoksul”, “çocuk+yoksul” “derin yoksulluk” kavramları ile “derin yoksulluk”, “açlık sınırı”, “kağıt toplama”, “açlık”, “çöpten yemek”, “dışlanma+ yoksul”, “geçinemiyoruz” kavramları geçen haberleri Google Alerts aracılığıyla toplamışlardır. Gönüllüler tarafından da Yeni Şafak, Yeni Akit, Sabah, Hürriyet, Bianet, Birgün, Gazete Duvar, Milliyet gazetelerinin de dijital yayınları taranmıştır. Taramalar neticesinde 11.309 haber derlenmiş bu derleme içerisinde yoksullukla ilgili hak ihlali, enflasyon ve sosyal destekleri içeren 6027 haber belirlemiş, konu, kaynak ve tarih göz önüne alınarak, nitel analize dahil etmek amacıyla 270 haberi Van Dijk ve Wodak’ın eleştirel söylem analizi yöntemini kullanarak analiz etmişlerdir. Analiz sonucunda, dört söylem stratejisi (romantize etme, acındırma, sansasyonelleştirme, çarpıtma) ve dört yoksulluk temsili (sahtekar, suçlu, mağdur/ güçsüz, karşı çıkan/ itiraz eden) elde etmişlerdir.

2022 Ocak- Ağustos tarihleri arasında yapmış oldukları medya izlemesinde yoksulluk ile ilişkili haberlerde öne çıkan romantize etme, acındırma, sansasyonelleştirme ve çarpıtma olmak üzere dört söylem stratejisinin okuyucunun yoksulluğa neden olan faktörler, yoksulluğun kişilerin hayatlarına etkisi ve kişilerin yoksullukla mücadelesine dair objektif ve kapsamlı bir şekilde bilgi edinmesini etkilediğini söylemektedirler. Aynı zamanda yoksulluk

koşullarında yaşayan kişilere dair algıların da şekillendirebildiğine değinmektedirler.

Raporda, haberlerde yer alan romantize etme durumunun gerçekliğin üstünü örtebileceğine, gerçekliğinin rahatsız edici taraflarını görünmez kılabileceğine, konunun toplumsal/ politik aktörlerinin sorumluluğundan uzaklaştırılabileceğine ve kişilerin özel yaşamlarının yok sayılarak nesneleştirilmesine yol açabileceğine değinmektedirler.

Sansasyonelleştirme/ Çarpıcılaştırma durumunun, okuyucunun ilgisini çekmek amacıyla haberin dikkat çeken bir bölümünü magazinsel bir dille bağlamdan kopartılarak ön plana çıkarmak olduğundan bahsetmişler ve bu durumun hak ihlallerini magazin üslubuyla aktarırken okuyucuyu meseleye duyarsızlaştırılabileceğine, hak ihlallerinin boyutlarını görünmez kılabileceğine, kişilerin yaşamlarını nesneleştirebileceğine değinmektedirler.

Çarpıtma durumunun, haber içeriğinin doğrudan yansıtılmadan veya haberde anlatılan içeriğin açıklamayı yapan bakana, sözcüye mal eden başlıklar atmak olduğunu söylemektedirler. Bu durumun en çok kamu kaynakları ile sağlanan sosyal desteklerin duyurulma haberlerinde kullanıldığına dikkat çekmektedirler. İçerik ile uyum sağlamayan haber başlıklarının, yalnızca haber başlıkları ile gündemi takip eden okuyucular için yanlış bilgiler verebileceğinden, sosyal desteklerin propaganda yapmak için araçsallaştırılabileceğinden bahsetmektedirler.

Raporda yoksulluk temsilleri arasında yer alan “sahtekar” temsili dilenen kişilerin “gerçekte” yoksul olmadığını aktarmak amacıyla yapılan haberler olduğundan bahsedilmektedir. Yoksulların sahtekar bağlamında sunulması görünen yoksulluk gerçekliğinin yok sayma yönündeki eğilimi güçlendirme riski taşıdığına ve bu algıyı beslediğinde değinilmektedir.

Diğer yandan yoksulluk temsillerinden biri olan “suçlu yoksul” temsili ise, yoksulluk koşulları altında yaşayan kişilerin maruz bırakıldıkları eşitsizlik, sosyal dışlanma gibi hak ihlallerinin varlığı gözetilmeden, yoksulların toplumun işleyişini bozdukları söylemiyle yapılan haberlerin yarattığı yoksul temsili olduğundan bahsedilmektedir. Bu durumun yoksulluğun bir hak ihlali olarak ele

alınmasını güçleştirdiğine değinilmekte aynı zamanda yoksulluğun suç olarak gösterilme riski taşıdığına dikkat çekilmektedir.

Yoksulluk temsillerinden bir diğeri ise “ ihtiyaç sahibi” temsilidir. Burada yoksullar hak sahibi birer özne olarak değil, ihtiyaç sahibi ve başkalarının yardımına muhtaç bireyler gibi temsil edildiğine değinilmektedir. Haberlerde, “ihtiyaç sahibi”, “muhtaç”, “gariban”, “yetim” öksüz gibi söylemler çerçevesinde sunulduğundan bahsedilmektedir. Bu temsiller çerçevesinde sunulan haberlerin, yoksulluk içinde yaşayan kişilerin yoksullukla olan mücadelesini görünmez kıldığından, yoksulluk durumunun toplumu ilgilendiren bir sorun olarak değil, kişilerin zayıflığı olarak aktarıldığından ve okuyucularda acıma duygusu yarattığından bahsedilmektedir.

Yoksulluk temsillerinden sonuncusu olarak bahsedilen karşı çıkan/ itiraz eden yoksul temsiliyeti ise içinde bulunulan yoksulluk koşullarına ayrımcılığa itiraz eden, hakkını arayan, kamu otoritelerini ve uygulamalarını sorgulayan, sorumlulara işaret eden ve mücadele eden, örgütlenen bir temsil olduğundan bahsedilmektedir. İtiraz eden yoksul temsilinde, yoksulluk içinde yaşayan bireylere dair özümsemiş “tehlikeli”, “sahtekar”, “aciz” temsilini ve önyargıları yıktığından aslında var olan alternatif bir temsiliyeti okuyucularla buluşturduğuna değinilmektedir.

Derin Yoksulluk Ağı’nın yayımlamış olduğu medyada yoksulluk gündemi raporu sonucunda, yoksulluğun medyada nasıl bir üslupla, nelerin öne çıkarılarak gündemleştirildiği ilgili toplumun faktörlerinin yoksulluk ve yoksulluğa neden olan faktörlere karşı algısını, o toplumda yoksulluk olup olmadığına dair inancını ve kamuoyu görüşünü şekillendirdiğine dikkat çekmektedir. Diğer yandan, medyada yoksulluğun nedeninin kişilerin kendisine bağlı olduğunu isteseler ve yeterince uğraşsalar yoksulluktan çıkabileceklerini, sosyal yardımların kişileri tembelliğe alıştırdığına dair düşünceleri güçlendirdiğine değinmektedirler. Diğer yandan medyada yoksullukla ilgili yapılan haberlerin;

“Ayrıca tüm bu söylemler yoksulluğun kaçınılmaz olduğuna ve yoksulluğu ortadan kaldırmanın mümkün olmadığına dair algıyı pekiştirerek okuyucuları, dolayısıyla toplumu yoksulluk koşullarında yaşayan kişilerin hak mücadelesine dair pasifleştirebiliyor. Hatta devlet tarafından uygulanması gereken sosyal politikalara karşı

tepkilerin oluşmasına, sağlanacak desteklerin hak edilmediğine dair düşüncelere sebep olabiliyor. Devletin “herkesi yoksulluk ve sosyal dışlanmaya karşı koruma” yükümlülüğünü hafızalardan siliyor, “yoksulluk kişilerin hatasıdır” inancını pekiştiriyor” (Derin Yoksulluk Ağı, İzleme Raporu: Medyada Yoksulluk Gündemi Ocak- Ağustos / 2022).

Medyada Yoksulluk Gündemi raporundaki analiz sonucunda elde edilen bilgilere yönelik basın mensupları için yoksulluğa dair haber veya içerik üretirken, görseller kullanılırken dikkat edilmesi gereken ilkeleri de ayrıca bir rapor haline getirmişlerdir. Bu raporlar “Kılavuz İlkeler” başlığı altında yayınlanmaktadır.

3.1.2.2 Kılavuz İlkeler: Yoksulluk Nasıl Haberleştirilmeli?

Derin Yoksulluk Ağı, Ocak- Ağustos 2022 tarihleri arasında medyada yer alan ve yoksullukla ilgili haberlerde ne gibi ön yargılar beslendiğini, ne şekilde bir “yoksul” resmi çizildiğini, hangi söylem stratejilerinin tercih edildiğini araştırmak için “İzleme Raporu: Medyada Yoksulluk Gündemi” yayınlamıştır. Bu raporda elde edilen analizlerin sonucunda, yoksul dışlayıcı söylemlerinin ortadan kaldırılabilmesi için yol gösterebilecek bir takım temel ilke ve önerilerini içeren rehber/ kılavuz çalışması yayınlamışlardır.

Derin Yoksulluk Ağı, Kılavuz İlkelerin amacını şu şekilde açıklamaktadır;

“Bu rehber, öncelikle editörler olmak üzere gazeteciler, muhabirler, tüm basın mensupları; kamuoyu nezdinde açıklama yapan, yoksullukla ilgili söylem ve politika geliştiren herkesin faydalanabilmesi, söylemlerin arkasındaki riskleri fark edebilmesi ve sorgulayabilmesi amacıyla hazırlandı.” (Derin Yoksulluk Ağı, 2023).

Kılavuz ilkeler hazırlanırken “*Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı, BM Çocuk Haklarına dair Sözleşme, Yoksulluğu Azaltma Stratejilerinde İnsan Hakları Temelli Yaklaşım Yönelik İlke ve Kılavuzlar, Derin Yoksulluk ve İnsan Hakları: Yol Gösterici İlkeler*” temel alınmıştır (Derin Yoksulluk Ağı, 2023).

Derin Yoksulluk Ağı, yoksulluğun “nasıl” gündemleştirildiğinin önemini şu şekilde açıklamaktadır;

“Yoksulluk koşullarında yaşayan kişilerin ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel hakları sistematik olarak ihlal edilmekte, kişiler ayrımcılık ve sosyal dışlanma riski ile karşı karşıya kalmaktadır. Yoksulluğun üstesinden gelmeye yönelik varolan kamu politikaları, yoksulluk içinde yaşayan insanların haklarının korunması gerekliliğinin üzerine kurulmalı, hiçbir politika ve uygulama yoksulluğu derinleştirmemelidir. Kamuoyu algısının kamu politikaları üzerinde önemli bir etkisi olduğu düşünüldüğünde, hak temelli yoksullukla mücadele politikalarının benimsenmesi için yoksullara dair önyargılı veya suçlayıcı söylemlerin ortadan kalkması ve kamuoyu algısının değişmesi önemli bir etken olabilir. Bu bağlamda medyanın yoksulluğu nasıl gündemleştirdiği, kamuoyu algısını nasıl şekillendirdiğinin etkisi yadsınamaz.” (Derin Yoksulluk Ağı, 2023).

Derin Yoksulluk Ağı, yoksulluğun haberleştirilmesi ve yaygınlaştırılması süreçlerinde basın mensuplarına ve bu alanda içerik üretecek olan herkese fikir verebilecek önerilerde bulunmaktadır. Bu öneriler aşağıdaki gibidir;

- **Haberin söylemi ve içeriği insan onuruna saygılı olmalı:** Yoksullukla ilgili yapılan haberlerde herkesin onuruna saygı gösterilmeli, damgalamadan ve önyargılardan kaçınılmalı ve yoksulluk içinde yaşayan insanların mücadelesi veya değişim için gösterdikleri çabalar da görünür kılınmalıdır.
- **Çizilen temsiliyete ve kurulan dile dikkat edilmeli:** Haber hazırlanırken yoksulluk koşullarında yaşayan kişilerle ilgili genellemeler yapılmamalı, romantize eden, acındıran veya suçlayan söylem ve görsellerden kaçınılmalıdır.
- **Gerçeklik arka plandan koparılmadan aktarılmalı:** Arka plan yeterince anlatılmadan hazırlanan haberler, yaşanan güçlüğü/hak ihlalini kişiselleştirerek politik ve toplumsal bağlamdan koparabilir.
- **Kişileri yoksulluktan korumakla yükümlü politik aktörlerin sorumluluğu vurgulanmalı:** Haberler hazırlanırken, yoksulluğa sebep olan yapısal ve sistemik eşitsizliklerin, sosyal, politik, ekonomik ve kültürel ayrımcılığın ve tüm bunları önlemekle yükümlü politik aktör ve mekanizmaların sorumluluğunun görmezden gelinmesi, okuyucunun sorumluluğun kimde olduğuna dair fikrini şekillendirebilir.
- **Veriye dayalı olmalı:** Haberler hazırlanırken konuya dair nicel verilerin eklenmesi, büyük resmi görmemizi kolaylaştırır. Veriler seçilirken araştırma yöntemi açıklanmış, bağımsız ve bilimsel kaynaklar tercih edilmelidir. Ulaşılabiliriyorsa aynı konuya dair farklı kaynaklardan veya farklı yıllardan karşılaştırmalar eklenmesi de önemli olabilir.
- **Yoksulluğu bizzat deneyimleyen kişilerin anlatıları dahil edilmeli:** Bir durumu, o durumun öznesini dinlemeden aktarmak eksik kalır. Sadece sayılarla veya uzman görüşü alınarak hazırlanan haberler, yoksulluk koşullarında yaşayan

kişilerin deneyimlerini aktarmakta yetersiz kalacaktır. Okuyucunun empati kurabilmesi, verilen bilginin kişilerin hayatındaki etkisini anlayabilmesi için öznelerin anlatısı da gereklidir.

- **Deneyim aktarımı veya uzman görüşü içermeli:** Haber hazırlanırken, farklı bakış açılarından yararlanmak önemli olabilir. O alanda çalışan bir meslek çalışanı veya bir uzmandan, ilgili bir aktivist veya sivil toplum çalışanından, araştırma yapan bir araştırmacı veya akademisyenden fikir almak okuyucunun bakış açısını da genişletebilir.
- **Bağımsız olmalı:** Medya kanalları, yoksullukla ilgili yapılan haberleri siyasi propaganda aracı haline getirmemelidir.
- **Tık haberciliği olmamalı:** Okuyucunun ilgisini çekmek veya habere tıklanmasını sağlamak amacıyla haberin dikkat çeken bir kısmı bağlamdan koparılarak öne çıkarılmamalı, başlıklar özenle seçilmelidir.
- **Algı yönetimi yapmamalı:** Yoksulluğu suç olarak gösteren, meseleyi politik bağlamından koparıp kişiye indirgeyen söylemlerden kaçınılmalıdır. Medya, olanı olduğu gibi yansıtmalı, okuyucuya/izleyiciye doğru ve eksiksiz bilgi ulaştırmalı, gerçekliği çeşitli amaçlarla çarpıtmamalıdır (Derin Yoksulluk Ağı, 2023).

Derin Yoksulluk Ağı, medyanın sesini duyurmak, itiraz etmek veya yoksullukla mücadelesini görünür kılmak isteyen pek çok kişi için alan açabilir olması gerektiğini vurgulamakta ve bir haber uğruna yoksulluk koşulları altında yaşayan kişilerle görüşme yaparken kişilerin ihtiyaçlarının göz ardı edilmemesine değinmektedir.

Derin Yoksulluk Ağı'nın, yoksulluğun medyada nasıl haberleştirilmesine yönelik yayınladığı rehberde ki odak grup çalışmasında kişilere ayrıca “ Bir gazeteci ile görüşürken nelere dikkat edilsin isterdiniz?” sorusunu sormuşlar ve kişilerin verdikleri cevapları rehberde yer vermişlerdir. Buna göre kişilerin verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir;

- “Görüşme yapmadan önce haberin nasıl tasarlandığı, kendisine sorulacak sorular ve başka kimlerle görüşüleceğinin anlatılması,
- Görüşme sırasında ihtiyaçlarına duyarlı olunması, vazgeçme hakkının olması,
- Haberde kullanılabilecek fotoğraf hakkında fikir alınması,
- Haber için nesneleştirilmemek, özgürce konuşabilmek, eşit davranılması,
- Çarpıtmaya gidilmeden gerçeklerin olduğu gibi yansıtılması, çocuklarının fotoğraf ve videolarının çekilmemesi,

- Haberin nerelerde yayınlanacağı ve nerelere ulaşabileceği hakkında bilgilendirilmek,
- Haber yayınlanmadan önce okuyabilmek,
- Yayınlanan haberle ilgili kendisine ulaşmak isteyenler olursa bilgilerinin izinsiz paylaşılması” (Derin Yoksulluk Ağı, 2023).

3.1.2.3 Kılavuz İlkeler: Yoksulluğa Dair Görsel Kullanımı

Derin Yoksulluk Ağı, yoksulluğa yönelik yapılan haberler, araştırmalar, bağış kampanyaları, proje raporları, farkındalık çalışmaları veya siyasi parti faaliyetleri incelendiğinde yoksulluğu anlatmanın en etkili yöntemlerinden birisinin görsel kullanımı olduğuna dikkat çekmektedir. Medyada yoksulluk ile ilgili haberlerde özellikle çalışan çocukların, kirli yüz ve ellerin, eski, yırtık kıyafet ve ayakkabıların, boş ceplerin, çöpten bir şeyler arayan kişilerin ve siyah-beyaz fotoğrafların sıklıkla kullanıldığını söylemektedir. Derin Yoksulluk Ağı, bu kılavuzun yoksulluk koşulları altında yaşayan kişileri doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen içeriklerde tercih edilen görsel, fotoğraf ve çizimlerin insan hakları standartlarına uygun bir biçimde yaygınlaştırmasını amaçladığını vurgulamaktadır.

Medyada yoksullukla ilgili yapılan haberlerde kullanılan görsellerin kullanımı geniş grupları ilgilendiren bir politika problemi olmaktan çıkıyor ve “kendini geliştirmemiş” kişilerin sorunu olarak aktarılmasına neden oluyor. Kullanılan görsellerin acıma ve empati duygusu uyandırması yoksullukla mücadele eden kişilerin hak sahibi birer özne olmaktan ziyade yardıma muhtaç, pasif bireyler olduğu düşüncesini pekiştirmektedir.

Derin Yoksulluk Ağı, yoksulluğa dair kullanılan görsellerin hazırlanması, seçilmesi ve yaygınlaştırılması süreçlerinde araştırmacılara, gazetecilere, sosyal çalışmacılara ve bu alanda içerik üretecek olan herkese kılavuz olabilecek bir dizi temel ilke sunmaktadır. Bu ilkeler aşağıdaki gibidir;

- “Yoksulluğun bir insan hakları ihlali olduğu bilinciyle hareket etmek;
- Kişilerin yoksullukla mücadelesini herhangi bir çıkar amacıyla nesneleştirmemek;
- Yoksulluğun boyutlarını aktarmak için çekilen her fotoğrafta önceliğin o kişilerin yüksek yararı olduğunun bilincinde olmak;
- Kişilerin yoksullukla mücadele yöntemlerini, dayanışmasını, güçlü yanlarını da göstermek; tek tip bir yoksul/yoksulluk algısı yaratmaktan kaçınmak;

- Kişilerin kendi hayatlarına dair aktarmak istediklerinden fazlasını fotoğrafa taşımamak,
- Fotoğraf çekerken kişilerin kim oldukları, neler yaşadıkları veya nelerle baş ettikleri hakkında o kişilerin aktarımı dışında herhangi bir varsayımda bulunmamak, gerçekliği manipüle etmemek;
- Çekilen fotoğraf halka açık bir ortamda çekilecek olsa dahi izin almadan fotoğraf çekmemek, çocukların izninin yeterli olmadığını gözetmek;
- Fotoğrafi çekilen kişiye o fotoğrafın nerelerde, hangi amaçlarla kullanılabileceğini, kimlerin ne kadar süreyle görebileceğini açıklamak, kişilerin unutulma hakkına saygı duymak;
- Fotoğrafın öznesi talep ettiği koşulda fotoğrafı/görüntüyü imha etmek;
- Kişinin etiketlenmeye maruz kalabileceği durumlarda, kişinin kimliğinin korunmasını gözetmek”
- Kullanılacak görselin metnin içeriğini doğru yansıttığından emin olmak, yalnızca metnin (haber, rapor, bağış kampanyası vs.) dikkat çekmesi ve ilgi uyandırması amacıyla görsel seçimleri yapmamak; okuyucuya mesajı doğru şekilde ulaştırmak;
- Görselin sansasyonel sunumundan kaçınmak;
- Kullanılacak görsel materyalleri kişilerin izni dahilinde ve insan onuruna yaraşır formlarda kullanmak;
- Kullanılan görsellerin kaynağına referans göstermek;
- Yoksulluğa dair önyargıları besleyen, kişileri damgalayan, suçlayan, ayrımcılığa sebep olabilecek söylem ve görsellerden kaçınmak;
- Kişilerin yoksullukla mücadelesini dramatize edecek şekilde editlenmiş, acıma ve eşitsizlik gibi duyguları ön plana çıkartan görselleri tercih etmemek;
- Kullanılacak görsel seçilirken yoksulluğun hak ihlali olması, kişilerin temel haklarına erişemediği, insani koşullarda yaşamadıklarının görülmesi ile birlikte görseli gören kişide çaresizlik yerine adalet talebi ve harekete geçme isteği yaratmak (Derin Yoksulluk Ağı, 2023).

Derin Yoksulluk Ağı bu ilkelerin yanından “Fotoğraf Çekimi Esnasında Kendimize Sorabileceğimiz Soruları da rehberde yer etmişlerdir;

- Bu fotoğrafı çekme motivasyonum ne?
- Bu fotoğraf herhangi bir stereotipi besliyor mu? Yoksulluğun çok boyutlu yapısını göz ardı ediyor mu?
- Fotoğraf hangi duyguları uyandırıyor?
- Kişinin yerinde ben olsam bu fotoğrafımın çekilmesini/yaygınlaştırılmasını ister miydim?
- Bu fotoğrafın çekilmesi/yaygınlaştırılması bir hak ihlali yaratabilir mi, bu olasılıkları o kişiyle de konuştum mu?

- Bu fotoğrafın kişinin gizlilik ve unutulma haklarını ve onurunu daha fazla gözetebileceğim bir alternatifi olabilir miydi?
- Bu metne bu görseli seçmemin arkasındaki motivasyon nedir?
- Görsel paylaşımına açık mı? Referans vererek olsa dahi bu görseli kendi içeriğimde kullanmam mümkün mü?
- Görsel, kişilerin neden yoksulluk yaşadığını aktarıyor mu? (Derin Yoksulluk Ağı, 2023).

Derin Yoksulluk Ağı “Kılavuz İlkeler” adlı rehber ile yoksulluk ile ilgili içerik üretecek kişi ve mesleklere yol gösterici bir kılavuz yayınlarak, haber yapmak isteyenlerin kullanabileceği bir arşiv oluşturmaktadır. Kılavuz İlkeler bu noktada, Derin Yoksulluk Ağı Web Sitesi’nin alternatif medya olma niteliğini destekleyen önemli bir örneğini oluşturmaktadır.

3.2.3 Maddi Kaynaklara İlişkin Değerlendirme

Sandoval, alternatif medyaya yönelik bazı noktalara değinmiştir. Buna göre, alternatif medya ticari anlamdaki kaynakları kullanabilir aynı zamanda da içerik düzeyindeki eleştireliliğini koruyabilir. Sonuç olarak alternatif medya bu bakış açısıyla, kapitalist kitle medyasına karşı yalnızca içerik noktasında olmamakla birlikte aynı zamanda ticari olmayan ürün şekli ve katılımcı üretim şekli sebebiyle de gerekli olmaktadır. Bu noktada alternatif medyanın sınırlı olmaktan ayrılmak ve özgürleştirici sosyal dönüşümlere öncü olmayı kendine amaç ediniyorsa üretim ile dağıtım yapabilmek adına gerekli maddi kaynaklara erişimi olmalıdır (Sandoval’dan aktaran Taylan, 2012).

Derin Yoksulluk Ağı’nın maddi kaynaklarına bakıldığında, üyelerin giriş aidatı, gerçek ile tüzel bireylerin kendi istekleri doğrultusunda yapmış oldukları bağış ile yardımlar, düzenlenen çay, yemekli toplantı, eğlence, konser, spor ve konferans gibi faaliyetlerden elde edilen gelirler ve toplanan bağış ve yardımlardan oluşmaktadır. Görüldüğü gibi Derin Yoksulluk Ağı’nın düzenli bir geliri söz konusu değildir. Bir ekonomik yapıya bağlı olmak zaten alternatif medya olma iddiasını ciddi derecede zarara uğratacaktır. Çünkü bağımsız fonlar aracılığıyla faaliyetleri sürdürmek alternatifliği kolaylaştırmaktadır.

3.3 Derin Yoksulluk Ağı Web Sitesinin Analizi

Bir web sitesinin oluşturulmasındaki temel amacın, ziyaretçilere faydalı hizmet sağlayabilmek, kuruluşun faaliyetlerini görünür kılmak için aracılık etmektedir (Al ve Bahşıoğlu, 2000: 309). Web sitelerine yönelik yapılan içerik, biçim ve işlev gibi incelemelerde çoğunlukla bir takım temel özellikler ön plana çıkartılmaktadır. Bu noktadaki değerlendirmelerde genel olarak beş kriter ele alınmaktadır. Bu değerlendirmelere “geleneksel değerlendirme ölçütleri” adı verilmektedir. Bunların içerisinde, “doğruluk”, “güncellik”, “yansızlık”, “kapsam” ile “yetkinliktir”. Söz konusu kriterlerin genel geçer özelliğe sahip olduğundan bahsetmek zordur. Bu kriterlere ek olarak siteye, erişebilirlik durumu, sitenin görünüşü kullanım açısından kolaylığı, teknik anlamdaki özellikleri ile sitenin etkileşimliliği vb. ölçütler de dikkat çekmektedir (Gürçan’dan aktaran Taylan, 2012). Bu noktada Taylan, web sitelerine yönelik incelemelerde kullanılan yöntemlerin alternatif medyaya yönelik örneklerin incelenmesi bağlamında yetersiz olduğuna değinmektedir. O nedenle doktora tezinde (2012), Bianet Haber Sitesini incelerken nitel bir analiz modeli ortaya koymuştur. Söz konusu nitel analizde, beş başlık yer almaktadır. Bunlar “Genel Görünüm, İçerik, Tasarım, İşlevsellik ve Kullanıcı”dır. Çalışmanın bu bölümünde Taylan’ın bu yaklaşımından yararlanılarak Derin Yoksulluk Ağı’nın web sitesi, “Genel Görünüm, Tasarım ve İçerik başlıkları altında değerlendirilmiştir.

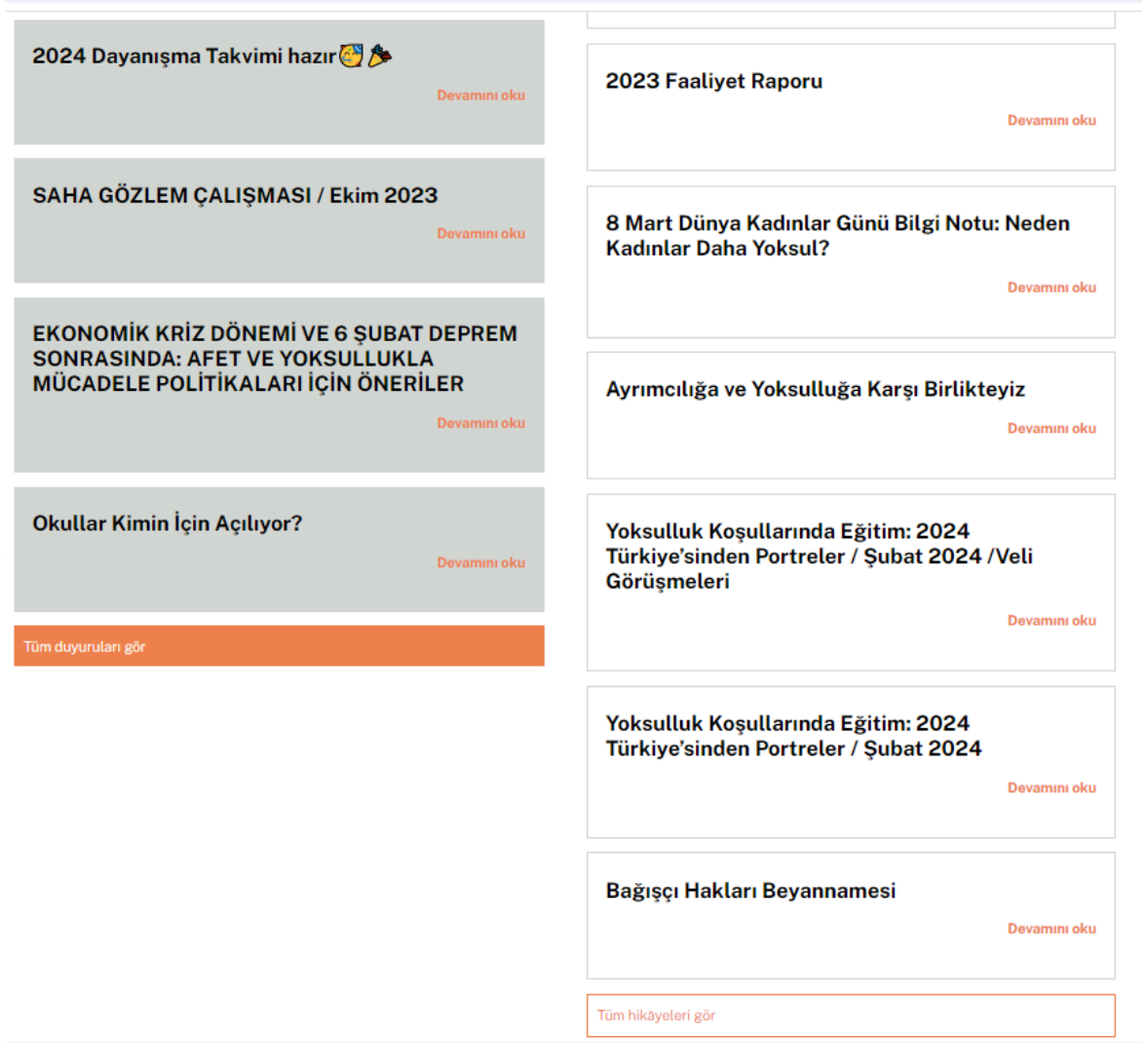
3.3.1 Genel Görünüm

Soward, web sitesindeki bilgiye erişim sağlamak için e önemli faktörün bağlantılar olduğunu söylemektedir. Bağlantıların, site içeriisinde görülebilir düzeyde olması ve düzenli planla yerleştirilmesi olması gerekmektedir. Aynı zamanda bağlantılar erişilebilir olmalı ve sayfalar arasında bağlantı geçişlerinin de yüklenmesinin süreci çok uzun olmamalıdır. Soward bu durumun kullanıcılar açısından kolaylık sağladığına değinmektedir. Bağlantılar noktasındaki geçişlerin çalışır olması kullanıcıların siteyi tekrar kullanması konusunda önemlidir. Sayfanın içerisindeki bağlantılar sayfa editörü veya web yöneticileri tarafından sürekli olarak kontrol sağlanmalı ve çalışmayan bağlantılar onarılmalı veya silinmelidir. Bu noktada web sitelerinin mükemmelliği çalışır haldeki

bağlantılarla ölçülebilir (Sowards'dan aktaran Taylan, 2012). Soward'ın bu bilgilerine dayanarak Derin Yoksulluk Ağı Web sitesine bakıldığında temel olarak bağlantılar aracılığıyla dolaşım sağlanmaktadır. Bağlantılar sayfanın içerisinde kolay bir şekilde görülebilmektedir. Planlı, düzenli ve sade ana sayfa olduğu söylenebilir. Ana sayfada sol en üst köşede Derin Yoksulluk Ağı logosu, sağ en üst köşede ise whatsapp, instagram, twitter, mail ve facebook sayfalarına yönlendirme linkleri bulunmaktadır. Derin Yoksulluk Ağı logosunun altında kısım da ise “Hakkımızda”, Derin Yoksulluk Araştırma”, “Gündem”, Basında Biz”, “Destek Ol”, “S.S.S”, “İletişim” bölümleri yer almaktadır. Web sitesinin orta kısmında ise yayımladıkları bilgi notları, faaliyet raporları gibi duyurular yer almaktadır. Bu duyuruların tamamı paylaşılmamış ya yazıların belirli kısımları eklenmiş ya da sadece başlıkları verilerek “devamını oku” bağlantısı eklenmiştir. Ana sayfanın en alt kısmında ise “Bültene Abone Olun” kutucuğu yer almaktadır. Derin Yoksulluk Ağı Web sitesinin genel görünümü aşağıdaki gibidir.

Şekil 3.1: Derin Yoksulluk Ağı Web Sitesi Ana Sayfası (Üst Bölüm) Erişim Tarihi: 25.05.2024.

Şekil 3. 1: Derin Yoksulluk Ağı Web Sitesi Ana Sayfası (Orta Bölüm)

BÜLTENE ABONE OLUN Gönder

Şekil 3. 2: Derin Yoksulluk Ağı Web Sitesi Ana Sayfası (Alt Bölüm)

İlgili fotoğrafa görüldüğü gibi web sitesinde aranan bilgilere ulaşım sağlanması noktasında herhangi bir zorluk görülmemektedir. Ana sayfanın orta

kısımında yer alan duyurular başlığı altında “devamını oku” butonuna tıklanıldığında sorunsuz bir şekilde içeriğin tamamına erişim sağlanmaktadır. Web sayfasının en alt kısmında yer alan “Bültene Abone Olun” adlı kutucukta mail adresi yazılması istenmektedir. Fakat bu buton çalışmamaktadır. Mail adresi girilince hata vermektedir. Butonun çalışmıyor olması önemli bir eksikliktir. Sitede yer alan görüntülerin çözünürlüğü oldukça iyidir. Bu da web sitesinin kalitesi noktasında olumlu olarak değerlendirilebilecek bir durumdur.

Web sitesinin hangi bölümünde nelerin yer aldığı da önem arz etmektedir. Bu doğrultuda sayfanın sol kısmında yer alan “Hakkımızda” bölümünün altında 10 alt bölüm vardır. Biz Kimiz, Açık Alan Derneği Tüzüğü, Ekip Üyeleri, Aynı Destek Kılavuzu, Çocuk Güvenliği Politikamız, İş Birliği İlkeleri Taahhünamesi, Finansal Beyannameler, KVKK Aydınlatma Metni, KVKK Açık Rıza Onayı yer almaktadır. “ Derin Yoksulluk Araştırma” bölümünde ise DYA Yayınları ve Kütüphane yer almaktadır. “Gündem” bölümünde, Medyada Yoksulluk Gündemi, Günlük İnsan Hakları Hikâyeler, Aylık Bülten bölümleri, “Basında Biz” bölümünde ise Video & Söyleşiler, Gazete Söyleşi & Raporajlar bölümleri yer almaktadır. “Destek Ol” bölümünde Destekçilerimiz, Evden Değiştir ve Gönüllü Formu yer almaktadır. “S.S.S” bölümünde sıkça sorulan sorular ve “İletişim” bölümünde ise mail adresi, iletişim numarası, Instagram ve twitter hesaplarının kullanıcı isimleri yer almaktadır. İletişim bölümünde adres bilgisi yer almamaktadır.

Web sitesinin en önemli bölümleri “DYA Yayınları ve Kütüphane” dir. DYA Yayınları kısmında, Derin Yoksulluk Ağı’nın geçmiş faaliyetlerine ilişkin bilgiler sunulmaktadır. Bu bölümde yer alan faaliyet raporları ile yoksulların beslenme, barınma, sağlık, eğitim gibi temel ihtiyaçlarını karşılama çalışmalarına ulaşılmakta, bilgi notları ile de kadın ve çocuk yoksulluğuna dair bilgiler sunulmaktadır. Bu bölümde aynı zamanda yoksulluğa dair politika değişimleri için yerel ve merkezi yönetimlere öneri sunan bilgilere ulaşılmaktadır. Aynı zamanda Medyada yoksulluğun sunumun nasıl olması gerektiğine dair bilgilere de ulaşılmaktadır. Bu içeriklerin ortak noktası ise, alternatif medyanın en temel özelliklerinden olan, ana akım medyada temsil edilmeyen yoksullara temsil sağlaması ve sosyal alanlara yönelik değişim istemesidir. Burada ana akım medyada bulunmayacak bilgiyi ortaya çıkarma özelliği de söz konusudur.

Kütüphane alt başlığında ise yoksulluğa yönelik yapılan saha çalışmalarına, çeviri makalelere erişilmektedir.

3.3.2 İçerik Değerlendirmesi

Derin Yoksulluk Ağı web sitesinin içeriğinde, bilgi, haber ve resim gibi öğeler yer almaktadır. Sitenin içeriğinde yalnızca yazılar metinler değil, aynı zamanda ses, video, resim gibi öğeler de yer almaktadır. O nedenle web sitesinin multimedya özelliğe sahip olduğunu da söylemek mümkündür. Site, eklenen yeni bilgi notları, makaleler, çağrılar ile sıklıkla güncellenmektedir. Fakat sitenin herhangi bir yerinde güncelleme zamanı yer almamaktadır.

Smith, önceden belirlenmiş bilginin ağ içerisine konulmasının arkasında bir motivasyon olduğunu söylemekte ve söz konusu motivasyona yönelik araştırılma yapılmasını öneri olarak sunmaktadır. Bu durumu, web sitelerinin ideolojik, siyasal veya başka amaca sahip olması veya olmamasının sorgulanmasını ve internetin gün geçtikçe pazarlama ile reklam noktasında da uygun yerlerden biri halini almasının sonucu şeklinde değerlendirmektedir (Smith'den aktaran Taylan, 2012).

Derin Yoksulluk Ağı sitesinde amaçlar net bir şekilde açıklanmaktadır. DYA'nın amacı web sitenin ana sayfasında, “Derin yoksulluğunun sürdürülemez koşullarını görünür kılmak ve yoksulluğu bir insan hakları ihlali olarak tartışmak için çalışmalar yürütürken, acil durum müdahalesi olarak #EvdenDeğiştir modeli ile yoksulluk yaşayan kişilere temel ihtiyaç desteği sağlamak” şeklinde belirtilmiştir.

“

3.2.2.1 Kullanıcı/ Okuyucu Etkileşimi

Siyeti ziyaret etmek için giren kullanıcıların aktif olarak kullanmasını sağlayan ve kullanıcıların katılımcılığına imkan veren bir teknik özelliktir. Kullanıcı ve etkileşim geribildirim, web sitelerinin önemli bileşenleri olarak görülmektedir. Bu özellikler aynı zamanda alternatif medyaya yönelik yapılan “katılımcı medya” tanımlaması noktasında ayrıca önemlidir. Bu bileşenlerin, kullanıcıların sitenin içeriği ve amacının açık bir şekilde anlamalarına imkan sağlamakta, sayfalar arası dolaşımlarına kolaylık sağlamakta, kullanıcılar için dahada dikkat çekici hale getirmektedir. Siteye üyelik sistemi, Facebook veya

Twitter gibi sosyal medya ağıları desteği, site üzerinde yayınlanan her yazıya, fotoğraf ve videoya beğenme, oylama, yorum yapma seçenekleri gibi özellikler kullanıcı/ okuyucu etkileşimi noktasında değerlendirilebilir (Taylan, 2012: 253-254).

Kullanıcı/ okuyucu etkileşimine yönelik özellikler göz önüne alındığı zaman Derin Yoksulluk Ağı'nın web sitesi incelendiğinde, sayfada bir animasyon veya ek bir özellik dikkat çekmemekle birlikte, sitedeki metinler, makale, fotoğraf gibi unsurlara yönelik kullanıcıların değerlendirmesi için oy verebilme, yorum yapabilme şeklindeki özellikler yoktur. Yine aynı şekilde, kullanıcılara yönelik tartışma forumu yer almamakta, siteye herhangi bir üyelik uygulamasının da olmadığı gözlemlenmektedir. Bu duruma karşılık, yayınladıkları aylık bültenlerin isteyenlerin e-posta kutusunda gönderildiği “bülten aboneliği” hizmeti verilmektedir. Fakat bu kısım çalışmamakta hata vermektedir. Sayfada okuyucuların içeriklerini sosyal paylaşım sitelerinde paylaşmaları için bir özellik de yer almamaktadır.

Taylan, kullanıcı/ okuyucu etkileşiminin alternatif medya kavramı bağlamında önemli olduğunu vurgulamaktadır. O nedenle, kullanıcıların sitede yer alan içeriklere görüşlerini bildirebilmeleri ve geri bildirimde bulunabilmeleri bu noktada önemlidir (Taylan, 2012:258).

Tüm bunlar bağlamında Derin Yoksulluk Ağı Web sitesinde kullanıcıların içerikleri oylama, beğenme veya yorum yapma gibi etkileşime yönelik teknik işlevlerin olmaması dikkat çekmekte ve “katılımcı medya” noktasında zayıf kalmaktadır. Çünkü okuyucu yorumları katılımcılığı destekleyen bir araç olarak kullanılmaktadır. Okuyucu yorumları ve oylama sistemi gibi teknik özellikler her ne kadar katılımcılığa imkan tanınması noktasında faydalı olsa da alternatif olma özelliğini belirleyen temel bir kriter olduğu söylenemez.

Kullanıcı etkileşimine yönelik yukarıda değinilen teknik özellikler dışında beşeri özellikler de söz konusudur. Derin Yoksulluk Ağı'nın kullanıcılardan ulusal medya temsilcilerinden veya farklı sivil toplum kuruluşlarının gönderdikleri fotoğraf, makale veya haber gönderime kapalı olduğu görülmektedir. O nedenle içerik üretimine katılım bakımından kullanıcı etkileşimi olmadığı dikkat çekmektedir.

Bunlara karşılık, Derin Yoksulluk Ağı'nın web sitesi ana sayfasında yer alan "iletişim" bağlantısının alt kısmında yalnızca bağlı oldukları "Açık Alan Derneği"nin e-posta adresi yer almaktadır. Diğer yandan, Derin Yoksulluk Ağı'nın Whatsapp Hattı ile Instagram ve Twitter hesaplarının kullanıcı adlarına dair bilgiler yer almaktadır. Derin Yoksulluk Ağı'nın çalışanlarının kullanıcılar için ulaşımın kolay olmasını sağlayan ve geri bildirimde bulunabilme imkanına olanak sağlayan herhangi bir bilgi web sitesinde yer almamaktadır.

Tüm bu özellikler değerlendirildiğinde Derin Yoksulluk Ağı'nın kullanıcı/okuyucu etkileşimi ile katılımcılığa çok da açık olmadığı görülmektedir.

3.3.3 Tasarım

Web sitelerinin değişik özelliklerde düzenlenip yayına konulması ile sunulmasına yarayan programlama işidir. Tasarım neticesinde işitsel ve görsel unsurları içerisinde barındıran web siteleri, hizmet, ürün ve hedef kitlenin ihtiyaçlarına göre değişik şekillerde olabilmekte, tanıtıma ek olarak veriyi toplama, kayıt etme ve haberleşme vb. daha ayrıntılı uygulamaları içerisinde barındırabilmektedir (Taylan, 2012: 265).

Bir web sitesi tasarlanırken, birbiriyle uyumlu renklerde seçilmiş bağlantılar, arka planlar ve yazılar kullanılması önemlidir. Kullanıcının bu noktada dikkati çekilmesi gerekmektedir. Web sitesinin okunabilir olması renk kullanımı, görsel, grafik ve tablolar ile bağlantılıdır (Sowards'tan aktaran Taylan, 2012).

Derin Yoksulluk Ağı Web Sitesi'nin tasarımının oldukça sade bir özelliğe sahip olduğu söylenebilir. Web sitesi içerisinde metin, grafik ve şekillere yer verilmiştir. Ağırlıklı olarak metin içerikli olduğu dikkat çekmektedir. Ana sayfadaki metinlerde genellikle Arial yazı tipi kullanılmakta yazı boyutu olarak 15 punto kullanıldığı görülmektedir.

Web sitelerindeki tasarımda diğer unsurun çekicilik olduğu söylenebilir. Derin Yoksulluk Ağı Web Sitesi'nde beyaz rengin ağırlıklı olarak kullanıldığı görülmektedir. Tasarımın hareketli olmadığı görülmekte ve aynı zamanda yoğun olarak fotoğraf kullanımının da olmadığı dikkat çekmektedir. Bunlar web

sitesinin sade yapısına uygun olarak ve damgalamadan kaçınmak için olduğu söylenebilir.

Web sitesi tasarımının bir diğer önemli unsurunu da kullanıcı kolaylığı oluşturmaktadır. Kullanıcı kolaylığı olarak adlandırılan kısım, internet sitesinde bulunan arama motoru, arşiv ve site haritası vb. bölümler vasıtasıyla sitenin içerisindeki verilere ulaşım noktasında kolaylık sağlandığı söylenebilir (Taylan, 2012: 267). Derin Yoksulluk Ağı Web sitesinde bilgiye arama motoru yer almamaktadır. Bilgiye erişim noktasında önemli olan arama motorunun eksikliği bu noktada göze çarpmaktadır. Aynı zamanda bir site haritasının ve arşiv bağlantısının da olmaması dikkat çekmektedir.

3.4 İçerik Çözümlemesi

3.4.1 Nicel İçerik Çözümlemesi

Tablo 3. İncelenen Metinlerin Türlerine Göre Dağılımı

Metin Türü	Sayı	Yüzde
Kodlanamıyor	-	-
Bilgi Notu	11	42,30
Acil Destek Çağrısı	3	11,53
Faaliyet Raporu	2	7,7
Saha Gözlem Çalışması	2	7,7
Kılavuz İlkeler	2	7,7
Araştırma Raporu	4	15,38
Diğer (çalıştay raporu, toplantı notları)	2	7,7
Toplam	26	100

Araştırma kapsamında analiz edilen metinlerin 11'i Bilgi Notu, 4'ü Araştırma Raporu, 3'ü Acil Destek Çağrısı, 2'si Faaliyet Raporu, Saha Gözlem Çalışması ve Kılavuz İlkeler niteliğindedir. Diğer kategorisi ise çalıştay raporu ve Toplantı Notları yer almaktadır.

Tablo 4. Yoksulluğun Ele Alındığı Konuların Raporlardaki Dağılımı

Konu Kategorileri	Sayı	Yüzde
Yoksulluk ve Sağlık	34	36,17
Yoksulluk ve Eğitim	23	24,46
Yoksulluk Nedenleri	18	19,14
Yoksulluk ve Medya	5	5,31
Yoksulluğa Yönelik Çözüm Önerileri	14	14,89
Toplam	94	100

*Sayı, rapor sayısı üzerinden değil, işaretleme sayısı üzerinden alınmıştır.

Analiz edilen raporlarda yoksulluğa dair sistematik bir değerlendirme yapabilmek için rapor konuları Tablo 4’de belirtildiği üzere 5 kategori (yoksulluk ve sağlık, yoksulluk ve eğitim, yoksulluk nedenleri, yoksulluk ve medya, yoksulluğa yönelik çözüm önerileri) altında detaylı bir şekilde incelenmiştir. Derin Yoksulluk Ağı, yoksulluk konusunu en çok “Yoksulluk ve Sağlık (34) boyutunda rapor içeriklerine taşımıştır. Yoksulluk ve Eğitim, Yoksulluk Nedenleri ve Yoksulluğa Yönelik Çözüm Önerileri boyutları da rapor içeriklerine yansıtılmıştır.

Tablo 5. Yoksulluk ve Sağlıkla İlgili Konuların Dağılımı

Konular	Sayı	%
Temel beslenme koşulları	10	29,41
Barınma koşulları	9	26,47
Sağlık haklarına/ hizmetlerine erişim (tedavi, ilaç, maske, dezenfektan vb.)	2	5,88
Engelli veya kronik hastaların sağlık hizmetlerine ve bakımına erişimi	4	11,76
Çocuklarda yetersiz beslenme sonucu meydana gelen hastalıklar (bodurluk, aşırı zayıf olma, düşük bağışıklık vb.)	2	5,88

Kadınların sağlık ürünlerine erişim durumu	5	14,70
Kadınların şiddete maruz kalması (fiziksel/ekonomik/cinsel/yaşanılan semt kaynaklı)	2	5,88
Diğer	-	-
Toplam	34	100

*Sayı, rapor sayısı üzerinden değil, işaretleme sayısı üzerinden alınmıştır.

Tablo 5’de yer alan yoksulluk ve sağlık ile ilgili raporlarda en çok işlenen konular sırasıyla, “*Temel beslenme koşulları*”, “*barınma koşulları*”, “*kadınların sağlık ürünlerine erişim durumu*” ve “*engelli veya kronik hastaların sağlık hizmetlerine ve bakımına erişimi*” olmuştur.

Tablo 6. Yoksulluk ve Eğitimle İlgili Konuların Dağılımı

Konular	Sayı	%
Çocukların okul araç gereçlerine erişim durumu	6	26,08
Çocukların okul beslenmesi	4	17,39
Çocukların okula devam durumu	11	47,82
Erkeklerin eğitim durumu	1	4,34
Kadınların eğitim durumu	1	4,34
Diğer	-	-
Toplam	23	100

*Sayı, rapor sayısı üzerinden değil, işaretleme sayısı üzerinden alınmıştır.

Tablo 6’da yer alan yoksulluk ve eğitim ile ilgili raporlarda en çok işlenen konular sırasıyla “*çocukların okula devam durumu*”, “*çocukların okul araç gereçlerine erişim durumu*” ve “*çocukların okul beslenmesi*” olmuştur. Raporlarda kadınların eğitim durumu ve erkeklerin eğitim durumu yoksulluk ve eğitim bağlamında en az işlenen konu olmuştur.

Tablo 7 .Yoksulluk Nedenlerinin İlgili Raporlarda Dağılımı

Konular	Sayı	%
Günlük ve güvencesiz işlerde çalışma	7	38,88

İşsizlik	4	22,22
Uygulanan politikaların eksik/ yanlış olması/ sosyal destek yardımıyla yaşanan problemler	3	16,66
Boşanma (hanede tek ebeveyn olması),	4	22,22
Diğer	-	-
Toplam	18	100

*Sayı, rapor sayısı üzerinden değil, işaretleme sayısı üzerinden alınmıştır.

Tablo 7’de yer alan yoksulluk ve nedenleriyle ilgili raporlarda, en çok işlenen konular sırasıyla “*Günlük ve güvencesiz işlerde çalışma*”, “*işsizlik*” ve “*boşanma (hanede tek ebeveyn olması)*” olmuştur.

Tablo 8. Yoksulluk ve Medyayla İlgili Raporların Dağılımı

Konular	Sayı	%
Yoksulluk nasıl haberleştirilmeli?	2	40
Söylem stratejileri (romantize etme, acındırma, çarpıcılaştırma, çarpıtma)	1	20
Yoksulluk Temsilleri (sahtekar, suçlu, ihtiyaç sahibi, karşı çıkan).	1	20
Yoksulluğa dair görsel kullanımı nasıl olmalı?	1	20
Diğer	-	-
Toplam	5	100

*Sayı, rapor sayısı üzerinden değil, işaretleme sayısı üzerinden alınmıştır.

Tablo 8’de yer alan yoksulluk ve medyayla ilgili raporlarda en çok işlenen konu “yoksulluk nasıl haberleştirilmeli” olmuştur.

Tablo 9. Yoksulluğa Yönelik Çözüm Önerileriyle İlgili Raporların Dağılımı

Konu	Sayı	%
Toplumsal bir sorun olarak yoksulluk (hak temelli yaklaşım)	3	21,42
Yoksulluğun ortadan kalkması için yerel ve merkezi yönetimlere öneriler	8	57,15
Dayanışmacı Yaklaşım	3	21,42
Diğer	-	-
Toplam	14	100

*Sayı, rapor sayısı üzerinden değil, işaretleme sayısı üzerinden alınmıştır.

Tablo 9’da yer alan yoksulluğa yönelik çözüm önerileri ile ilgili raporlarda en çok işlenen konu “*yoksulluğun ortadan kalkması için yerel ve merkezi yönetimlere öneriler*” olmuştur.

Tablo 10. Raporlara Hakim Olan Görüşlerin Dağılımı

Hakim Görüş	Sayı	Yüzde
Kodlanamıyor	-	-
Dayanışma Ağı’nın kendi görüşüne	19	73,07
Rapor kaynağının görüşüne	6	23,07
Yoksulun görüşüne	1	3,84
Diğer	-	-
Toplam	26	100

Analiz sonucu elde edilen bilgilere göre, raporların daha çok dayanışma ağının kendi söylemleriyle çerçevelediği görülmüştür (Tablo 10)

Tablo 11. Raporlarda Başvurulan Kaynakların Niteliklerine Göre Dağılımı

Kaynakların Nitelikleri	Sayı	Yüzde
Kodlanamıyor	-	
Resmi Araştırmalar/ Kaynaklar	149	21,46
Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	5	0,72
Milli Eğitim Bakanlığı	8	1,15
İstanbul Valiliği	2	0,28
Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanı	4	0,57
Anayasa Kanunu	16	2,30
Derin Yoksulluk Dayanışma Ağı Çalışanı/ Gönüllüsü	131	18,87
Yoksul Vatandaş	280	40,34

İçişleri Bakanı	1	0,14
Sivil Toplum Kuruluşları	1	0,14
Belediyeler	23	3,31
Yazılı ve Dijital Basın	63	9,07
Diğer	11	1,58
Toplam	694	100

*Sayı, rapor sayısı üzerinden değil, işaretleme sayısı üzerinden alınmıştır.

Rapor kaynağı olarak tercih edilen kişi ve kuruluşlar arasında devlet ile hükümet yetkilileri, belediyeler, anayasa, yoksul vatandaşlar, resmi araştırma/ kaynaklar, sivil toplum kuruluşları, yazılı ve dijital basın, dayanışma ağı gönüllüsü/ çalışanları yer almaktadır. İncelenen raporlarda en çok başvuru kaynaklar sırasıyla “*yoksul vatandaş*”, “*resmi araştırma/ kaynaklar*” ve “*derin yoksulluk dayanışma ağı çalışanı/ gönüllüsü*” olmuştur.

Tablo 12. Raporlarda Kullanılan Fotoğrafların Dağılımı

Fotoğraf Kullanımı	Sayı	Yüzde
Yoksulun Fotoğrafı	42	22,45
Yaşanılan Mahallenin ve Evin Fotoğrafı	25	13,36
Yapılan Desteklerin Fotoğrafı	16	8,55
Hanenin İçi	37	19,8
DYA Çalışanları	26	13,90
Vektörel Çizim	15	8,02
Diğer (besin, para, pretesto, çocukların çizdiği resimler)	26	13,90
Toplam	187	100

*Sayı, rapor sayısı üzerinden değil, işaretleme sayısı üzerinden alınmıştır.

İncelenen raporlarda çoğunlukla kullanılan fotoğraflar sırasıyla “*yoksulun fotoğrafı*”, “*hanenin içi*”, “*DYA çalışanları*”, “*yaşanılan mahallenin ve evin*

fotoğrafi” şeklindedir. Diğer seçeneği altında ise, besin, para, çocukların çizdiği resimler vb. görüntüler kodlanmıştır.

3.4.2 Nitel İçerik Analizi

Çalışmanın araştırma kısmında nicel içerik çözümlemesiyle DYA Yayınlarında yoksulluğun hangi konular bağlamda ele alındığı ortaya konmak istenmiştir. Çalışmanın bu bölümünde ise nitel içerik çözümü yapılarak raporlarda yoksulluk ile ilgili en çok işlenen konularda öne çıkan temalara bakılmış ve bu temaların ne şekilde sunulduğu incelenmiştir. Raporlardaki temaların incelenecek olmasından dolayı rapor metninin tamamı bağlam birimi seçilmiştir.

Söylemi bir bütün şeklinde düşünersek, fotoğraf önemli bir noktadır. Metin inandırıcılık sağlanması noktasında söylenenlerin kanıt olarak sunulmasında, fotoğrafın şekilsel anlamda özellikleri kayda değer bir yere sahiptir. Metinle beraber verilmek istenilen mesaj, fotoğrafta kodlanmakta ve okuyucuya sunulmaktadır. Metin içerisinde var olan fotoğrafların sunum biçimi, metni destekler nitelikte olmalıdır. Bu nedenle yoksullukla ilgili raporlarda kullanılan fotoğraflar da analize dâhil edilmiştir.

Raporlarda tercih edilen fotoğraflar ve temalara ek olarak kimlerin sözlerinin kullanıldığı da incelenmiş ve raporlarda kimlerin söylemlerinin kullanıldığı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anlam oluşması noktasında tercih edilen sözcükler ayrıca önemlidir. Kullanılan sözcüklerle metine konu olan olay, olay aktörlerine yönelik değişik bakış açıları sunulmaktadır. O nedenle raporlara kullanılan sözcükler bakımından inceleme de gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın bu bölümünde raporlarda en çok işlenen konular arasında yer alan yoksulluk ve eğitim ile yoksulluk ve sağlığa yönelik rapor metinlerinin çözümlemesi gerçekleştirilmiş, Derin Yoksulluk Ağrı’nın yoksulluğun sunumunda ne şekilde bir rol aldığı nitel ve nicel bulgular çerçevesinde değerlendirilmiştir.

3.4.2.1 Çocukların Okula Devam Durumu Konulu Raporların Analizi

İncelenen raporlarda en çok haber olan konu “Çocukların Okula Devam Durumu” olmuştur. Raporlarda konu ile ilgili aynı temaların yanında farklı temaların da ön plana çıkartıldığı görülmüştür.

Konuyla ilgili raporlarda “eğitimden kopma” ortak tema olmuştur.

“Çocukların eğitimden kopma riskleri derinlemesine görüşmelerde önemli bir tema olarak ortaya çıkıyor. Görüşme yapılan ailelerden bazıları çocuklarının çeşitli sebeplerle eğitimlerini tamamlamadan okullarını bıraktıklarını anlatırken, bazı aileler çocuklarının eğitimlerine devam edip edemeyecekleri hakkındaki kaygılarını dile getiriyor.” (Derin Yoksulluk Ağı, Pandemi Döneminde Derin Yoksulluk ve Haklara Erişim Araştırması: Yerel Yönetimlere Kriz Dönemi Sosyal Destek Programları için Öneriler, Kasım, 2020)

“Hanelerdeki çocukların %11,3’ü pandemiden sonra okula devam edemeyeceğini söylüyor.” (Derin Yoksulluk Ağı, Gündemimiz Çocuk Yoksulluğu, Nisan, 2021)

Çocukların okula devam durumu konulu raporlarda öne çıkan diğer temalar ise çalışmaya başlamaları, maddi imkansızlık, uzaktan eğitime katılım ve engelleridir.

“Ailelerden bazıları çocuklarının çalışmaya başladıktan sonra okulu bıraktıklarını anlatırken, bazıları da çocuklarının çalışmak zorunda kalabileceğini ve bu durumda okulu bırakabileceklerini söylüyor. Görüşme yaptığımız ailelerden birkaçı çocuklarının ailelerine destek olmak için okulu bırakmak ve çalışmak istediklerini belirtiyor.” (Derin Yoksulluk Ağı, Pandemi Döneminde Derin Yoksulluk ve Haklara Erişim Araştırması: Yerel Yönetimlere Kriz Dönemi Sosyal Destek Programları için Öneriler, Kasım, 2020)

“Ailelerin birçoğu maddi imkansızlığı çocuklarının eğitime devam etmelerinin önünde bir engel olarak görüyor. “Eğitimlerine devam etmelerine neler engel olabilir?” sorusuna ailelerin neredeyse hepsi “maddi imkansızlık” cevabını veriyor. Bazı aileler maddi imkansızlık sebebiyle çocuklarının okulu bıraktığını söylerken bazıları da maddi imkansızlığın çocuklarının eğitime devam etmesini engelleyeceğini öngörüyor.” (Derin Yoksulluk Ağı, Pandemi Döneminde

Derin Yoksulluk ve Haklara Erişim Araştırması: Yerel Yönetimlere Kriz Dönemi Sosyal Destek Programları için Öneriler, Kasım, 2020)

“Görüştiğümüz çocuklara ya da ebeveynlerine okullar uzaktan eğitime geçtikten sonra dersleri takip edip edemediğini sordüğümüzda %57’si takip edemediğini belirtiyor. Sebeplerine baktığımızda ise tablet, bilgisayar ya da televizyonun olmaması %60’ı için en büyük engel gibi görünüyor, ardından %54’ü için internet bağlantısı olmaması, %45’i için takip eden bir yetişkin olmaması, %39’u için yeterli bilgiye sahip olmama, %18’i için isteksizlik ve %7’si için çalışmak zorunda olmak ve diğer engeller olarak karşımıza çıkıyor. Çocukların %59’u bu engellerden en az iki tanesi ile karşı karşıya kalıyor. (Derin Yoksulluk Ağı, Pandemi Döneminde Derin Yoksulluk ve Haklara Erişim Araştırması: Yerel Yönetimlere Kriz Dönemi Sosyal Destek Programları için Öneriler, Kasım, 2020)

“Görüşülen hanelerdeki çocukların %57,8’i uzaktan eğitime katılamıyor”(Derin Yoksulluk Ağı, Gündemimiz Çocuk Yoksulluğu, Nisan, 2021).

“Merkezi yönetimin ve yerel yönetimlerin bu olağandışı süreçte yapabilecekleri üzerine önerilerimiz: Uzaktan eğitime erişemeyen çocukların yaşadığı mahallelerde çocukların EBA sistemine ulaşabilecekleri teknolojik altyapının sağlanması” (Derin Yoksulluk Ağı, Merkezi Ve Yerel Yönetimlere Açık Çağrı: 29 Nisan – 17 Mayıs 2021 Kapanma Süreci Ve Derin Yoksulluk Yaşayan Kişilerin Haklara Erişimi, Nisan, 2021)

“Derin Yoksulluk Ağı’nın Pandemi Döneminde Derin Yoksulluk ve İnsan Hakları Araştırmasına göre; görüşülen hanelerdeki çocukların %57,8’i uzaktan eğitime katılamadı. Çocukların %11,3’ü ise yeni dönemde okula devam edemeyeceğini söylüyor.”(Derin Yoksulluk Ağı, Bugün Okullar Açıldı, Peki Eğitim Kimin İçin, Eylül, 2021).

“Sancaktepe ve Çekmeköy bölgelerinde takip ettiğimiz 135 hanede okul çağındaki çocukların %21,8’i okula devam etmiyor. Çocukların okula devam etmemesinin en yaygın iki sebebi ekonomik imkanların yetersizliği ve çocukların çalışmak zorunda olmaları olarak ortaya çıkıyor.” (Derin Yoksulluk Ağı, Bugün Okullar Açıldı, Peki Eğitim Kimin İçin, Eylül, 2021).

“Milli Eğitim Bakanlığı verilerine göre, 3 milyondan fazla öğrenci uzaktan eğitime katılamadı.” (Bugün Okullar Açıldı, Peki Eğitim Kimin İçin, Eylül, 2021).

“Ailelerle yapılan derinlemesine görüşmelerde çalışmaya başlamak okuldan kopma ve eşit fırsatlara erişememe sebebi olarak ortaya çıkıyor” (Derin Yoksulluk Ağı, Bilgi Notu: Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu, Eylül, 2021).

“Derin Yoksulluk Ağı’nın takip ettiği hanelerin %27’sinde evdeki çocukların okulu bırakma ve çalışmaya başlama riski bulunuyor.”(Derin Yoksulluk Ağı, 12 Haziran Dünya Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Günü, Haziran, 2022).

Derin Yoksulluk Ağı’nın en çok işlediği konular arasında yer alan çocukların eğitim durumu raporlarda farklı temalarda ele alındığı görülmektedir. Raporlarda, çocukların çalışması, maddi imkansızlık ve uzaktan eğitime katılım ve engelleri temaları ön plana çıkartılmıştır. Çocukların eğitime devam etmeme sebebinin gerekçesi olarak çalışmak zorunda oldukları vurgulanmıştır. Yoksulluk koşulları altında yaşayan ailelerin çocukları, beslenme, barınma ve sağlık gibi temel haklarını karşılamak amacıyla veya ailenin düzenli gelir getiren tek ebeveyn olmasından dolayı çalışmaktadırlar. Çocukların çalışması, okula devam etmelerinin önünde bir engel olarak görülmektedir. Diğer yandan raporlarda, çocukların okula devam edememe durumunun ailelerin okul ihtiyaçlarını karşılayamamasından kaynaklandığını sıklıkla dile getirilmektedir. Yoksul ailelerin, okul araç ve gereçlerini alma, okula beslenme gönderebilme, yanına harçlık verebilme gibi durumlardan mahrum oldukları raporlarda yer etmiştir.

Raporlardaki metinler bütün olarak değerlendirilirse raporlarda kullanılan fotoğrafların sunum biçiminin desteklemelidir. Raporlarda çocukların uzaktan eğitime katılım görüntülerine yer verilmiştir. Konu ile ilgili raporlarda, çocukların yüzleri gösterilmemiştir. Bazı raporlarda ise vektörel çizim kullanılmıştır.

(DerinYoksulluk Ağı, Derin Yoksulluk Ağı – Pandemide Derin Yoksullukla Mücadele, Kasım,2020).

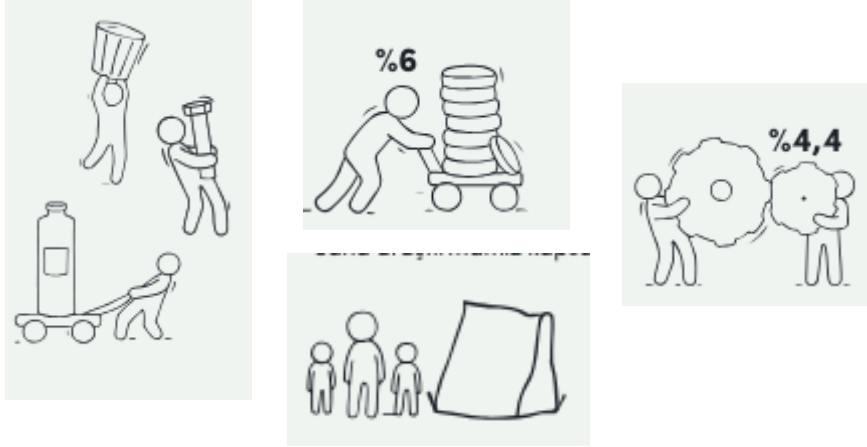
(Derin Yoksulluk Ağı, Pandemi Döneminde Derin Yoksulluk ve Haklara Erişim Araştırması:Yerel Yönetimlere Kriz Dönemi Sosyal Destek Programları için Öneriler, Kasım, 2020).

(Derin Yoksulluk Ağı, Pandemi D  neminde Derin Yoksulluk ve Haklara Erişim Araştırması:Yerel Y  netimlere Kriz D  nemi Sosyal Destek Programları i  in   neriler, Kasım, 2020

(Derin Yoksulluk Ağı, Bug  n okullar a  ıldı, peki eğitim kimin i  in?, Eyl  l, 2021).

(Bilgi Notu: Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu, Eylül, 2021)

Raporlarda kullanılan fotoğraflar incelendiği zaman ana akım medyada kullanılan fotoğraflardan farklı fotoğraflar kullandığı görülmektedir. Ayrıca, Derin Yoksulluk Ağı’nın yayınladıkları “çocuk” ile ilgili bilgi notlarında fotoğraf kullanımının olduğu göze çarpmaktadır. Ayrıca Derin Yoksulluk Ağı raporlarında çocukların yüzününün gösterilmemesine önem vermiştir. Yalnızca faaliyete ilk başladıkları zamanki 1-2 raporlarında çocukların yüzü açık olarak gösterilmiştir. Ana akım medyada çocuklarla ilgili sunulan içeriklerde genellikle yoksul çocukların yırtık ayakkabıları, kirli elleri, kirli üstleri ve dilenen çocuk fotoğrafları kullanılmaktadır. Derin Yoksulluk Ağı’nın raporlarında ana akım medya ortamında üretilen içeriklerden farklı bir çerçevede konuların işlendiği görülmektedir.

Çocukların eğitime devam durumu ile ilgili raporlarda, kaynak olarak farklılıklar söz konusudur. Derin Yoksulluk Ağı’nın konuyla ilgili başvurduğu kaynaklar arasında, derin yoksulluk ağı çalışanı/ gönüllüsü, yoksul vatandaş ve resmi araştırma ve kaynaklar yer almaktadır. Raporlarda yer alan konu ile ilgili metinler, rapor kaynaklarının söylemleri çerçevesinde kapanmıştır.

“Ben şu anda çocuklarımı nasıl okutucam onu düşünüyorum. Ne belediye ne kaymakamlık ne muhtar hiç kimse gelmedi. Devlet bunu araştırırsa, çocuklar okula gidebiliyor mu imkan var mı, anası babası ne yaşıyor bilseler. Ben fırsat

olsa okumak çok isterdim. Anneme babama çok kızıyorum beni göndermediler diye. Ben tüm çocuklarımı gönderdim, devam etmek istiyorum gitsinler okula. Ben elimden geleni yapayım da yarın demesin anne sen beni okula göndermedin. Ben elimden geleni yapmaya çalışıyorum, devlet de yapsa, bari işimi zorlaştırmasa kayıтта para istemese, çocuklara bir televizyon verse. (Firuze, Ataşehir),” (Derin Yoksulluk Ağı, Pandemi Döneminde Derin Yoksulluk ve Haklara Erişim Araştırması: Yerel Yönetimlere Kriz Dönemi Sosyal Destek Programları için Öneriler, Kasım, 2020)

“Çocuk görüyor bizim durumu çalışmak istiyor, gitmek istemiyor okula. Ben ihtiyacını göremiyorum o çocuğun, o da çalışmak istiyor. Bir işe gireyim diyor. İsteyerek gitmiyor okula. Süleyman, Ümraniye” (Derin Yoksulluk Ağı, Pandemi Döneminde Derin Yoksulluk ve Haklara Erişim Araştırması: Yerel Yönetimlere Kriz Dönemi Sosyal Destek Programları için Öneriler, Kasım, 2020)

“Büyük çocuk ekonomik sebeplerle okulu bıraktı, iş aramaya başladı ilkokulu bitirince. Küçük çocuğumu gönderebildiğim yere kadar göndereceğim. [Ebrar, Çekmeköy]” (Derin Yoksulluk Ağı, Pandemi Döneminde Derin Yoksulluk ve Haklara Erişim Araştırması: Yerel Yönetimlere Kriz Dönemi Sosyal Destek Programları için Öneriler, Kasım, 2020)

“3-4 e kadar okurlar. devamı gelmez paramız yok. [Vahdet, Ümraniye]” (Derin Yoksulluk Ağı, Pandemi Döneminde Derin Yoksulluk ve Haklara Erişim Araştırması: Yerel Yönetimlere Kriz Dönemi Sosyal Destek Programları için Öneriler, Kasım, 2020)

“Elinde harçlığı oldukça, beslenmesini, giyimini sağlayabilirsem ancak gidebilir okula. [Ebrar, Çekmeköy.]” (Derin Yoksulluk Ağı, Pandemi Döneminde Derin Yoksulluk ve Haklara Erişim Araştırması: Yerel Yönetimlere Kriz Dönemi Sosyal Destek Programları için Öneriler, Kasım, 2020)

“Geçen sene gitmesi gerekti, kıyafetleri çok pahalı ayakkabısı, çantası ondan gidemedi. [Özden, Ümraniye]” (Derin Yoksulluk Ağı, Pandemi Döneminde

Derin Yoksulluk ve Haklara Erişim Araştırması: Yerel Yönetimlere Kriz Dönemi Sosyal Destek Programları için Öneriler, Kasım, 2020)

“Bana diyorlardı bütün arkadaşlarım beslenme yiyor, ben yiyemiyorum utanıyorum. Ondan dolayı gitmiyorlardı okula [Gülay, Çekmeköy]” (Derin Yoksulluk Ağı, Pandemi Döneminde Derin Yoksulluk ve Haklara Erişim Araştırması: Yerel Yönetimlere Kriz Dönemi Sosyal Destek Programları için Öneriler, Kasım, 2020)

“Derin Yoksulluk Ağı’nın Pandemi Döneminde Derin Yoksulluk ve İnsan Hakları Araştırmasına göre; Görüşülen hanelerin %13’ünde çocuklar çalışıyor,%6’sında ise eve sadece çocuklar gelir getiriyor. Hanelerdeki çocukların %11,3’ü pandemiden sonra okula devam edemeyeceğini söylüyor” (Derin Yoksulluk Ağı, Gündemimiz Çocuk Yoksulluğu, Nisan, 2021).

“TÜİK tarafından 2019 yılında gerçekleştirilen “Çocuk İşgücü Araştırması”na göre, 5-17 yaş arasındaki çocukların istihdam oranı %4,4. Veriler çalışan çocukların %34,3’ünün eğitime devam etmediğini gösteriyor” (Derin Yoksulluk Ağı, Bugün okullar açıldı, peki eğitim kimin için?, Eylül, 2021)

“Derin Yoksulluk Ağı’nın Pandemi Döneminde Derin Yoksulluk ve İnsan Hakları Araştırmasına göre; görüşülen hanelerdeki çocukların %57,8’i uzaktan eğitime katılamadı. Çocukların %11,3’ü ise yeni dönemde okula devam edemeyeceğini söylüyor.” (Derin Yoksulluk Ağı, Bugün okullar açıldı, peki eğitim kimin için?, Eylül, 2021)

“Ümraniye’de takip ettiğimiz okul çağında çocuk bulunan 35 hanenin sadece 2sinde çocuklar uzaktan eğitimi takip etti.” (Derin Yoksulluk Ağı, Bugün okullar açıldı, peki eğitim kimin için?, Eylül, 2021)

“Sancaktepe ve Çekmeköy bölgelerinde takip ettiğimiz 135 hanede okul çağındaki çocukların %21,8’i okula devam etmiyor. Çocukların okula devam etmemesinin en yaygın iki sebebi ekonomik imkanların yetersizliği ve çocukların çalışmak zorunda olmaları olarak ortaya çıkıyor.” (Derin Yoksulluk Ağı, Bugün okullar açıldı, peki eğitim kimin için?, Eylül, 2021)

“Ağımızın parçası olan ailelerle son haftalarda yaptığımız görüşmelerde pandemi dönemiyle derinleşen ekonomik durumları sebebiyle okulların açılması hakkındaki endişelerini dile getiriyorlar. Çocukların formalarını, kırtasiye malzemelerini alamadıklarını, çocuklarına beslenme hazırlayamayacaklarından korktuklarını ifade ediyorlar” (Derin Yoksulluk Ağı, Bugün okullar açıldı, peki eğitim kimin için?, Eylül, 2021)

“Derin Yoksulluk Ağı’nın saha çalışması sonuçlarına göre, yoksulluk koşulları altında yaşayan 103 hanenin %57,8’inde çocuklar uzaktan eğitime devam edemedi”.(Derin Yoksulluk Ağı, Bilgi Notu: Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu, Eylül, 2021).

“Derin Yoksulluk ve Haklara Erişim araştırmasında görüşülen hanelerin %13’ünde çocukların çalıştığı görülüyor. Bu hanelerin %6’sında eve sadece çocukların gelir getirdiği ortaya çıkıyor Veriler çalışan çocukların %34,3’ünün eğitimine devam etmediğini gösteriyor.” (Derin Yoksulluk Ağı, Bilgi Notu: Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu, Eylül, 2021).

“Derin Yoksulluk Ağı’nın takip ettiği hanelerin %27’sinde evdeki çocukların okulu bırakma ve çalışmaya başlama riski bulunuyor.” (Derin Yoksulluk Ağı, Bilgi Notu: Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu, Eylül, 2021).

“Türkiye genelinde çalışan çocukların %34,3’ü eğitime devam etmiyor. Çocukların %30,1’i tarım sektöründe çalışırken, %23,7’si sanayi sektöründe, %45,5’i hizmet sektöründe çalışıyor. [TÜİK, 2019]” (Derin Yoksulluk Ağı, 12 Haziran Dünya Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Günü, Haziran, 2022).

Metinlerde sözcük seçimleri, anlamın oluşması açısından önemli bir yere sahiptir. Farklı sözcük seçimleri metine konu olan olay ya da aktörler hakkında farklı bakış açıları ortaya koyabilmektedir. Çocukların okula devam durumunu konu alan Derin Yoksulluk Ağı raporlarında farklı anlamlara işaret eden sözcük seçimleri olmadığı görülmüştür. Ana akım medyada yer alan çocuklarla ilgili yoksulluk içeriklerinde genellikle çocuklar, “zavallı”, “yetim”, “öksüz” “gariban” şeklinde tanımlanmaktadır. Derin Yoksulluk Ağı’nın yayınladığı raporlarda bu tarz sözcüklerin kullanılmadığı açıkça görülmektedir.

3.4.2.2 Temel Beslenme Koşulları Konulu Raporların Analizi

Temel beslenme koşulları, incelenen raporlarda en çok işlenen konular arasında yer almıştır. Konu ile ilgili metinlerde *temel hak olarak beslenme raporların tümünde ortak tema olmuştur.*

“Pandemi koşullarında en önemli kısa vadeli risk yetersiz beslenmedir! 1) Gıda yardımındaki bürokratik süreçleri hızlıca geçebilmek için, belediyenin düzenli olarak yemek dağıtacağı seyyar mutfaklar kurulabilir. 2) Şehrin farklı yerlerinde seyyar kafelerle, sıcak içecek ve çorba en az iki öğün olarak ücretsiz dağıtılabilir.” (Derin Yoksulluk Ağı – Pandemide Derin Yoksullukla Mücadele, Kasım, 2020).

“Derin Yoksulluk yaşayanların öncelikle gıda, barınma, sağlık, eğitim, giysi, psikososyal destek gibi temel haklarına erişmeye ihtiyaçları vardır.” (Derin Yoksulluk Ağı, Pandemi Döneminde Derin Yoksulluk ve Haklara Erişim Araştırması: Yerel Yönetimlere Kriz Dönemi Sosyal Destek Programları için Öneriler, Kasım, 2020)

“Merkezi yönetimin ve yerel yönetimlerin bu olağandışı süreçte yapabilecekleri üzerine önerilerimiz: Düzenli geliri olmayan ailelerin sağlıklı beslenmeleri için yeterli nitelikte gıda, bebek bezi, bebek maması, kadın pedi, temizlik malzemeleri, cerrahi maske gibi temel ihtiyaçlarının ulaştırılması.” (Derin Yoksulluk Ağı, Merkezi Ve Yerel Yönetimlere Açık Çağrı: 29 Nisan – 17 Mayıs 2021 Kapanma Süreci Ve Derin Yoksulluk Yaşayan Kişilerin Haklara Erişimi, Nisan, 2021)

“Ağımızın bir parçası olan kağıt atık işçileri ve aileleri gıdaya erişemiyor.” (Derin Yoksulluk Ağı, Yoksullarla Değil, Yoksullukla Mücadele, Eylül, 2021).

“Annelerin bir diğer talebi de bebekleri için gıda takviyesi: Bakkaldan aldıkları nişastalı ürünlerin, şekerli suların sağlıklı olmadığını belirtiyorlar.” (Derin Yoksulluk Ağı, Saha Gözlem Çalışması, Nisan, 2023).

Konu ile ilgili raporlarda fotoğraf kullanımının az olduğu görülmüştür. Raporlarda, tüp, ateş veya soba üzerinde pişen yemek görüntülerine, bebek

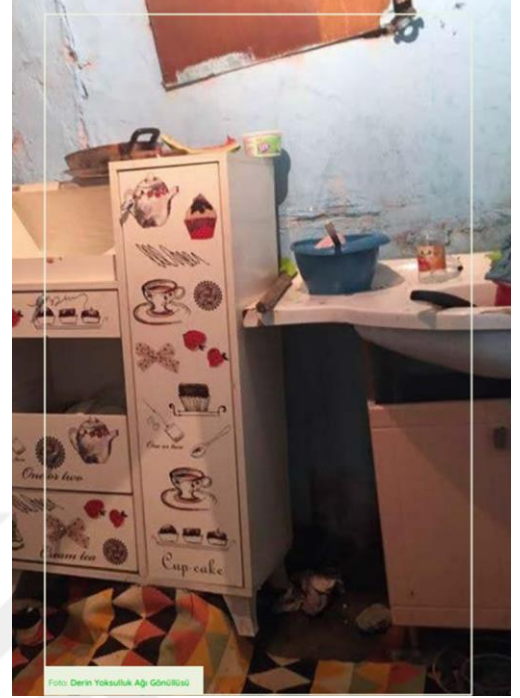
mamaların çalınmaması için alarm takılmasına ve mutfak görüntülerine yer verilmiştir.

(Derin Yoksulluk Ağı – Pandemide Derin Yoksullukla Mücadele, Kasım, 2020)

(Derin Yoksulluk Ağı – Pandemide Derin Yoksullukla Mücadele, Kasım, 2020)

(Derin Yoksulluk Ağı – Pandemide Derin Yoksullukla Mücadele, Kasım, 2020).

(Derin Yoksulluk Ağı, Pandemi Döneminde Derin Yoksulluk ve Haklara Erişim Araştırması: Yerel Yönetimlere Kriz Dönemi Sosyal Destek Programları için Öneriler, Kasım, 2020)

Derin Yoksulluk Ağı'nın temel beslenme koşulları ile ilgili metinlerde başvurduğu kaynaklar arasında, yoksul vatandaş, resmi araştırma ve kaynaklar yer almıştır. Konu ile ilgili metinler yoksul vatandaşların söylemleri çerçevesinde kapanmıştır.

“Vitaminim düştü, doktora gittim vitaminler verdi.” [Aylan, Şişli]. (Derin Yoksulluk Ağı, Pandemi Döneminde Derin Yoksulluk ve Haklara Erişim Araştırması: Yerel Yönetimlere Kriz Dönemi Sosyal Destek Programları için Öneriler, Kasım, 2020)

“Sinirlendiğimiz olmaz da çocuğumuza üzüldük. Doğru dürüst gıda veremiyorduk, eşim üzüliyordu, ben çocuğumun desteğini karşılayamıyorum diye” [Vahdet, Ümraniye]. (Derin Yoksulluk Ağı, Pandemi Döneminde Derin Yoksulluk ve Haklara Erişim Araştırması: Yerel Yönetimlere Kriz Dönemi Sosyal Destek Programları için Öneriler, Kasım, 2020)

“Süt, yumurta, su, ekmek.... Bunları borca aldık.” [Aylan, Şişli]. (Derin Yoksulluk Ağı, Pandemi Döneminde Derin Yoksulluk ve Haklara Erişim Araştırması: Yerel Yönetimlere Kriz Dönemi Sosyal Destek Programları için Öneriler, Kasım, 2020)

“Bakkala borç yaptım. Ekmek ve süt borcu yaptım bir tek [Melek, Şişli]. (Derin Yoksulluk Ağı, Pandemi Döneminde Derin Yoksulluk ve Haklara Erişim Araştırması: Yerel Yönetimlere Kriz Dönemi Sosyal Destek Programları için Öneriler, Kasım, 2020)

“Vallahi nasıl diyeyim. Aç yattık aç kalktık, komşularda olan olmayanla paylaştı. Gittik kuru ekmek aldık çayla onu içtik. Yemek pişti desem yalan olur. Çıkabildiğimiz zaman işe çıktık para yapmaya çalıştık. Borç aradık, 100 milyon borç bulup onla idare etmeye çalıştık. Sizin gönderdiklerinizle yaşadık ne diyeyim

yoksa her günümüz aç geçecekti, biz de market çöplerine gidecektik. Aç kalınca insan her şeye sinirleniyor, kendi haline, neden böyle olduğuna, topluma sisteme düzene her şeye...” [Mehmet, Ataşehir]. (Derin Yoksulluk Ağı, Pandemi Döneminde Derin Yoksulluk ve Haklara Erişim Araştırması: Yerel Yönetimlere Kriz Dönemi Sosyal Destek Programları için Öneriler, Kasım, 2020)

“Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi Madde 11 “herkesin, kendisi ve ailesi için beslenme, giyim ve konut dahil, yeterli bir yaşam düzeyi ve yaşama koşullarını sürekli olarak geliştirme” hakkını tanır. İki madde de bu hakların gerçekleştirilmesini sağlamak için taraf devletlerin sorumluluk alması gerektiğini vurgular.” (Derin Yoksulluk Ağı, Yoksulluğun Suç Olmaktan Çıkarılması Raporu, Aralık, 2021).

“Taraf devletler ... Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanı sıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını göz önüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi... amaçlarıyla uygun önlemleri alırlar [BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Madde 24'ten]. (Derin Yoksulluk Ağı, Saha Gözlem Çalışması, Nisan, 2023).

Temel beslenme koşulları durumunu konu alan Derin Yoksulluk Ağı raporlarında farklı anlamlara işaret eden sözcük kullanımı yoktur. Bu noktada Derin Yoksulluk Ağı'nın yoksulluğu ana akım medyadan farklı olarak ele aldığı açıkça görülmektedir. Bu karşılaştırmaya göre ana akım medyada yoksulluk durumu ile ilgili içeriklerde yoksul vatandaşlar genellikle “ihtiyaç sahibi”, “muhtaç”, “zavallı”, “acı” gibi sözcükler çerçevesinde tanımlanmaktadır. Derin Yoksulluk Ağı'nın raporlarında ana akım medyada olduğu gibi bir sözcük seçimi görülmemektedir.

Temel beslenme koşulları ile ilgili raporlarda temel hak olarak beslenme raporların tümünde ortak tema olmuştur. Temel hak olarak beslenme teması ana akım medyadan farklı vurgularla Derin Yoksulluk Ağı raporlarında yer almıştır.

Derin Yoksulluk Ağı, yoksulluğu ana akım medyadan farklı olarak, temel haklara erişim çerçevesinde sunmuştur. Derin Yoksulluk Ağı yoksulluk durumunu ana akım medyadaki gibi bireysel bir çerçeveden bireylerin problemi olarak değil sosyal ve politik bir problem olarak ele almıştır.

SONUÇ

Mevcut iletişim ortamı, yapısal koşulları ana akım medya tarafından belirlenmektedir. Ana akım medyanın tarihsel süreç içerisinde ekonomik ve siyasal güçleri ile olan ilişkilerinin biçimi içeriklerinin de bu ilişkiler çerçevesinde şekillenmesine yol açmıştır. Ekonomik ve siyasal güçlerin etkisi altında yayın yapan ana akım medya toplumun bazı kesimlerini görmezden gelmektedir. Ana akım medyanın görmezden geldiği kesimlerden biri de yoksullardır.

Alternatif medya, ana akım medyada temsil edilmeyen kesimleri görünür kılma noktasında önemli bir potansiyele sahiptir. Çünkü, alternatif medya gerek işlediği konular gerekse bu konuları işlerken kullandığı dil ve sözcük seçimi ana akım medyadan oldukça farklılaşmaktadır. Bunun sonucunda ana akım medyada temsil edilmeyen, seslerine yeterince yer verilmeyen kesimlerin alternatif medyada çok daha kolay biçimde görünür kılınabilmektedir. Alternatif medya bu noktadan yoksulluğun görünür kılınması için önemli fırsatlar oluşturmaktadır.

Derin Yoksulluk Ağı'nın yoksulluğa yönelik söyleminin ana akım medyadan farklı olup olmadığının incelendiği bu araştırmada Derin Yoksulluk Ağı web sitesindeki DYA Yayınları bölümünde yer alan toplam 26 rapor analiz edilmiştir.

Analiz kapsamında Derin Yoksulluk Ağı'nın bir alternatif medya olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği, ana akım medyada yer alan yoksulluk söylemi dışında, yoksulluğa dair alternatif bir söyleme sahip olup olmadığının ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda ilk olarak Derin Yoksulluk Ağı'nın Web sitesine dair nitel bir analiz gerçekleştirilmiştir. İkinci olarak ise Derin Yoksulluk Ağı'nın yoksulluğa dair ana akım medyadan farklı bir söyleme sahip olup olmadığını ortaya koymak için DYA'nın kendi yayınlarına nicel ve nitel içerik analizi yapılmış, analiz kapsamında kimlerin çerçevelerinin kullanıldığı, sözcük seçimleri ve fotoğraf kullanımları araştırılmıştır.

Analiz sonucunda, incelenen raporlar konuları bakımından beş kategoride incelenmiştir; sağlık, eğitim, yoksulluk nedenleri, yoksulluk ve medya ve yoksulluğa yönelik çözüm önerileri. Bu kategoriler arasında en çok işlenen konu, *çocukların okula devam durumu ve temel beslenme koşulları* olmuştur. Bununla

birlikte raporlarda bu konulara yaklaşımın ana akım medyadan farklı olduğu görülmüştür. Bu bağlamda, ana akım medyada yoksulların zavallı, sorunlu, muhtaç vb. gibi bireysel çerçevelerle temsil edildiği fakat Derin Yoksulluk Ağı'nın raporlarında yoksulların veya yoksulluğun daha çok sosyal ve politik bir çerçeveden temsil edildiği görülmüştür. Ana akım medyada yeterince temsil edilmeyen yoksullar, Derin Yoksulluk Ağı raporlarında temsil edilmiştir.

Bu raporlarda hangi temaların öne çıktığı, temaların raporlarda nasıl yer aldığı, hangi fotoğrafların kullandığı, raporların hangi kaynakların söylemleriyle kapandığı, raporlara konu olan olayın anlatımında hangi sözcüklerin seçildiği ve anlamları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Analiz edilen raporlarda, temaların ana akım medyadan farklı olduğu görülmüştür.

“Çocukların okula devam durumu” konulu raporlarda “*eğitimden kopma, çalışmaya başlamaları, maddi imkansızlık, uzaktan eğitime katılım ve engelleri*” ortak tema olmuştur. Derin Yoksulluk Ağı raporlarında çocukların eğitime devam etmemesinin nedeninin çalışmak zorunda olmasından kaynaklandığına vurgu yapılmıştır. Raporlarda, haneye gelir getiren tek bir kişinin olması ve bu gelirin yetmemesi sonucu çocukların eğitime devam etmek yerine çalışmak zorunda kalması gibi ifadeler yer verilmiştir. Diğer yandan ailelerin okul masraflarını karşılayamamasından dolayı çocukların eğitime devam edemediğine vurgu yapılmıştır. Ana akım medyada çocukların eğitime devam etmeme durumu Derin Yoksulluk Ağı'nın raporlarının aksine, dramatik bir çerçeveden ele alınmaktadır. Bu noktada ana akım medyada sunulan biçimiyle eğitime devam etmeyen çocuk, ailesine destek için çalışmaktadır ve küçük yaşta ailesine maddi destek olduğu için “küçük kahraman” gibi söylemler çerçevesinde temsil edilmektedir. Ana akım medyada, çocuğun eğitime devam etmemesi ve çalışarak ailesine maddi destek sağlamasının büyük bir toplumsal sorun olduğu yeterince ele alınmamaktadır. Bu noktada Derin Yoksulluk Ağı bu durumu ana akım medyadan farklı olarak temsil etmekte ve çocukların işe değil okula giderek eğitimlerini tamamlamasına ve yoksulluğun nesiller boyu aktarılmasının önüne geçilmesine önemle vurgu yapmaktadır.

Ana akım medyada yer alan yoksulluk koşulları altında yaşayan çocuklar ile ilgili içeriklerde çocuklar genellikle “muhtaç”, “zavallı”, “yetim”, “öksüz” gibi

acındırma ifade eden sözcükler çervesinde temsil edilmektedir. Derin Yoksulluk Ağı'nın çocukların eğitime devam durumu konulu raporlarda farklı anlamlara işaret edebilecek sözcük seçimleri olmadığı görülmüştür.

Derin Yoksulluk Ağı raporlarında, beslenme durumunun kişilerin temel hakkı olduğuna sıklıkla vurgu yapılmıştır. Yoksulluk koşulları altında yaşayan kişilerin beslenme gibi temel haklarına erişmeye ihtiyaçları olduğuna dikkat çekmişlerdir. Kişilerin, düzenli geliri olmamasından dolayı sağlıklı beslenemediklerini, öğün atladıklarını ve çöpten yemek toplayarak karınlarını doyurduklarını dile getirmişlerdir. Ana akım medyada yer alan beslenme ile ilgili içeriklerde sadece sağlıklı beslenme için neler tüketilmesi gerektiği yer almakta, o sağlıklı besinleri her vatandaşın satın alıp alamadığına, satın alamayan vatandaşın neden satın alamadığına yönelik bir tema işlenmemektedir. O nedenle bu noktada Derin Yoksulluk Ağı'nın beslenme konusunu ana akım medyadan farklı olarak ele aldığı söylenebilir.

Ana akım medyada yer alan beslenme ile ilgili içeriklerde kişilerin temel besinlere erişememesi durumu çaresizlik, mağdurluk gibi ögeler çerçevesinde öne çıkarılmaktadır. Temel beslenme koşulları durumunu konu alan Derin Yoksulluk Ağı raporlarında, farklı anlamlara işaret eden sözcük kullanımına yer verilmemiştir.

Raporlarda kullanılan fotoğrafların rapor içeriklerini destekler nitelikte olduğu görülmüştür. Raporlarda çoğunlukla rapor kaynaklarının fotoğraflarına yer verilerek kaynak söylemlerini güçlendirme yoluna gittikleri görülmektedir. Ana akım medyadan farklı olarak yoksulların yüzü gösterilmemiş, üstü başı kir içinde olan vatandaş görsellerine yer verilmediği görülmüştür.

Derin Yoksulluk Ağı'nın kuruluşundan günümüze kadar yaptıkları faaliyetlere genel olarak bakıldığında bir alternatif medya örneği oluşturduğu görülmüştür. Örneğin kişilerin beslenme barınma, eğitim ve sağlık haklarına erişimlerinin sağlanmasının yanında, yoksulluk ile ilgili içeriklerin hazırlanması, seçilmesi ve yaygınlaştırılması süreçlerinde gazetecilere, araştırmacılara, sosyal çalışmacılara ve bu alanda içerik oluşturan herkese “yoksulluk nasıl haberleştirilmeli?” başlıklı kılavuz ilkeler yayınlamaktadırlar. “Kılavuz İlkeler” Derin Yoksulluk Ağı'nın alternatif medya niteliğini desteklemektedir.

Analiz sonucunda, raporlarda yoksulluk konusunun ana akım medyadan farklı olarak temsil edildiği görülmüştür. Bu bağlamda ana akım medyada yer alan yoksulluk ile ilgili içeriklerin daha çok birey odaklı olduğu görülmektedir. Ana akım medyada yoksulluk ile ilgili içeriklerde yoksulluk durumu işsizlik ile ilişkilendirilmektedir. Ana akım medyada işsizlik durumunun uygulanan politikaların yetersiz olmasından kaynaklandığına vurgu yapılmak yerine bireylerin iş beğenmemesi, çalışmak istememesi ve sorumsuz olmasından kaynaklı olduğuna vurgu yapılmaktadır. Bireyin bir işe girerek çalışmasıyla yoksulluk durumunun ortadan kalkacağına yönelik söylemler sunulmaktadır. Fakat düşük ücretlerle, günlük ve güvencesiz işlerde çalışarak geçinmeye uğraşan kişiler göz ardı edilmekte, konu olarak çok işlenmemektedir. Diğer yandan Derin Yoksulluk Ağı, yoksulluğu ana akım medyadan farklı olarak ele almaktadır. Derin Yoksulluk Ağı raporlarında yoksulluk toplumsal bir sorundur ve bir hak ihlalidir.

Raporlarda dolaşıma sokulan kaynak söylemlerine bakıldığında ise ana akım medyadan farklılıklar olduğu görülmektedir. İncelenen Derin Yoksulluk Ağı rapor içeriklerinin genellikle rapor kaynağının görüşlerine dayalı olarak çerçevelendirildiği görülmektedir. Raporlarda kaynak olarak en çok yoksul vatandaşların ifadelerine yer verildiği görülmüştür. Ana akım medyada seslerini duyuramayan, yeterince temsil edilmeyen yoksul vatandaşlar Derin Yoksulluk Ağı raporlarında sıklıkla sözlerine yer verilmiş ve temsil edilmişlerdir. Bizzat yoksulun kendisiyle görüşme sağlamış ve yoksulun söylediği problemleri raporlarında görünür kılmıştır. Derin Yoksulluk Ağı, raporlarda sıklıkla toplumsal değişimin önemine vurgu yapmıştır. Yoksulluğun uzun vadeli sürdürülebilir sosyal politikaların uygulanmasıyla çözülebileceğini söyleyerek yoksulluğu bizzat deneyimleyen kişilerin bu politikaların oluşumunda öznesi olması gerektiğini savunmuştur. Böylelikle de alternatif medyanın katılımcılığına vurgu yapıldığı görülmektedir.

Derin Yoksulluk ağı'nın web sitesinde yer alan raporlarda gerek sözcük seçimi gerek temsil biçimi gerekse de fotoğraf kullanımı ile ana akım medyada üretilen yoksulluk ile ilgili içeriklerden farklı olduğu açıkça görülmektedir. Ana akım medyada kendisine yer bulamayan, diğer konulara göre daha az temsil edilen yoksullar Derin Yoksulluk Ağı web sitesinde ana akım medyadan farklı bir biçimde temsil edilmektedir. Yoksulluğu bir hak meselesi olarak ele alan Derin

Yoksulluk Ağı, yoksulların hikayelerini, seslerini ve yaşantılarını raporlarında yer vererek ilgili kurum ve kuruluşlara duyurmaktadır. Bunu yaparken de herhangi bir kâr amacı gütmemektedir. Fakat Derin Yoksulluk Ağı Web sitesinin kullanıcı etkileşimine imkan tanınamaması önemli bir eksikliktir. Kişilerin görüşlerini bildirmeleri ve geri bildirimde bulunmalarına olanak sağlamaması yetersizlik olarak değerlendirilebilir ancak alternatif medya olmasına engel olarak değerlendirilmez.

Sonuç olarak bu çalışmada, Derin Yoksulluk Ağı, ana akım medyada farklı biçimlerde temsil edilen yoksulluk söylemine bir alternatif sunmaktadır. Bu bağlamda Derin Yoksulluk Ağı'nın, kâr amacı gütmeyen özgün bir alternatif medya olduğu, ana akım medyada eksik veya yanlış temsil edilen, dışlanan ve sesi duyulmayan yoksulların lehine taraf olduğu, ana akım medya tarafından çok fazla ele alınmayan konu ve kesimlere yer verdiği, devlet ve piyasa temelli olmadığı ortaya konmuştur. Derin Yoksulluk Ağı'nın literatürde var olan alternatif medya niteliklerinin çoğunu karşıladığı ancak web sitesinin etkin bir araç olarak varlığını sürdüremediği söylenebilir. Web sitesinin daha etkin hale gelmesi alternatif medya bağlamında önemlidir. Web sitesinin daha etkin hale getirilmesi sadece web sitesi kullanıcılarına değil aynı zamanda ana akım medyanın hak ihlallerine ve ayrımcılıklarına karşı mücadele edenler başta olmak üzere toplumun tamamına olumlu yönde katkılar sunacaktır.

KAYNAKLAR

(Bu tez çalışmasında APA 6 atıf sistemi kullanılmıştır.)

Adaklı, G. (2014). Neoliberalizm ve Medya: Dünyada ve Türkiyede Medya Endistrisinin Dönüşümü. *Mülkiye Dergisi*, 34 (269), 67-84.

Akdemir Yıldız, G. (2019). *Medya ve Yoksulluk: Göçmen Yoksullarının Yazılı Basında Sunumu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi. Konya.

Aksoy, S. (2010). Yoksulluğun Türkiye Yazılı Basınında Sunumu. *Journal of Yaşar University*, 5(19), 3221-323.

Aktan, C.C ve Vural, İ.Y. (2002). *Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar Ve Ölçüm Yöntemleri*. Ankara: Hak İş Konfederasyonu Yayınları.

Alankuş, S. (2003). *Demokratik Bir Medya Ortamı İçin Yerel/ Sivil Medya ve Yeni İmkanlar*. İstanbul: IPS İletişim Vakfı.

Albert, M. (1997). Alternatif Medyayı Alternatif Kılan Nedir? Artizan. <https://www.artizan.org/artizan-arsivi/alternatif-medyayi-alternatif-tilan-nedir/>. Erişim Tarihi: 03.01.2023.

Albert. M. (2008). Alternatif Yayıncılık ve Sorunları Türkiye Söyleşisi. Artizan. <https://www.artizan.org/artizan-arsivi/alternatif-yayincilik-ve-sorunlari-turkiye-soylesisi-michael-albert/>. Erişim Tarihi: 11.05.2023.

Arpacıoğlu, Ö. Ve Yıldırım M. (2011). Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi* 4 (2), 60-76.

Atkinson, J. D. (2015). *Alternatif Medya ve Direniş Siyaseti Bir İletişim Perspektifi*. (G. Önem, Çev.). İstanbul: Epilson Yayıncılık.

Atton. C. (2002). *Alternative Media*. London: Sage Publication.

Atton. C. (2007a). Current Issues In Alternative Media Research. *Sociology Compass*, 1(1), 17-27.

Aydoğan F. Ve Kırık, A.M. (2012). Alternatif Medya Olarak Yeni Medya. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Dergisi* (18), 58-69.

Aykurt. M. (2022). *Geleneksel Medyaya Karşı Alternatif Medya Platformu Olarak Youtube: Youtube Haber Kanalları Üzerine Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu Üniversitesi. Kastamonu.

Aykurt Yıldırım, A. (2010). *Yapısal Yanlılık Perspektifinden Medyada Yoksulluk; Haberlerde Yoksulluğun Temsili*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Ankara.

Bailey, O. G. vd. (2015). *Alternatif Medyayı Anlamak*. (Ç. Öztürk, Çev.). İstanbul: Epilson Yayıncılık.

Bayrak, S. (2007). *Doksanlı Yıllardan Günümüze Türkiye’de Yoksulluk Kavramının Medyada Ele Alınış Biçimleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Ankara.

Binark, M., ve Gencel Bek, M. (2010). *Eleştirel Medya Okuryazarlığı: Kuramsal Yaklaşımlar ve Uygulamalar*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Boztepe, V. (2019). Türkiye’de Yoksulluğun ve Yoksulların Televizyon Haberlerinde Temsili. *Ankara Üniversitesi İlef Dergisi* 6 (2), 329-358.

Buğra, A., ve Keyder, Ç. (2013). Yeni Yoksulluk ve Türkiye’nin Değişen Refah Rejimi, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İçin Hazırlanan Proje Raporu. United Nations Development

Programme (UNDP). <https://www.undp.org/tr/turkiye/publications/yeni-yoksulluk-ve-turkiyenin-degis-en-refah-rejimi>. Erişim Tarihi 11. 03. 2023.

Ceyhan, Ç. (2008). *Anaakım Medyaya Karşı Alternatif Medya: Alternatif Gazeteler Olarak Ahali ve Mülksüzler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi. Eskişehir.

Çetin, H. (2001). Liberalizmin Temel İlkeleri. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2 (1), 219-237.

Çoban, B. (2010). Toplumsal Çatışma Demokratik İletişim ve Alternatif Medya. *Marmara İletişim Dergisi*, 17 (17), 1-20.

Comedia (1984). The Development of Underdevelopment. *Journal of Media Culture and Society*, 6, 95-102.

Conboy, M. (2004). *Journalism: A Critical History*. London: Sage Publication.

Dillon, J ve McKeel, W. (2005). Political Nihilism, Alternative Media and The 2004 Presidential Election. *Studies in Media & Information Literacy Education*, 5 (0), 1-12.

Doğan, A. (2015). Yoksulluk ve Medya. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (38), 887-898.

Doğan, E. (2014). Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi. T.C. Kalkınma Bakanlığı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Turkiyede-Yoksullugun-Olculmesi-Eda-Dogan.pdf>. Erişim Tarihi: 10.10.2023.

Doğan, K., ve Çakır, C. (2018). Bir Devlet Kuramı İnşası: John Locke’ta Siyasal Liberalizmin Temelleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (57), 580-585.

DPT. (2001). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu. T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Gelir-Dagiliminin-Iyilestirilmesi-ve-Yoksullukla-Mucadele-OIK-Raporu.pdf>. Erişim Tarihi: 11.11.2023.

Downing, J. (1991). *Questioning the Media A Cricital Introduction*. Colifornia: Sage Publications.

Enzensberger, H. M.(1976). Raids and Reconstructions: Essays on Politics, Crime and Culture. H. M. Enzensberger (Ed.) içinde *Constitues of a Theory of the Media* (20-53). Londra: Pluto Press.

Erdoğan, İ. (2002). Tekelleşme ve Medya Pratikleri. *Toplum ve Hekim Dergisi*, 17(69), 417-424.

Erdoğan, M. (2017). *Alternatif Medya Örneği Olarak Uçan Süpürge Web Sitesi Analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Ankara.

Erkan, T. (2018). Medyada Yoksulluğun Sunumu Kırgızistan Yazılı Basını Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Orta Asya Sempozyumu*. E. Oktay ve M. Aksoy (Ed.) 513-530.

Golding, P., ve Murdock G. (2002). Medya Kültür ve Siyaset. S. İrvan. (Ed.) içinde *Culture, Communications and Political Economy* (49-72). Ankara: Alp Yayınları.

Gökalp, E., Ergül, H., ve Cangöz, İ. (2010). Türkiye’de Yoksulluğun ve Yoksulların Ana Akım Basında Temsili. *VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 144-182.

Gencel Bek, M. (2004). Türkiye’de Televizyon Haberciliği ve Tabloidleşme. *İletişim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 9-38.

Gillet, J. (20019). Contemporary Challenges For Alternative Media: Lessons From The Aids Movement.Meidaprof.<https://mediaprof.org/ourmedia/omwebsite/papers/om2001/Gillett.om2001.pdf>. Erişim Tarihi: 07.04.2023.

- Güneş, F. (2009). Kentsel Yoksulluk/ Dışlanma (Mı), Göç ve İstihdam: Eskişehir’de Belediyeden Yardım Alan Haneler. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9(18), 450-470.
- Gürses, D. (2007). Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 59-74.
- Gramsci, A. (1971). *Selections from the Prison Notebooks of Antonio Gramsci*. Londra: Lawrance and Wishart.
- Gökçe, O. (2006). *İçerik Analizi Kuramsal ve Pratik Bilgiler*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Işık, O., ve Pınarcıoğlu, M. (2001). *Nöbetleşe Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- İnal, A. (1996). *Haberi Okumak*. İstanbul: Temuçin Yayınları.
- Janoski, T. (1998). *Citizenship and Civil Society: A Framework of Rights* Cambridge: Cambridge University Press.
- Karakaş, M. (2010). Küresel Yoksulluğun Öteki Yüzü”. *Sosyal Bilimler Dergisi* 12(2), 1-16.
- Karasaç Gezen, A. (2013). *Türkiye’de Sağlık Hizmetlerinin Yeniden Yapılanması Perspektifinden Sağlıkta Dönüşüm Programının Gazetelerdeki Sunumu*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi. Ankara.
- Karatepe, U. (2006). *Türkiye’de İktisadi Büyüme Stratejileri ve Yoksulluk*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi. İstanbul.
- Kaya, R. (2009). *İktidar Yumağı: Medya, Sermaye, Devlet*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Keane, J. (1992). *Medya ve Demokrasi*. (H. Şahin, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kessler, L. (1984). *The Dissident Press: Alternative Journalism in American History*. California: Sage Publications.
- Kete, N. (2009). *Türk Yazılı Basınında Yoksulluk Söylemi: Yeni Kapitalizmle Eleştirel Bir Bakış*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi. İzmir.
- Köker, E. (2007). Kadınların Medyadaki Hak İhlalleriyle Baş Etme Stratejileri. S. Alankuş (Ed.) içinde, *Kadın Odaklı Habercilik*, (117-148). İstanbul: IPS İletişim Vakfı.
- Köse, H. (2007). *Alternatif Medya*. İstanbul: Yirmidört Yayınevi.
- Laclau, E., ve Mouffe, C. (1985). *Chantal. Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*. Londra: Verso.
- Lewis, P. (1993). *Alternative Media: Linking Global and Local, Reports and Papers on Mass Commucation*. Paris: Unesco Publishing.
- Lievrouw, L. A. *Alternatif ve Aktivist Yeni Medya*. (İ.S. Temizalp, Çev.) İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Mete, Y. (2008). *Alternatif Medya Biçimi Olarak İnternet: Bağımsız İletişim Ağı (Bianet) Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Ankara.
- Mill, J. S. (1988). *Hürriyet*. (M.O. Dostel, Çev.) Ankara: M.E.B. Yayınları.
- Mosco, V. (2009). *The Political Economy of Communication: Rethiking and Renewal*. London: Sage Publication.
- Navaro, I. (2004). ABD’de Alternatif Medya. M.Özbek (Ed.) içinde *Kamusal Alan*, (677-687). İstanbul: Hil Yayınevi.

Okumuş, H. Ş. (2010). *Dünyada ve Türkiye’de Mikro Finansman ve Yoksulluğun Azaltılması*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları (İTO).

Özdal, H. (2009). *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk İlişkisi (1994-2008)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi. Konya.

Özer, Ö. (2008). *Liberal Basın Anlayışı: Objektif Habercilik İdeali, Haber Değerliliği ve Gazetecilik Etiği*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Özer, Ö. (2012). *Alternatif Medya Alternatif Gazetecilik*. Konya: Literatürk Yayıncılık.

Özsever, A. (2004). *Tekelci Medyada Örgütsüz Gazeteci*. Ankara: İmge Kitabevi.

Öztürk, Ş. (2020). *Dijital Kültürde Alternatif Medyanın Haber Üretim Süreci ve Gazetecilik Alanının Dönüşmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi. Ankara.

Öztürk, Y. (2015). *Sivil Toplum Örgütleri ve Yoksulluk*. İstanbul: Akademik Kitaplar.

Sandoval, M. (2009). A Critical Contribution to the Foundations of Alternative Media Studies. *Kurgu*, 22 (1), 141-150.

Sandoval, M., ve Fuchs, C. (2010). Towards a Critical Theory of Alternative Media. *Telematics and Informatics*, 27, 141-150.

Sandoval, M., ve Fuchs, C. (2015). Alternatif Medyanın Eleştirel Bir Teorisine Doğru. (D. Sayinta, Çev.) *Ayrıntı Dergisi* 11, 111-125.

Sayar, B. (2017). *Bir Alternatif Medya Mecrası Olarak Sosyal Medya: 140Journas Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Şahin Taşgın, N. (2017). *Yoksulluk, İnsan Hakları ve Sosyal Hizmetler*. Ankara: Nika Yayınevi.

Şenses, F. (2006). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Streitmatter, R. (2001). *Voices of Revolution*. Newyork: Colombia Univesity 1980ks.

Taylan, A. (2012). *Alternatif Medya ve Bianet Örneği: Türkiye’de Alternatif Medyaya Dair Etnografik Çalışma*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi. Ankara.

Tireli, M. (2009). Küreselleşme ve Yoksulluk: Birleşmiş Milletler (UNDP) Ve Dünya Bankası Göstergeleri Işığında Bir Analiz. T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü. <https://www.aile.gov.tr/uploads/sygm/uploads/pages/uzmanlik-tezleri/6-kuresellesme-ve-yoksulluk-birlesmis-milletler-undp-ve-dunya-bankasi-gostergeleri-isiginda-bir-analiz-munir-tireli.pdf>. Erişim Tarihi: 10.11.2023.

Topuz, H. (1989). *. Basında Tekelleşmeler*. İstanbul: Tüses İlad.

Trager, R, ve Dickerson, L. D. (2003). *21.Yüzyılda İfade Hürriyeti*. (A. N. Yurdusev, Çev.) Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu.

Uzun, R. (2016). *İletişim Etiği*. Ankara: Dipnot Yayınları.

Vatikiotis, P. (2014). Communication Theory an Alternative Media. (Ş. Yatarkalmaz ve B. Karakaş, Çev.) B. Yanıkkaya ve B. Çoban (Ed.) içinde *Kendi Medyanı Yarat, Alternatif Medya Kavramlar, Tartışmalar, Örnekler* (63-97). İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Yanıkkaya, B., ve Çoban, B. (2014). Radikal Medya ve Radikal Etik: Alternatif Medya Etiği Tartışmaları. B. Yanıkkaya ve B. Çoban (Ed.) içinde *Kendi Medyanı Yarat, Alternatif Medya Kavramlar, Tartışmalar, Örnekler* (115-156).

Yar, F. (2015). *Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk*. Toplum ve Ekonomi Çalışmaları Merkezi, Ankara.

Yaylagül, L. (2019). Eleştirel Ekonomi Politik Bakış Açısından Medyada Tekelleşme Sorunu. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 48, 404-418.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Yılmaz, A. S., ve Ataman, B. (2015). Gezi Direnişi’nde Alternatif Yeni Medya ve ‘Çapulcu TV.

B. Çoban (Ed.) içinde *Direnış Çağında Türkiye’de Alternatif Medya* (141-178). İstanbul: Kafka Epsilon Yayıncılık.

Waltz, M. (2005). *Alternative and Activist Media*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Wenger, E., McDermott, R., ve Snyder, W. (2002). *Cultivating Communities of Practice*. Boston: Harvard Business School Press.

Zengingönül, O. (2004). *Yoksulluk Gelişmişlik ve İşgücü Piyasaları Ekseninde*. Ankara: Adres Yayınları.

EKLER

EK 1: Kodlama Yönergesi

Rapor No:

Raporun Adı:

Metnin Türü: () Kodlanamıyor () Bilgi Notu () Acil Destek Çağırısı () Faaliyet Raporu () Saha Gözlem Çalışması () Kılavuz İlkeler () Araştırma Raporu () Diğer

Raporun Konusu	Sayı	Yüzde
A. Yoksulluk ve Sağlık		
1. Temel beslenme koşulları		
2. Barınma koşulları		
3. Sağlık haklarına/ hizmetlerine erişim (tedavi, ilaç, maske, dezenfektan vb.)		
4. Engelli veya kronik hastaların sağlık hizmetlerine ve bakımına erişim		
5. Çocuklarda yetersiz beslenme sonucu meydana gelen hastalıklar (bodurluk, aşırı zayıf olma, düşük bağışıklık vb.)		
6. Kadınların sağlık ürünlerine erişim durumu		
7. Kadınların şiddete maruz kalması (fiziksel/ ekonomik/ cinsel/ yaşanan semt kaynaklı)		
8. Diğer		
B. Yoksulluk ve Eğitim		
1. Çocukların okul araç gereçlerine erişim durumu		
2. Çocukların okul beslenmesi		
3. Erkeklerin eğitim durumu		
4. Kadınların eğitim durumu		
5. Çocukların okula devam durumu		
6. Diğer		
C. Yoksulluk Nedenleri		

1.Günlük ve güvencesiz işlerde çalışma		
2.İşsizlik		
3.Hastalık veya yaşlılık gibi durumlardan dolayı çalışamama		
4.Uygulanan politikaların eksik/ yanlış olması/ sosyal destek yardımıyla yaşanan problemler		
5.Boşanma (hanede tek ebeveyn olması),		
6.Diğer		
C.Yoksulluk ve Medya		
1.Yoksulluk nasıl haberleştirilmeli?		
2.Söylem stratejileri (romantize etme, acındırma, çarpıcılaştırma, çarpıtma)		
3.Yoksulluk Temsilleri (sahtekar, suçlu, ihtiyaç sahibi, karşı çıkan).		
4.Yoksulluğa dair görsel kullanımı nasıl olmalı?		
5.Diğer		
D.Yoksulluğa Yönelik Çözüm Önerileri		
1.Toplumsal bir sorun olarak yoksulluk (hak temelli yaklaşım)		
2.Yoksulluğun ortadan kalkması için yerel ve merkezi yönetimlere öneriler		
3.Eşit koşullarda topluma katılma		
4.Dayanışmacı Yaklaşım		
5.Diğer		

Rapora Hakim Görüş Neye Dayanıyor

() 0 Kodlanamıyor () Dayanışma Ağı'nın kendi görüşüne () Rapor kaynağının görüşüne () Yoksulun Görüşüne () Diğer

Kaynakların Nitelikleri	Sayı	Yüzde
Kodlanamıyor		
Resmi Araştırmalar/ Kaynaklar		
Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı		

Milli Eğitim Bakanlığı		
İstanbul Valiliği		
Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanı		
Anayasa Kanunu		
Derin Yoksulluk Dayanışma Ağı Çalışanı/ Gönüllüsü		
Yoksul Vatandaş		
İçişleri Bakanı		
Sivil Toplum Kuruluşları		
Belediyeler		
Yazılı ve Dijital Basın		
Diğer		
Toplam		

Görsel Kullanımı

() 0 Kodlanamıyor () Yoksulun fotoğrafı () Yoksul Aile Fotoğrafı () Yaşanılan Mahallenin ve Evin Fotoğrafı () Yapılan Desteklerin Fotoğrafları () Hanenin İçi () Kullanılmamış () Diğer